

מעין העולם הבא, אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב. אברהם, דכתיב ביה: בכל, יצחק, דכתיב ביה: מכל, יעקב, דכתיב ביה: כל. שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב בהו: בכל, מכל, כל. ויש אומרים: אף דוד, דכתיב: ולבי חלל בקרבי¹. ואידך. צעריה הוא דקא מדכר.

תנו רבנן: ששה לא שלט בהן מלאך המות², ואלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, משה, אהרן ומרים. אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב בהו: בכל, מכל כל, משה, אהרן ומרים, דכתיב בהו: על פי ה'. והא מרים לא כתיב בה על פי ה'. אמר ר"א: מרים נמי בנשיקה מתה, דאטיא שם שם ממה, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה'. שגנאי הדבר לומר.

תנו רבנן: שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה¹, ואלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, משה, אהרן ומרים, ובנימין בן יעקב. אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב [בהו]: בכל, מכל, כל, משה, אהרן ומרים, דכתיב [בהו]: ע"פ ה', בנימין בן יעקב, דכתיב: ולבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו. וי"א: אף דוד, דכתיב: אף בשרי ישכון לבטח. ואידך. ההוא רחמי הוא דקא בעי.

תנו רבנן: ארבעה מתו בעטיו של נחש², ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. וכולהו גמרא, לבר מישי

¹ ומדריגתה זאת היא עוד למטה מן הראשונה שלא שלט בהם מלאך המות, כי מה ששלט בו מלאך המות אין זה הפסד לגמרי רק מיתה הוא, ואין הנשמה מקבל הפסד. אבל רימה ותולעה שהוא הפסד גמור והוא שייך לגוף ודבר זה הוא הפסד לגמרי. ואלו זה היו שבעה, ששה הראשונים, נוסף עליהם בנימין הצדיק, שלא היה רימה ותולעה, דהוא הפסד גמור, לא היה שולט גם גם כן בו.

ואלו ג' מדריגות ידועים בחכמה, התחתונה הוא הגוף בשלימות המדריגה, השניה שהיה להם מדריגת הנפש בשלימות, ולפיכך לא היה נמסר נפשם ביד מלאך המות, והמדריגה הג' שהיה להם מדריגת עולם הבא לגמרי, וזה שלא היה שלט בהם יצר הרע. ומדריגה זאת מצד דביקותו לגמרי בעולם הבא, וכמו שאמר ג' הטעימן מעין עולם הבא, ובשביל כך היו בלא יצר הרע כמו שהתבאר למעלה.

והבן הדברים האלו, מספר שלשה ומספר ששה, ומספר שבעה, ובנימין שהוא האחרון שבשבתים זכה למדה האחרונה היא השביעית (מהר"ל).

² כלומר שלא הגיעה להם המיתה מצד עצמו, כי מצדו לא מת, רק מצד העולם הכללי נגזר עליו המיתה בשביל חטא עצת הנחש, ומצד פרטית עצמו לא הגיע לו המיתה. ודבר זה למטה מן הראשונים. ובודאי היה זה מדריגה יותר מדריגה מן הכל אלו היה הדבר נמצא בפעל, והיה נשאר להם החיים, אבל מה שאמר שמתו בעטיו של נחש, סוף סוף מתו, אלא שלא מתו מחמת עצמם. ולפיכך המדריגה הזאת למטה מן המדריגות הראשונים. ובשביל זה אל תתמה שלא היה נמצא מדריגה זאת לאבות, והיה להם המדריגה שהיא עליונה מזה שלא שלט בהם יצר הרע, וכן משה ואהרן ומרים שלא שלט בהם מלאך המות, ולא היה בהם דבר זה בעטיו של נחש, כי אין זה קשיא כלל, כי כבר אמרנו לך כי מדריגה זאת אלו היה נמצא בפעל לגמרי שהיו נשארים בחיים בודאי היא על הכל, אבל מפני שמתו, אלא שלא מתו מצד עצמם, ולראשונים אין שייך להם דבר זה, כי מעלתם שהיה להם נמצא זאת המעלה בפעל לגמרי, כמו שלא שלט בהם יצר הרע ושלא שלט בהם מלאך המות, אבל זה שלא מתו בעטיו של נחש לא היה נמצא בפעל שהרי מתו, ולא שייך לראשונים דבר זה כי מעלתם נמצא בפעל. ולהיות להם המעלה שלא מתו כלל לא שייך בבני אדם.

והיו ד' שמתו בעטיו של נחש, וזה כי הש"י הוא משפיע החיים לעולם תמיד ומפני כך אלו לא חטא אדם הראשון לא היה באה מיתה לעולם הזה. והיו ד' שדיקיים בשפע החיים, והם כנגד ד' נהרות שהם יוצאים מעדן להשקות הגן ומשם יפרד והיו לארבעה ראשים, כך היו ד' שהיו מקבלים שפע החיים מן הש"י, ולפיכך אחר שלא שלט רימה ותולע היו ארבע אשר מתו בעטיו של נחש, וכמו שתמצא בראשונים שהם האבות שלא שלט בהם היצר הרע היו בכלל אותם שהם למטה מזה שלא שלט בהם מלאך המות, ומשה ואהרן ומרים ג"כ שלא שלט בהם מלאך המות שייכים למדריגה שהיא למטה שלא שלט בהם רימה ותולע, וכמו כן בנימין הצדיק בן יעקב שלא שלט בהם רימה ותולעה היה מתחבר למדריגה שהיא למטה שמתו בעטיו של נחש, אבל האבות ומשה ואהרן ומרים לא נמנו בכלל מדריגה זאת שמתו בעטיו של נחש מטעם שאמרנו. והכל הוא בסדר ובחכמה מאוד למי שמבין את זה.

ודע כי אלו ד' שמתו בעטיו של נחש והם בנימין הצדיק ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד, כל אלו ארבעה שהיה להם מעלה [זאת] או מצד האב או מצד בנו, כי בנימין הצדיק נוסף על מעלתו היה לו מעלת אביו שהוא יעקב, ועמרם היה לו מעלה מצד בנו שהוא משה, וישי אבי דוד היה לו מעלה מצד בנו שהוא דוד, וכלאב בן דוד היה לו מעלה מצד אביו, כי דבר זה להגיע אל החיים אין זה רק מצד שהיה להם מעלה על מעלה דהיינו מעלת עצמם ונוסף על זה מעלת אביהם או מעלת בנם, עד שהיה כאן קדושה על קדושה, ולכן לא הגיע לזה [רק] בנימין הצדיק שהיה לו מעלת עצמו ומעלת אבותיו ועמרם שהיה לו מעלת עצמו ואשר יצא ממנו משה וישי שהיה לו מעלת עצמו

אבי דוד דמפרש ביה [קרא], דכתיב: ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב על הצבא ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב, וכי בת נחש היא. והלא בת ישי היא, דכתיב: ואחיותיהם צרויה ואביגיל. אלא, בת מי שמת בעטיו של נחש.

הדרך עלך השותפין.

/מתני'/. לא יחפור³ אדם בור סמוך לבורו של חבירו, ולא שיח ולא מערה, ולא אמת המים ולא נברכת כובסין, אא"כ הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד. ומרחיקים את הגפת² ואת הזבל, ואת המלה ואת הסיד, ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים (או) סד + מסורת הש"ס: [וסד] + בסיד. מרחיקין את הזרעים¹ ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים. ומרחיקין את הריחים⁴ שלשה מן השכב, שהן ארבעה מן הרכב, ואת התנור⁵, שלשה מן הכליא, שהן ארבעה מן השפה. גמ'.

וגם כן מעלת דוד בנו, כי דוד נחשב מעלתו בצד מה עם האבות כמו שהתבאר. וכן בנו של דוד כלאב שהיה לו מעלת עצמו ומעלת אביו דוד. כי הדביקות בחיים רק מצד שני מעלות זו אל זו. ויש לך להעמיק בזה ותמצא דברים גדולים יותר (מהר"ל).

³ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ז): לא יחפור אדם בור ולא שיח ולא מערה, ולא יביא אמת המים, ולא יעשה בריכת המים לשרות בו בגדים לכבסם בצד כותלו של חבירו, אלא אם כן הרחיק מהכותל שלשה טפחים ויסוד בסיד לכותל בור זה או מקוה המים זה או כותל האמה מצד חבירו, כדי שלא יבליעו המים ויזיקו כותל חבירו: הגה וי"א דאפילו לא היו המים קבועים שם תמיד, כגון צנור השופכת מים מבית לחוץ, אפילו הכי צריך להרחיקו. ויש חולקין. מיהו במי רגלים לכולי עלמא אסור, כמו שנתבאר סעיף ה'. והוא הדין בור שאין בו מים כלל אסור לחפור סמוך לכותל חבירו, וצריך לתקן לפי עיני אומנין הבקיאין בכך:

ביאור: בור שיח ומערה, בור, עגול. שיח, ארוך וקצר. מערה, מקורה בקירו (סמ"ע).

ולא יעשה בריכת המים לשרות בה בגדים לכבס, פירוש, חופר חפירה מרובעת בעומק אמה או יותר, ומי גשמים מתכנסים בה לכיבוס בגדים (סמ"ע). ויסוד בסיד לכותל הבור – ו"א שדין זה של ויסוד בסיד הוא הן ליד כותל בורו של חבירו והן ליד כותל בנין, וי"א שזה רק כותל בור, אבל כותל בנין אין צריך לסוד בסיד אלא הרחקת ג' טפחים (סמ"ע), וי"א שהצד הב' בסמ"ע סובר שאין צורך לסוד בסיד אפילו קרוב לכותל בור של חבירו וכ"ש לכותל בנין (ש"ך), ולפי מ"ש לקמן בסק" דכיון דהוא בעיא דלא איפשטא, אם גורסים "או סד בסיד" או "וסד בסיד", ודאי לכתחלה צריך לעשות שניהם הרחקת שלשה וגם לסוד בסיד, אלא בדיעבד אם לא עשה רק אחת מהן אין ב"ד כופין אותו ביותר כיון דספיקא לקולא, וא"כ כותל בנין דלא מספקא אלא דודאי או סד בסיד תנו, א"כ אפילו לכתחלה א"צ לעשות רק אחת מהן, וזה כוונת הסמ"ע (קצה"ח), פי' לכתחילה אסור לשפוך מים לתוך הבור כיון דבעיא דלא איפשטא היא, כמו בסעיף ג', משא"כ כותל בנין לפי הצד השני, דהוא מותר אפילו לכתחילה, ופשוט (נתה"מ).

מיהו במי רגלים לכו"ע אסור כו', כבר כתבתי דאפילו במי רגלים אין צריך תרתי, בהרחקת ג' טפחים וגם לסוד בסיד, כי אם כשמתקבצים בגומא, ע"ש בסעיף ה'. ודברי הרמ"א כאן ג"כ אהרחקת ג' טפחים לחוד קאי (סמ"ע).

⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ז): מרחיקין את הריחים מן הכותל ג' טפחים מהריחים התחתונה, שהם ארבע מהעליונה, כדי שלא יניד אותן, או כדי שלא יבהילנו בקול הריחים: הגה וכל זה ברחיים קטנה, כגון רחיים של יד, אבל רחיים גדולה שבהמות מוליכות אותה, צריך הרחקה טפי. ואם לא הרחיק והזיק בית חבירו, חייב לשלם לפי ראות הדיינין שישומו אם הוא גרם לו ההיזק. וכן בשאר נזיקין, כגון האורג שמזיק לחבירו בהכאות שעושה בשעת אריגה, ישומו על פי בקיאין ואומנין, וכל כיוצא בזה:

ביאור: מהרחיים התחתונה, פירוש, שתי אבנים שטוחנים על ידם מונחים זה ע"ז, והתחתון רחב טפח יותר מהעליון (סמ"ע).

⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ח): מרחיקין את התנור מן הכותל שלשה טפחים מקרקעיתו, שהם ארבע משפתו, כדי שלא יחם הכותל. ומודד מהשפה הפנימית, שעובי כותלי התנור בכלל השלשה טפחים:

ביאור: מרחיקין את התנור כו' - ישנם מח' אם בעל העליה צריך ד' אמות למעלה מתנור שלו, אבל אם זה תנור סוור, לכו"ע מספיק בג' טפחים מכל צד, ואם יש ארובה אין צורך (ש"ך * שו"ע).

שהם ארבעה משפתו - שהתנור רחב למטה והולך ומשפע לצד מעלה (סמ"ע).

פתח בכור ומסיים בכותל. (ליתני: אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג"ט.) אמר אביי, ואיתימא רב יהודה: מכותל בורו שנינו. וליתני: אא"כ הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים. הא קמ"ל, דכותל בור שלשה טפחים, נפקא מינה, למקח וממכר, כדתניא: האומר לחבירו בור וכותליה אני מוכר לך⁶, צריך שיהא הכותל שלשה טפחים. איתמר: הבא לסמוך בצד המצר, אביי אמר: סומך, ורבא אמר: אינו סומך. בשדה העשויה לבורות, דברי הכל אינו סומך, כי פליגי, בשדה שאינה עשויה לבורות, דאמר אביי אמר סומך, דהא אינה עשויה לבורות, רבא אמר אינו סומך, דאמר ליה: כי היכי דאת אימלכת וחפרת, אנא נמי ממלכנא וחפרנא. איכא דאמרי: בשדה⁷ שאינה עשויה לבורות, דברי הכל סומך, כי פליגי, בשדה העשויה לבורות, אביי אמר סומך, אפילו לרבנן דאמרי: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמשה אמה, התם הוא דבעידנא דקא נטע איתא לבור, אבל הכא בעידנא דקא חפר ליתא לבור, ורבא אמר אינו סומך, ואפילו לר' יוסי דאמר: זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, הני מילי התם, דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשיו דמוזקי לה לבור, אבל הכא, אמר ליה: כל מרא ומרא דקא מחיית קא מרפית לה לארעאי. תנן: לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו, טעמא דאיכא בור, הא ליכא בור סומך, בשלמא להך לישנא דאמרת: בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך, מתניתין, בשדה שאינה עשויה לבורות, אלא להך לישנא דאמרת: בשדה שאינה עשויה לבורות פליגי, בשלמא לאביי ניחא, אלא לרבא קשיא. אמר לך רבא: הא איתמר עלה, אמר אביי ואיתימא רב יהודה: מכותל בורו שנינו. איכא דאמרי: ואיתמר עלה, אמר אביי ואיתימא רב יהודה: מכותל בורו שנינו, בשלמא להך לישנא דאמרת: בשדה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך, מתניתין, בשדה העשויה לבורות, אלא להך לישנא דאמרת: בשדה העשויה לבורות פליגי, בשלמא לרבא ניחא, אלא לאביי קשיא. אמר לך אביי: מתני', שבאו לחפור בכת אחת. תא שמע: סלע הבא בידים, זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן, זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד. בא בידים שאני. ודקארי לה מאי קארי לה. בא בידים איצטריכא ליה, ס"ד אמינא: כיון דבא בידים ליבעי נמי רווחא טפי, קא משמע לן. תא שמע: מרחיקין את הגפת, ואת הזבל, ואת

⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' רז ס"ה): האומר לחבירו בור וכותליה אני מוכר לך, נותן לו רוחב הכותל ג' טפחים:

⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ח): מי שבא לחפור בור בסוף שדהו סמוך למיצר חבירו, אם שדה חבירו אינו עשוי לבורות, סומך ואינו יכול למחות בידו. ואם ימלך חבירו לחפור בור בצדו, צריך להרחיק מכותל הבור ששה טפחים, עד שיהיה בין חלל שני הבורות עובי ששה טפחים. ואם היתה שדה חבירו עשויה לבורות, אינו סומך עד שירחיק מהמצר שלשה טפחים, ויחפור, וכשיבא חבירו לחפור ירחיק גם הוא שלשה טפחים בתוך שדהו ויחפור: הגה וכשמרחיק י"א דצריך ג"כ לסוד בסיד כותל בורו, וכמו שנתבאר סעיף י'. ויש אומרים דבחדא מנייהו סגי:

ביאור: אינו עשוי לבורות כו' - שדה בית השלחין [פי' שמסתפקת במי גשמים] מיקרי עשוי לבורות, ושל בית הבעל [פי' שלא מסתפקת במי גשמים] אינו עשוי לבורות (סמ"ע).

ויש אומרים דבחדא מנייהו סגי - ב' דעות אלו ברמ"א הם באמת דעת המחבר לעיל סעיף י' ודעת הרמ"א שם (ט"ז), בגלל שזה ספק שלא נתפשטה, הלכך אם עשה אחד מהם אין כופין לעשות יותר. ונראה דהיינו דוקא אם עשה בדיעבד אבל לכתחילה צריך לעשות שניהם, וכמ"ש המחבר בהגך בעיא דכיבד וריבץ שבסעיף ג' דעלו בתיקו. ואפשר דאפילו כבר עשה בור בהרחקת שלשה אינו רשאי לכתחלה לעשותו בור מים, אבל בדיעבד שנעשה שם בור מים בהרחקת שלשה בלא סיד אין כופין אותו ביותר, ועיין מ"ש בסק"ה? (קצה"ח).

שם - היינו דוקא שיהיה עכ"פ בין בור לבור כותל של ג' טפחים, דהא סד בסיד לא מהני אלא היכא דאיכא כותל, והיינו שיסוד כותל הבנין או כותל הבור בסיד, אבל היכא דליכא ג' טפחים בין בור לבור לא מהני סד בסיד, דסיד לא מהני אלא לכותל וכל כותל בור אינו פחות מג'. ואם באו לחפור שניהם בבת אחת ורצו שניהם לסוד בסיד, זה מרחיק טפח ומחצה וכן השני בכדי להיות כותל שלם ואז מהני סד בסיד, אבל בפחות מג' טפחים ודאי לא מהני סד בסיד (קצה"ח).

המלח, ואת הסיד, ואת הסלעים מכותלו של חבירו ג' טפחים או סד בסיד, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל, סומך. לא, כי ליכא כותל נמי לא סמיך. ואלא מאי קא משמע לן. הא קא משמע לן, דהני קשו לכותל. תא שמע: מרחיקים את הזרעים, ואת המחרישה, ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל, סמיך. לא, כי ליכא כותל נמי לא סמיך. ואלא מאי קמ"ל. הא קא משמע לן, דמתונתא קשה לכותל. תא שמע: ואת הריחים, ג' מן השכב שהן ד' מן הרכב, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל, סמיך. לא, כי ליכא כותל נמי לא סמיך. ואלא מאי קא משמע לן. הא קא משמע לן, דטירייתא קשה לכותל. תא שמע: ואת התנור, שלשה מן הכליאה שהן ד' מן השפה, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל, סמיך. לא, כי ליכא כותל נמי לא סמיך. אלא מאי קא משמע לן. הא קא משמע לן, דהבלא קשה לכותל. תא שמע: לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו, ולא רפת בקר, טעמא דאיכא אוצר, הא ליכא אוצר, עביד. דירה שאני. דיקא נמי, דתני עלה: אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר, מותר. ת"ש: לא יטע אדם אילן סמוך לשדה אלא אם כן הרחיק ממנו ד' אמות, ותני עלה: ד' אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם, טעמא דמשום כדי עבודת הכרם, הא לאו משום כדי עבודת הכרם, סמיך, ואף על גב דאיכא שרשין דקא מזקי. הכא במאי עסקינן, דמפסיק צונמא. (דיקא נמי, דקתני: +מסורת הש"ס: [ת"ש] + היה גדר בינתים, זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן. +מסורת הש"ס: הכא נמי בצונמא. + אי הכי, אימא סיפא: היו שרשיו יוצאין בתוך של חבירו, מעמיק להן שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה, ואי דמפסיק צונמא, מאי בעו התם. ה"ק: ואי לאו צונמא, והיו שרשיו יוצאין לתוך של חבירו, מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה. ת"ש: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, טעמא דאיכא בור, הא ליכא בור, סמיך. לא, כי ליכא בור נמי לא סמיך, והא קמ"ל, דעד כ"ה אמה אזלי שרשים ומזקי לבור. אי הכי, אימא סיפא: ואם אילן קדם, לא יקוץ, ואי דלא סמיך, היכי משכחת לה. כדא"ר פפא: בלוקח, ה"נ בלוקח. ת"ש: מרחיקין את המשרה מן הירק, ואת הכרישין מן הבצל, ואת החרדל מן הדבורים, טעמא דאיכא ירק, הא ליכא ירק, סמיך. לא, כי ליכא ירק נמי לא סמיך, והא קמ"ל, דהני קשו אהדדי. א"ה, אימא סיפא: רבי יוסי מתיר בחרדל, מפני שיכול לומר לו: עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוראי, הרחק דבורך מן חרדלאי, שבאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי,

ואי דלא סמיך, היכי משכחח לה. אמר רב פפא: בלוקח. אי בלוקח, מאי טעמא דרבנן. ועוד, מאי טעמא דרבי יוסי. אפילו משרה וירקא נמי. אמר רבינא, קא סברי רבנן: על המזיק להרחיק את עצמו. מכלל דר' יוסי סבר: על הניזק להרחיק את עצמו, אי על הניזק, אפי' משרה וירקא נמי. אלא, לעולם ר' יוסי נמי על המזיק סבירא ליה, והכי קאמר להו רבי יוסי לרבנן: תינח משרה וירקא, דהני מזקי הני והני לא מזקי הני, אלא חרדל ודבורים, תרוייהו מזקי אהדדי. ורבנן. דבורים לחרדל לא מזקי ליה, אי בבינתא, לא משכחא ליה, אי בטרפא, הדר פארי. וסבר ר' יוסי על המזיק להרחיק את עצמו. והתנן, רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן, לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו. אלא, לעולם ר' יוסי על הניזק ס"ל, ולדבריהם דרבנן קאמר להו: לדידי על הניזק להרחיק את עצמו⁸, ואפי' משרה וירקא לא בעי רחוקי, אלא לדידכו דאמרייתו על המזיק, תינח משרה וירקא, דהני מזקי הני והני לא מזקי הני, אלא חרדל ודבורים, תרוייהו מזקי אהדדי. ורבנן. דבורים לחרדל לא מזקי ליה, אי בבינתא,

---

⁸ עי' שו"ע (חו"מ סי' קנה סל"א): מי שבא לעשות משרה (פי' חפירת מים שמשרין בה הפשתון) של פשתן בצד ירק של חבירו, שהרי מי המשרה נבלעים בארץ והולכים ומפסידים את הירק, או שנטע כרישין קרוב לבצלים של חבירו, שהם מפיגים טעמם, או שנטע חרדל בצד כוורת דבורים, שהרי הדבורים אוכלים העלים ומפסידים הדבש, כל אלו וכיוצא בהם אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק. ומ"מ צריך שירחיק משרה מהירק, וכרישין מהבצלים, וחרדל מהדבורים ג' טפחים או יותר מעט, כדי שלא יהיה היזק בידיים. (והוא הדין בכל כיוצא בזה, שאין ההיזק בשעת מעשה אלא בא אחר כך, על הניזק להרחיק עצמו):

ביאור: מי שבא לעשות משרה כו' - שאין המזיק צריך להרחיק עצמו אלא כשמזיק מיד ואם אחר כך יבא נזק הניזק יחוש לעצמו וא"כ אם יש לראובן סולם שבו הוא עולה לעלייתו, ויש תל עפר אצל הסולם ולולא התל לא היה מקום לעבור דרך שם המשאות בעבור הסולם הנ"ל, ואפילו אם נלקח העפר, נשאר הסולם על מקומו (ש"ך * רשד"ם). קדימה של מזיק לא מהני אלא משום שנוקטים שעשה כך בתחילה בהיתר, ולא מהני בהיתר אלא באילן. וברפת בקר קודמת לאוצר דמהני, נמי לאו טעמא משום בהיתר אלא משום קדימת המזיק צריך הניזק להרחיק את עצמו, שאין לנו לאסור דירתו. ושדה שאינה עשויה לבורות דק"ל לעיל (סעיף י"ח) סומך, וכשבא השני אח"כ על השני להרחיק כל הרחקה, טעמא, דתרווייהו מזקי אהדדי על השני להרחיק כל הרחקה היכא דהראשון עמד בהיתר כמו שכתבו גבי חרדל ודבורים, וטעמא דשדה שאינו עשוי לבורות החופר בה הוי בהיתר גמור, וכיון דתרווייהו מזקי צריך השני להרחיק כל הרחקה ותו לא צריך הראשון להרחיק (קצה"ח).

אוכלין העלין ומפסידין הדבש - פירוש, מכח חריפות העלין שנכנסו בפי הדבורים, אוכלין הדבש המתוק כדי להפיג החריפות מפייהן, נמצא דבעל החרדל נקרא מזיק. אבל איפכא לא, משום דהדבורים אינן מזיקין לחרדל עצמו שהוא גדל בתוך קליפה קשה, וגם העלין אחר שנשכו בהן פעם אחת תו אינן אוכלין מהן (סמ"ע).

וכרישין מהבצלים כו' - ויש חולקין ע"ז, דאין צריך להרחיק ג' טפחים כי אם במשרה מהירק, שמשרה הוא חפירת בור עם מים ולא גרע מבור דעלמא הנ"ל (סעיף י'), ולא בכרישין מהבצלים ולא בחרדל מהדבורין. והטעם, משום דאין הניזק בא לידי היזק מיד כשעשה אותם אלא לאחר זמן, ועל הניזק להרחיק את עצמו (סמ"ע וקצה"ח).

לא משכחת ליה, אי בטרפא, הדר פארי.
 ולא נברכת הכובסין וכו'. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא שנו
 אלא מן המחמצין⁹, אבל מן הנדיין, ד' אמות¹⁰. תניא נמי הכי: נברכת
 הכובסין, ד' אמות, והא אנן תנן: ג' טפחים. אלא לאו ש"מ כדרב נחמן.
 ואיכא דרמי להו מירמי, תנן: נברכת הכובסין, ג' טפחים, והתניא: ארבע
 אמות. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, לא קשיא: כאן מן המחמצין, כאן
 מן הנדיין. רב חייא בריה דרב איא מתני לה בהדיא: אלא אם כן הרחיק
 משפת מחמצין ולכותל ג' טפחים.

וסד בסיד. איבעיא להו: וסד בסיד תנן, או דילמא או סד בסיד תנן.
 פשיטא דוסד בסיד תנן, דאי סלקא דעתך דאו סד בסיד תנן, אם כן
 ליערבינהו וליתנינהו. דילמא משום דלא דמי האי היזיקא להאי היזיקא,
 רישא, היזיקא דמתונא, סיפא, היזיקא דהבלא. ת"ש, רבי יהודה אומר:
 סלע הבא בידים, זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן, זה מרחיק ג'
 טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד, טעמא דבא בידים, הא
 לא בא בידים, לא. ה"ה דאף על גב דלא בא בידים נמי סד בסיד, ובא
 בידים איצטריכא ליה, סד"א כיון דבא בידים ליבעי רווחא טפי, קמ"ל.

מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסלעים וכו'. תנן התם:
 במה טומנין ובמה אין טומנין¹¹. אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא
 במלח, ולא בסיד ולא בחול, בין לחין בין יבשין. מאי שנא הכא דקתני
 סלעים ולא קתני חול, ומאי שנא התם דקתני חול ולא קתני סלעים. אמר
 רב יוסף: לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים. אמר ליה אביי:
 וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ולשונות של ארגמן. דתניא:
 טומנין בגיזי צמר ובציפי צמר¹², ובלשונות של ארגמן ובמוכין, ואין
 מטלטלין אותן. אלא אמר אביי: יגיד עליו ריעו, תנא הכא סלעים וה"ה
 לחול, תנא התם חול והוא הדין לסלעים. א"ל רבא: אי יגיד עליו ריעו,
 ליתנינהו לכולהו בחדא, וליתני חדא מנייהו באידך וה"ה לאידך. אלא
 אמר רבא: התם היינו טעמא דלא קתני סלעים, משום דמשתכי לה
 לקדרה, הכא היינו טעמא דלא קתני חול, משום דמחמימי חיים ומקירי
 קרירי. והא תני רבי אושעיא חול. התם במתונא. תנא דידן נמי ליתני
 ולוקמיה במתונא. הא תנא ליה אמת המים. אטו מי לא קתני אמת המים
 וקתני נברכת הכובסין. הנהו צריכי, דאי תנא אמת המים, משום דקביעא,
 אבל נברכת הכובסין דלא קביעא, אימא לא, ואי תנא נברכת הכובסין,
 משום דקו וקיימי, אבל אמת המים, לא, צריכא.

מרחיקין את הזרעים ואת המחרשה וכו'. זרעים, תיפוק ליה משום
 מחרשה. במפולת יד. מחרשה, ותיפוק ליה משום זרעים. בחורש
 לאילנות. ותיפוק ליה משום מ"א. תנא בארץ ישראל קאי, דכתיב: למטר
 השמים תשתה מים. למימרא, דזרעים

⁹ עיי' שו"ע (ח"מ ס' קנה ס"ו): הוב"ד לעיל הערה 3.

¹⁰ עיי' שו"ע (ח"מ ס' קנה ס"א): אבן שהכובס מכה בגדים עד שיתלבנו,
 צריך להרחיק אותה ד' אמות מכותל חבירו, שבעת שהכובס מכה עליה המים
 ניתזים ומזיקים לכותל:

¹¹ עיי' שו"ע (או"ח ס' רנז ס"ג): אלו הם דברים המוסיפים הבל: פסולת של
 זיתים או של שושמשין וזבל ומלח וסיד וחול, בין לחים בין יבשים, ותבן וזגין
 ומוכין ועשבים בזמן ששולשתן לחין. ואלו דברים שאינם מוסיפים הבל: כסות
 ופירות וכנפי יונה (או שאר נוצות מהר"א בהגהות) ונעורת של פשתן ונסורת
 של חרשין (פי' הקש הדק הנופל מן העץ כשמגררים אותו במגירה): הגה - י"א
 דמותר להטמין בסלעים, אע"פ שמוסיפין הבל, דמלתא דלא שכיחא לא גזרו
 ביה רבנן:

¹² עיי' שו"ע (או"ח ס' רנט ס"א): מוכין, (פי' דבר רך קרוי מוכין כגון: צמר
 גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים), שטמן בהם דרך מקרה,
 אסור לטלטלן אלא מנער הכיסוי והן נופלות; וכגון שמקצתן מגולה, שאין זה
 טלטול אלא מצדו. ואם יחדן לכך, מותר לטלטלן. אבל אם טמן בגיזי צמר,
 אפילו לא יחדן לכך, מותר לטלטלן. וה"מ סתם גיזין שאין עומדין לסחורה, אבל
 אם נתנם לאוצר לסחורה, צריכין יחוד ואם טמן בהם בלא יחוד, מנער הכיסוי
 והן נופלות דהיינו: לומר שנוטל כיסוי הקדירה שיש תורת כלי עליה, ואע"פ
 שהם עליה לא איכפת לן, דלא נעשית בסיס להן:

לצדדין קא משתרשי, והא תנן: המבריק את הגפן בארץ, אם אין על גבה עפר שלשה טפחים, לא יביא זרע עליה¹³, ותני עלה: אבל זרוע את הצדדין אילך ואילך. אמר רבי חגא בשם רבי יוסי: מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחות.

ואת מי רגלים מן הכותל, ג' טפחים וכו'. אמר רבה בר בר חנה: מותר לאדם להשתין מים בצד כותלו של חברו, דכתיב: והכרתם לאחאב משתיך בקיר ועצור ועזוב בישראל. והא אנו תנן: ואת מי רגלים מן הכותל, שלשה טפחים. התם בשופכין. (ת"ש: לא ישפוך אדם מים בצד כותלו של חברו, אלא אם כן הרחיק ממנו ג' טפחים. התם נמי בשופכין.) ת"ש: לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חברו¹⁴, אלא אם כן הרחיק ממנו ג' טפחים, בר"א, בכותל לבנים, אבל בכותל אבנים, בכדי שלא יזיק, וכמה. טפח, ושל צונמא, מותר, תיובתא דרבה בר בר חנה. תיובתא. והא רבה בר בר חנה קרא קאמר. התם הכי קאמר: אפילו מידי דדרכיה לאישתוני בקיר לא שביקנא ליה, ומאי ניהו. כלבא. אמר ר' טובי בר קיסנא אמר שמואל: ריקן אינו ממעט בחלון¹⁵. מאי איריא ריקן. אפי' עבה נמי. לא מיבעיא

¹³ רמב"ם (כלאים פ"ו ה"ז): המבריק את הגפן בארץ אפילו הבריכה בתוך הדלעת שיבשה ונעשת כסילון או בתוך סילון של חרש אם היה העפר על גבה שלשה טפחים או יותר הרי זה מותר לזרוע על גבה, ואם היה על גבה פחות מזה אסור לזרוע על גבה ומותר לזרוע בצדה.

דרך אמונה: המבריק את הגפן בארץ. שכפפה והכניסה כולה לתוך האדמה ואין ראשה נראית לא במקום שהכניס ולא במקום אחר:

בתוך הדלעת שיבשם. שאחר שמתייבש הזרע שבתוכה נעשית חלולה כמו צנור ואפשר להטמין בה:

שיבשה. שאם אינה יבשה אף על פי שתלשה מהקרקע יש בו איסור משום הרכבת אילן בירק שנותן הזמורה תוך הדלעת ומתחברת ואף על פי שהיא עמוקה ג"ט אסור להרכיב בה כנ"ל פ"א סק"ז אבל אם יבשה אין בה לחלוחית ואין כאן הרכבה:

או בתוך סילון של חרש. שהשרשין עוברין דרך כלי חרס אבל אם היתה של מתכת כגון אבר א"צ עפר על גבה ג"ט שאין השרשים עוברין ואם היתה של עץ דינה כשל חרס ויש חולקין:

מותר לזרוע על גבה. ואין כאן חשש לא משום כלאי הכרם ולא משום הרכבה:

אסור לזרוע. דהוי כלאי הכרם כיון שהירק מסכך על גבי הגפן כמש"כ רבנו בפ"ח ה"א ואם מפסיק עפר ג"ט שוב אין זה נקרא מסכך ודעת הגר"א דמסכך אין בזה איסור כיון שמכוסה בעפר רק משום שהשרשים נוגעין בגפן דרך שרשים שגדלים עד עומק ג"ט ולכן הוי כלאי הכרם ודעת הרבה ראשונים שהאיסור משום הרכבה דכיון שהשרשים נכנסין לתוך הגפן הוי הרכבה מיהו דוקא בגפן שהיא רכה נכנסין השרשים אבל בשאר אילנות אין השרשים נכנסין לתוכן ומותר וכו"ש שמוותר לנטוע אילן בצד הגפן אף שהשרשים מתרכבים בגפן וכו"ש שמוותר לנטוע אילן אצל אילן וכן מותר לזרוע כל מיני זרעים אצל אילנות ואין בו משום כלאים רק בגפן וע"ל פ"א סק"ז:

על גבה. ומקדש ואפי' להסוברים דהאיסור משום הרכבה מ"מ מקדש דכיון דשב לאיסור הרכבה שב ג"כ לאיסור כה"כ ויש להסתפק אם נאסר מיד בהשרשה או דוקא כשיגיעו השרשים של הזרע תוך הזמורה או שצריך שיוסיפו מאתיים:

ומותר לזרוע בצדה. אפי' בסמוך ממש ואין לחוש משום כלאי הכרם ולא משום הרכבה דהשרשים אין הולכין לצדדין אלא כנגדן וכתב ביראים דזה דוקא בחטה דלא ינקא אלא כנגדה אבל שאר זרעים צריך להרחיק גם מהצדדין ולא נראה כן מסתימת הפוסקים שלא הזכירו חטה רק זרעים:

¹⁴ ע"י ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ו): לא ישתין אדם בצד כותל חברו, אם הוא של לבנים, אלא אם כן הרחיק ממנו שלש טפחים. ואם היה כותל אבנים, די בהרחקת טפח. ואם היו האבנים צחיח סלע, משתיין בצדו בלא הרחקה:

ביאור: צחיח סלע - פי' הכותל של אבנים בנוי על גבי סלע, וגם בשאר הרחקות א"צ להרחיק אם בנוי הכותל על גבי הסלע (ט"ז).

בלא הרחקה - משמע דוקא משתיין בצידי קאמר, אבל בגומא של מי רגלים בצידי אפילו כה"ג אסור. אבל ר"א אפילו בגומא אין צריך הרחקה בצחיח סלע, וכן עיקר (סמ"ע).

¹⁵ ע"י רמב"ם (טומאת מת פט"ו ה"א): חלון תשימש שסתמה כולה או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח אם בדבר החוצץ בפני הטומאה סתם ה"ז חוצץ והוא שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו, לפיכך אם סתם החלון או מיעטו באוכלין שאינם מוכשרין אינן חוצצין שאע"פ שאין מקבלין טומאה והרי הן טהורין דעתו לפנותו, הוי סרוחין הרי אלו חוצצין, וכן תבן סרוח חוצץ ושאינו סרוח אינו חוצץ מפני שדעתו לפנותו, תבואה שגדלה וסתמה את החלון או מיעטתו אינה חוצצת לפי שדעתו לפנותה שמא תפסיד הכותל, היה עיקרה רחוק מן הכותל ונטה ראשו וסתם הרי זו חוצצת וכן כל כיוצא בזה. +/השגת

קאמר, לא מיבעיא עבה כיון דאיחזי ליה לא מבטיל ליה, אבל ריקן דממאיס, אימא בטולי מבטיל ליה, קמ"ל. ותיפוק ליה דהוה ליה דבר שהוא מקבל טומאה, וכל דבר שהוא מקבל טומאה, אינו חוצץ בפני הטומאה. שנילש במי פירות. מיתביי: קופה מלאה תבן¹⁶, וחבית מלאה גרוגרות המונחים בחלון, רואין, כל שאילו ינטלו ויכולין תבן וגרוגרות לע"בפני עצמן, חוצצין, ואם לאו, אין חוצצין, והא תבן חזי לבהמתו. בסריא. חזי לטינא. דאית ביה קוצי. חזי להסקה. במתונא. חזי להסק גדול. הסק גדול לא שכיח. גרוגרות, הא חזו ליה. אמר שמואל: בשהתריפו. וכן תני רבה בר אבוה: בשהתריפו. האי חבית היכי דמיא. אי דפומא לבר,

הראב"ד / או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח. א"א פחות מטפח לכזית מן המת אבל למת שלם או ליותר מכזית דיו אם מיעטו לפחות מארבעה. +

¹⁶ ע"י רמב"ם (טומאת מת פט"ו ה"ב): חבית שהיא מלאה גרוגרות סרוחין שאינן מוכשרין ולא ראויין לאכילה ומונחת בחלון ופי' החבית כלפי הטומאה שהרי החבית טמאה וכן קופה שהיא מלאה תבן סרוח שאינו ראוי לא למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה ומונחת בחלון אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמוד בפני עצמן כשינטל הכלי שהן בו הרי אלו חוצצין ואם לאו אינן חוצצין, עשבים המרים שאינן ראויין לבהמה, ומטלניות שאין בהן ג' על ג' שהיו מטונפים וקשים כדי שלא יהיו ראויין אפילו לקנח הדם מן השריטה, והאבר והבשר המדולדלים בבהמה טמאה והוא שתהיה כחושה שאינה ראויה להמכר לעכו"ם וקשורה כדי שלא תברח, והעוף טמא ששיכך בחלון והוא שיהיה משרט שהרי אינו ראוי אפילו לתינוק לשחק בו, ועכו"ם כפות שהוא מאסורי המלך שאין אחר יכול להתירו, וכן שמונה ביום השבת שהרי אסור לטלטלו, והמלח המעורב בקוצים שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעבדה והוא שיהיה מונח על החרש כדי שלא יזיק את הכותל כל אלו ממעטין בחלון שהרי אינן מקבלין טומאה ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה, וכן ס"ת שבלה והיה מונח בחלון אם גמר שתהיה שם גניזתו ה"ז ממעט בחלון, אבל השלג והברד והכפור והגליד והמים אינן ממעטין בחלון שהרי הן ראויין ומקבלין טומאה. +/השגת הראב"ד / מפני שאינם ראויים למלאכה. א"א דוקא למעט בחלון אבל אם סתמו לגמרי אף על פי שדעתו לפנותו סותם דוק ותשכח. +

היא גופה תיחויץ, דהא כלי חרש אינו מטמא מגבו. אלא דפומא לגאוי¹⁷. ואי בעית אימא: לעולם דפומא לבר, הכא במאי עסקינן, בחבית של מתכת. מיתיבי: עשבין שתלשן והניחן בחלון, או שעלו מאליהן בחלונות, ומטלוניות שאין בהן שלש על שלש, והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה ועוף ששכן בחלון, ועובר כוכבים שישב בחלון, ובן שמנה המונח בחלון, והמלח, וכלי חרס, וספר תורה, כולם ממעטין בחלון, אבל השלג, והברד, והגליד, והכפור, והמים, כולן אין ממעטין בחלון, והא עשבין חזו לבהמתו. באפרותא. או שעלו מאליהן, כיון דקשו לכותל שקיל להו. אמר רבה: בכותל חורבה. רב פפא אמר: אפילו בכותל יישוב, בבאין חוץ לשלשה לחלון. מטלוניות, חזו ליה לקריעה דלבושא. בסמיכתא. חזו לאומנא. בריסקא. אי בריסקא, שאין בהן שלש על שלש, שאין בהן ארבעה על ארבעה מיבעי ליה. כעין ריסקא. והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה, ערקא ואזלא. בקשורה. שחיט לה. בטמאה. מזבין לה לנכרי. בכחושה. פסיק שדי לה לכלבים. כיון דאיכא צער בעלי חיים לא עביד. ועוף ששכן בחלון, פרח ואזיל. בקשור. שחיט ליה. בטמא. מזבין ליה לנכרי. בקלניתא. יהיב ליה לינוקא. במסרט. קלניתא לא מסרטא. כעין קלניתא. ועובר כוכבים שישב בחלון, קאי ואזיל. בכפות. אתי חברה שרי ליה. במצורע. אתי מצורע חברה שרי ליה. אלא בחבושי מלכות. ובן שמנה המונח בחלון, אתיא אמיה דריא ליה. בשבת, דתניא: בן שמנה הרי הוא כאבן¹⁸, ואסור לטלטלו בשבת, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה. מלח, חזיא ליה. במרירתא. חזיא לעורות. דאית בה קוצי. כיון דקשיא לכותל שקלא. דיתבא אחספא. חספא גופא תיחויץ.

¹⁷ עי' רמב"ם (טומאת מת פט"ו ה"ב): הוב"ד לעיל הערה 16

¹⁸ עי' שו"ע (או"ח סי' של ס"ח): נולד לח', או ספק בן ז' או בן ח', שלא

גמרו שערו וצפרניו, אסור לטלטלו וכו'.

משנה ברורה: או ספק וכו' - והאחרונים הסכימו דדוקא כשידוע שהוא בן ח"ת כגון שבעל ופירש אבל מספק מטלילינן כל תינוק:

דלית בה שיעורא, כדתנן: חרס, כדי ליתן בין פצים לחבירו. כלי חרס, חזי ליה. דמיטנף¹⁹. חזי לאומנא. דמנבק. ספר תורה, חזי למקרא. בבלי. והא בעי גניזה. שם תהא גניזה. (ואמר) + מסורת הש"ס: [אמר] + רב: בכל עושינן מחיצה²⁰, חוץ ממלח ורוב, ושמואל אמר: אפילו מלח. אמר רב פפא, ולא פליגי: הא במלח סדומית, הא במלח איסתרוקנית. והשתא דאמר רבה: עושה אדם שני צבורי מלח ומניח עליהם קורה, שהמלח מעמדת את הקורה והקורה מעמדת את המלח, אפי' מלח איסתרוקנית, ולא פליגי: הא דאיכא קורה, הא דליכא קורה. מרחיקין את הריחים ג' מן השכב, שהן ארבעה מן הרכב וכו'. מאי טעמא. משום טיריא²⁰. והא תניא: ושל חמור, שלשה מן האיסטרוביל שהן ארבעה מן הקלת, התם מאי טיריא איכא. אלא משום קלא. ואת התנור, שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה. אמר אביי, שמע מינה: כליא דתנור, טפת. נפקא מינה, למקח וממכר. מתני'. לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית²¹, אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות. היה מעמידו בעלייה, צריך שיהא תחתיו מעויבה שלשה טפחים, ובכירה, טפח, ואם הזיק, משלם מה שהזיק. ר' שמעון אומר: לא אמרו כל השיעורין האלו, אלא שאם הזיק, פטור מלשלם. לא

¹⁹ עי' רמב"ם (טומאת מת פ"ו ה"ד): סתם החלון בכלי חרש והיה פיו לחוץ ה"ז חוצץ לפי שאינו מטמא מגבו והרי הוא טהור, וצריך להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב עד שלא יהיה ראוי אפילו להקיז בו דם, כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

²⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ז): הוב"ד לעיל הערה 4.

²¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"א): הבית והעלייה של שנים, לא יעשה בעל הבית תנור בתוך ביתו אלא אם כן יש לו על גביו גובה ד' אמות בינו לתקרת העליה, (שלא יסרוף העליה). וכן לא יעמיד בעל העליה תנור, עד שיהיה תחתיו מעויבה שלשה טפחים, מלבד שיהא על גביו גובה ד' אמות, ובכירה, טפח מעויבה מתחתיה. ואם תנור של נחתומין הוא, צריך שיהיה תחתיו ד' טפחים. ובכורה של נחתומין, ג' ואף על פי שהרחיק כשיעור, אם יצא האש והזיקה, משלם מה שהזיקה. וכל אדם בביתו צריך להרחיק כשיעורים הללו מפני השכנים שמעכבים עליו:

ביאור: הבית והעליה כו' - ראובן גר למעלה משמעון ולוי, ושמעון ולוי מתפרנסים מצביעת בגדים שכלול בו סרחון, ושמעון נפטר, ולוי המשיך בעבודה, ואחר כך בני שמעון הגיע לעסק, וראובן תובע אותם לב"ד שיפסיקו שזה גורם לו הזיק בסרחון, והם טוענים שכבר החזיקו בו ג' שנים, אם העליה קדם לעבודת צביעה, ראובן זוכה, ואפילו אם זה ספק, ואפילו במקום ב' ספיקות (ש"ך * מהריב"ל).

גובה ד' אמות - משמע דבסתם תנור איירי דפתחו מן הצד, ואפ"ה הצריך ד' אמות בגובה (סמ"ע).

ובכירה טפח כו' - בגובה כל הני דחשיב שוים הם בהרחקת ד' אמות, דמשום הלהבה העולה למעלה עשו הרחקה טובא, ובטפי מד' אמות ליכא למיחש בשום חד (סמ"ע), וי"א בשיעור גובה שהוא ח' טפחים (ט"ז).

משלם מה שהזיקה - ומ"מ צריך להרחיק לכתחילה שיעור הנ"ל, שאולי ידליק בתי השכנים או העליה שדר בה ולא יהיה לו ממה לשלם, וגם מפני שלא ירצה לירד עמו בדינא ודיינא, וגם לטרוח לחזור ולבנות, ולהיות זמן מה בלא דירה, ולטלטל נפשו מדירה לדירה (סמ"ע), עי' לקמן (סי' תיח ס"ב) שאם הרחיק נזיק האש כשיעור פטור, דשם לפי צורך שעה קמדליק ואם עברה האש והזיקה, אנוס הוא דמאי ה"ל למיעבד הילכך מכה בידי שמים הוא ולפיכך פטור אבל כאן גבי תנור כיון דתדיר הוא מדליק איבעי ליה לעיוני אי איכא הזיקא לחבירו וכיון דלא עביד הכי פושע הוא ולפיכך חייב (ש"ך), וי"א שגם בתנור פטורים (ש"ך * יש"ש), וי"א לתרץ הסתירה דהכא שיעורא דתנור אינו אלא שלא יפחות משיעורא, דבפחות משיעורא הוא הזיק ודאי ואינו רשאי להזיק על מנת לשלם, ולכן צריך להרחיק שלא יזיק בידיים על מנת לשלם, אבל גם בהרחקת השיעור שהוא ד' אמות אכתי אינו מן הנמנע שלא ילך האש ומש"ה צריך לשלם מה שהזיק, אבל בהאי דסי' ת"ח דאמר הרחיק כראוי, והיינו לפי שיעור הדליקה, והתם מיירי בהרחיק כראוי באופן שהוא מהנמנע שילך האש לגדיש חבירו, ומש"ה ה"ל אנוס גמור ומכה בידי שמים ופטור מלשלם (קצה"ח), לבאר כוננו של ש"ך, דשם נתנו רבנן שיעור שירחיק, שלא יהיה יכול להזיק אפילו אם לא ישמרנו כלל, דמתמת שהוא רק צורך שעה הרחיבו חז"ל בשיעורא, מש"ה אם הזיק ע"י רוח שאינה מצויה, הוא אנוס ופטור, כיון דלא חייבוהו חז"ל בשמירה משום אנוס דלא שכיח. אבל הכא לא רצו חכמים ליתן שיעור הרחקה כל כך, כיון דתדיר הוא, ואילו היו מרחיבין השיעור לא היה אפשר לדור בבית כלל, ונתנו שיעור מה שאפשר שלא יזיק ע"י שמירה, וכיון שהוא בביתו ואפשר לו שישמרנו בהרחקה כזו, שוב אינו צריך להרחיק יותר, משו"ה אם לא שפיר והזיק, חייב (נתה"מ).

וכל אדם בביתו כו' - פירוש, אף על פי שאין לו מי שדר עמו בעליה (סמ"ע).

יפתח אדם חנות²² של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו, ולא רפת בקר, באמת, ביין התירו, אבל לא רפת בקר. גמ'. והתניא: בתנור, ארבעה, ובכירה, שלשה. אמר אביי: כי תניא ההיא, בדנחתומין, דתנור דידן כי כירה דנחתומין. לא יפתח חנות וכו'. תנא: אם היתה רפת קודמת לאוצר, מותר. בעי אביי²³: כיבד וריבץ לאוצר, מהו. ריבה בחלונות, מהו. אכסדרה תחת האוצר, מהו. בנה עלייה על גבי ביתו, מהו. תיקו. בעי רב הונא בריה דרב יהושע: תמרי ורמוני, מאי. תיקו. באמת, ביין התירו וכו'. תנא: מפני שמשביחו, ולא רפת בקר מפני שמסריחו. אמר רב יוסף: האי דידן, אפילו קוטר דשרגא נמי קשיא ליה. א"ר ששת: ואספסתא, כרפת בקר דמיא. מתני'. חנות שבחצר, יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין, אבל עושה כלים, יוצא ומוכר בתוך השוק, ואינו יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות. גמ'. מ"ש רישא ומ"ש סיפא. אמר אביי: סיפא אתאן לחצר אחרת. א"ל רבא: אי הכי, ליתני: חצר אחרת, מותר. אלא אמר רבא:

²² עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ב): מי שהיתה לו חנות תחת אוצר חבירו, לא יעשה בה לא נחתום ולא צבע ולא רפת בקר, ולא יכניס שם אספסתא (פי' תבואה שלא הביאה שליש והוא מאכל בהמה תרגום על בלילו (איוב ו, ה), על אספסתיה), וכיוצא בהם מדברים שעולה מהם הבל חם הרבה, מפני שהחום מפסיד פירות האוצר. (וה"ה שלא יפתח חלון מבית שיש בו דברים אלו לחדר שיש לו תחת האוצר). לפיכך אם היה אוצר יין בא"י, שאין החום מפסידו, הרי זה עושה בחנותו כל מלאכת אש שירצה, אבל לא יעשה רפת בקר, מפני שמפסיד ריח היין. (וכן במקום שקול ונדנדו קשים ליון, שצריך להרחיק). ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו, ואח"כ רצה בעל העלייה לעשות עלייתו אוצר, אינו יכול למחות בידו:

ביאור: מי שהיתה לו חנות תחת אוצר חבירו - תחת אוצר תבואה או יין או שמן בעלייתו, אין בעל הבית יכול לפתוח תחתיו חנות של נחתומין ולא צבע ולא רפת בקר כו' (סמ"ע), ומשמע דוקא תחת אוצרו, אבל תחת ביתו של חבירו יכול לעשות מעשה נחתום וצבע ורפת בקר, מיהו יש שכתבו דה"ה תחת דירתו של חבירו נמי אסור וכן עיקר (קצה"ח), וי"א דעיקר דקעת המשמעות בשו"ע שדווקא אוצר, ולא דירה, ובפרט אם יש קצת אויר פנוי בין כיפתו של זה ובין הרצפה של העליון, והרי זה כמו בנה עליה (פ"ח). אספסתא - היא תבואה דלא הביאה עדיין שליש (סמ"ע).

אוצר יין בארץ ישראל - פירוש, שיין של ארץ ישראל הוא חזק, לאפוקי של שאר ארצות דחום בעלמא מפסידו (סמ"ע), וי"א שיין ארץ ישראל חלשים יותר (ט"ז).

אבל לא יעשה רפת כו' - הוא הדין דאספסתא אסור להכניס, שאחר שמתחמת היא מסרחת ומידי דסירחון מפסיד היין דארץ ישראל (סמ"ע). אינו יכול למחות בידו - פירוש, בעל האוצר אינו יכול למחות בבעל הבית ולהכריחו לסלק חנותו. ואם באים לעשות יחד זה חנות בביתו וזה אוצר בעלייתו, צריכין לעשות פשרה ביניהן (סמ"ע).

²³ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ג): גילה בעל העלייה דעתו שחפץ לעשות בה אוצר, כגון שכיבד וריבץ עלייתו או שריבה בה חלונות כדרך שעושים לאוצר, וקדם זה ועשה תנור קודם שיכניס פירות לאוצר, או שהתחיל לאצור שומשמן או רמונים או תמרים וכיוצא בהם וקדם זה ועשה התנור קודם שאצור חטים, או שעשה בעל החנות מחילה (פי' חפירה) על גבה להבדיל בין החנות ובין האוצר, בכל אלו בעל האוצר מעכב עליו, ואם עבר ועשה אינו יכול להסירו:

ביאור: גילה בעל העלייה דעתו - עי' לעיל סעיף ב' שכתב אם הוחזקה החנות בתחילה לרפת או לנחתום, משמע שאפילו לא הכניס בה הבהמות ולא אפה בה עדיין, רק שהחזק לכל שזה החדר הוא מוכן וניכר לרפת, דהוי כקדם הרפת. אלא בכל הרחקות בעינן דוקא דקדם המזיק ממש בהיתר, אז א"צ להרחיק אחר"כ, משא"כ ברפת בקר, אפילו אם לא עשה רק הרפת ולא הכניס שם הבהמות, דלא קדם המזיק, מ"מ א"צ להרחיק משום דירה שאני (נתה"מ). שומשמן או רמונים כו' - הן דברים שאין החום והסרחון מזיק להם, מ"מ יש גילוי דעת בזה שעשה עלייתו לאוצר, ויאצור בה אחר זה ג"כ חטים והדומה לו שיפסידו מכחו (סמ"ע).

בכל אלו בעל האוצר מעכב - פירוש, קודם שיעמוד התנור יכול למחות שלא להעמידו, דמספיקא אין לו להזיק חבירו (סמ"ע).

אינו יכול להסירו - דאיבעיא דלא איפשטא בגמרא הן, והן קולא לנתבע (סמ"ע).

²⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 22.

סיפא אתאן' לתינוקות של בית רבן, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך. דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל, שבתחלה, מי שיש לו אב, מלמדו תורה, מי שאין לו אב, לא היה למד תורה, מאי דרוש. ולמדתם אותם, ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש. כי מציון תצא תורה, ועדיין מי שיש לו אב, היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב, לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך, ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו, מבעיט בו ויצא, עד שבע יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין²⁵ מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע²⁶. אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת: עד שית לא תקביל, מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא. וא"ל רב לרב שמואל בר שילת: כי מחית לינוקא²⁷, לא תימחי אלא בערקתא דמסנא, דקארי, קארי, דלא קארי, ליהוי צוותא לחבריה²⁸. מיתבי: אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא²⁹, אומן, וגרדי,

²⁵ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ז): מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר וכל עיר שאין בה מלמד תינוקות היו מחרימים אנשי העיר עד שיושיבו מלמד תינוקות ואם לא הושיבו מחריבין העיר שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן.

²⁶ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ה): מאימתי מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וגו' ופסוק ראשון מפרשת שמע ואח"כ מלמדו מעט מעט עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות:

ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ח): מכניסים התינוקות להתלמד בן חמש שנים שלמות ובפחות מכאן אין מכניסין אותן ואם הוא כחוש מכניסין אותו בן ו' שנים שלמות: הגה ומ"מ מיד שיהיה בן ג' שנים שלמות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה:

ביאור: מכניסים - מתחילין לו מספר ויקרא (ש"ך).

²⁷ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"י): לא יכה אותו המלמד מכת אויב מוסר אכזרי לא בשוטים ולא במקל אלא ברצועה קטנה: מכת אויב - ואם הזיק לו חייב בחמשה דברים, ומנדין אותו עד שיפייס להנחבל (פ"ת).

²⁸ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ט): אפילו תינוק שאינו מבין לקרות לא יסלקוהו משם אלא ישב עם האחרים אולי יבין:

²⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנו ס"א): אחד מבני המבוי שאינו מפולש, (וי"א דבמבוי אינם יכולים למחות ואין דינין אלו אמורים רק בחצר), שבקש ליעשות רופא או אומן (פי' אומן להקיד דם) או גרדי (פי' גרדי אורג בגדים) או סופר שטרות או מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה בני המבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהם הנכנסים והיוצאים. ואפילו נתרצו לו כולם חוץ מאחד, אותו אחד מעכב עליו. וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירנו לאחד מאלו: הגה אבל למכרו ו"א דשרי, ואחר כך ישתעו דינא בהדי לקוח, ובלבד שלא ימכרו לעובד כוכבים ולא ציית דינא:

ביאור: אחד מבני מבוי שאינו מפולש כו' - בכל מבוי יש כמה חצרות, אלא שבמפולש, דהיינו שפתוח תמיד משני צדדים והעוברים ושבים נכנסים מצד זה במבוי ויוצאים מצד שכנגדו, בקעי ביה רבים, ולא שייך גביהו הטענה שמרבה עליהם הנכנסים כו' ולמנוע ע"ז זה להאומן לעשות בו מלאכתו, שהרי גם זולתו שכחי שם רבים. משא"כ במבוי שאינו מפולש שאין לו אלא פתח אחד ובמקום שנכנסים שם הם שבים ללכת, דאין שם מעבר לרבים (סמ"ע), הוא הדין לכל חיוב שותפין, א' מעכב שלא לחייבו מה שלא נתחייב מקודם, ולכן אין הקהל יכולים לעשות חוק או תקנה שלא כדיון נגד שום יחיד מהקהל אלא אם כן הוא הסכים עמהם, לפי שאין הקהל יכולים להתנות לגזול אחרים. ואם לא הסכימו כל הקהל מועיל למסכימים ולבאים אחריהם אבל לא לאותם שלא הסכימו. וכן קהל שרצו לעשו' תקנ' וחוק שכל הדרים בעיר יפרעו מס בעיר מכל נכסים שיש להם בין בעיר בין בשאר מקומות והיו עושין זה כדי לחייב ליחיד שה' דר ביניהם שהיו לו נכסים מחוץ לעיר, אין זה אלא גזל ואינם יכולים להתנות על הגזלנות, ומ"מ אם התנו כל בני העיר בכך וקבלו עליהם כל הקהל תנאם מועיל לאותם שבאו באותו תנאי ולבאים אחריהם אבל אם היה אחד בעיר שלא רצה באותו תנאי אינו בכלל תנאם שלא כל הימנו של הקהל לגזול ממונו של זה ולקחת אותו לעצמם (ש"ך * רש"ד ס"ט), וע"י רש"ד] [הוב"ד לעיל סי' קנה סק"], וכל זה דוקא במבוי שיד כל בני מבוי שוה בו, ולכן יכולין לעכב על המבקש, אמנם בנדון שהחלל הוא של אחד יכול לעשות מה שהוא רוצה בלי ערעור ופקפוק (ש"ך * מהרש"ך).

דבמבוי אינם יכולים למחות - דגם בזה יש אומרים דאין להם טענה זו מחצר לחצר שבאותו מבוי, כי אם בדמים עמו באותה חצר עצמה יכולין למחות עליו, מהאי טעמא שמרבה עליהן הנכנסים ויוצאים (סמ"ע).

שביקש ליעשות כו' - האי "שביקש" לאו דוקא קאמר, אלא הוא הדין אם כבר החזיק ועשה שם מלאכה זו כמה שנים, אין מועיל חזקה לזה, וע"י לקמן סעיף ד' (סמ"ע).

ומלמד תינוקות, בני חצר מעכבין עליו. הכא במאי עסקינן, בתינוקות דעכו"ם. ת"ש: שנים שיושבין בחצר, וביקש אחד מהן לעשות רופא, ואומן, וגרדי, ומלמד תינוקות, חבירו מעכב עליו, ה"נ בתינוקות דעכו"ם. ת"ש: מי שיש לו בית בחצר השותפין, ה"ז לא ישכירנו לא לרופא, ולא לאומן, ולא לגרדי, ולא לסופר יהודי, ולא לסופר ארמאי. הכא במאי עסקינן, בסופר מתא. אמר רבא: מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, לא ממטינן ינוקא ממתא למתא³⁰, אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינן, ואי מפסק נהרא לא ממטינן, ואי איכא תיתורא ממטינן, ואי איכא גמלא לא ממטינן. ואמר רבא: סך מקרי דרדקי³¹, עשרין וחמשה ינוקי, ואי איכא חמשינן, מותבינן תרי, ואי איכא ארבעין, מוקמינן ריש דוכנא, ומסייעין ליה ממתא. ואמר רבא: האי מקרי ינוקי דגריס, ואיכא אחרינא דגריס טפי מיניה³², לא מסלקינן ליה, דלמא אתי לאיתרשולי. רב דימי מנהרדעא אמר: כ"ש דגריס טפי, קנאת סופרים תרבה חכמה. ואמר רבא: הני תרי מקרי דרדקי, חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס, מותבינן ההוא דגריס ולא דייק, שבשתא ממילא נפקא. רב דימי מנהרדעא אמר: מותבינן דייק ולא גריס³³, שבשתא כיון דעל, על, דכתיב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום, כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה:

רופא או אומן - אומן, פירשו כולי עלמא מקיז דם, רופא הוא רופא לגופות בני אדם (סמ"ע), מה שכתוב בסעיף ג' מילי דמצוה גנון לחלק צדקה או להתפלל בעשרה, להורות דדוקא בענין מצוה התלוי בצירוף אנשים כמו אלו דחשיב, משא"כ כשאפשר לו לילך לבתי האנשים שצריכין לכך, מעכבין עליו שלא ליעשות מוהל, אם הוא בענין שיבואו הרבה אנשים לביתו (ט"ז).

סופר שטרות - פירושו, לאפוקי סופר ס"ת וספרים דמצוה היא (סמ"ע). לימוד שאינו של תורה - שאם היה מלמד לתינוקות חשבון או תשבורת, יכולין למחות בידו (סמ"ע).

ואפילו נתרצו כולם חוץ מאחד - כן הדין בכל מצי מעכבי הנזכרים בס"מ זה. אבל בתקנות שמתקנין הקהל, אין יחיד יכול לבטלן, דבזה כתיב אחרי רבים להטות (סמ"ע).

לא ישכירנו כו' - אפילו אינו מוצא אחר שישכרנו בכדי שישכור אותו זה (סמ"ע).

אבל למכרו יש אומרים דשרי - דבמכירה אינו נראה כל כך שקנאו לעשות בו מלאכתו, דהא ו"ל שקנהו לנחלה להיות שלו לדירה, וידור בו בנו או ישכירנו לאחרים עד שיפנה ממלאכתו זו. ואם יבוא הלוקח אח"כ לעשות בו מלאכתו, הא מצו בני החצר לישתעי דינא בהדי לוקח, ולכך לא מיחו חז"ל במוכר כיון שאין היזקו ברי. משא"כ שכירות שהיא לזמן, ואין מדרך העולם לשכור בית אלא לדור בו מיד באשר הוא שם, ומשום הכי יכולין למחות בו בהמשכיר (סמ"ע).

³⁰ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ז): מוליכים הקטן מלמד מלמד אחר שהוא מהיר ממנו בין במקרא בין בדקדוק במה דברים אמורים כשהיו שניהם בעיר אחת ואין נהר מפסיק ביניהם אבל בעיר לעיר או מצד נהר לצדו באותה העיר אין מוליכים אותו אלא אם כן היה גשר בנין בריא שאינו ראוי ליפול מהרה:

³¹ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ז): כ"ה תינוקות מספיק להם מלמד אחד היו יותר על כ"ה עד מ' מושיבין אחר לסייעו בלימודם: הגה ואפ' שכרו הקהל מלמד לכל תינוקות סתם הוא מושיב אחר לסייעו בעדו והם יתנו לו שכרו, ו"א דאם אין בעיר כ"ה תינוקות אין בני העיר חייבים לשכור להם מלמד, ו"א דאפ' בפחות מזה חייבים. היו יותר מארבעים מעמידים שנים:

ביאור: היו יותר - ו"א עד מ' לא צריכים מסייע, וממ' עד נ' צריכים מסייע ונ' צריכים שני מלמדים. ונראה שהולכים בזה אחר המלמד ואחר הנערים והכל לפי הענין (ש"ך).

אין חייבין - היינו אין כופין זה את זה (ש"ך).

דאפילו פחות - ועיקר כסברא ראשונה אמנם בזה"ז אפילו עשר הוי"ב כולפים זה את זה (פ"ת).

³² ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ח): אם יש כאן מלמד שמלמד לתינוקות ובה אחר טוב ממנו מסלקין הראשון מפני השני:

³³ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ט): אם יש כאן שני מלמדים האחד קורא הרבה ואין מדקדק עמהם להבינם על נכון ואחד אינו קורא כל כך אלא שמדקדק עמהם להבינם לוקחין אותו שמדקדק יותר:

מאי טעמא עבדת הכי. אמר ליה, דכתיב: תמחה את זכר עמלק. אמר ליה: והא אנן זכר קרינן. א"ל: אנא זכר אקרינן. אזל שיליה לרביה, אמר ליה: היאך אקרינן? אמר ליה: זכר. שקל ספסירא למיקטליה, אמר ליה: אמאי. א"ל, דכתיב: ארור עושה מלאכת ה' רמיה. א"ל: שבקיה לההוא גברא דליקום בארור³⁴. א"ל, כתיב: וארור מונע חרבו מדם. איכא דאמרי: קטליה, ואיכא דאמרי: לא קטליה. ואמר רבא: מקרי ינוקא³⁶, שתלא, טבחא, ואומנא, וסופר מתא, כולן כמותרין ועומדין ניהו. כללא דמילתא: כל פסידא דלא הדר, מותרה ועומד הוא. אמר רב הונא: האי בר מבואה דאוקי ריחיא, ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה, דינא הוא דמעכב עילויה, דא"ל: קא פסקת ליה לחיותי. לימא מסייע ליה: מרחיקים מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג, וכמה. אמר רבה בר רב הונא: עד פרסה. שאני דגים, דיהבי סיארא. א"ל רבינא לרבא: לימא, רב הונא דאמר כרבי יהודה, דתנן, רבי יהודה אומר: לא יחלק חנוני קליות ואגוזין לתינוקות, מפני שמרגילן אצלו, וחכמים מתירין³⁷. אפי' תימא רבנן, עד כאן לא

פליגי רבנן עליה דרבי יהודה התם, אלא דאמר ליה: אנא קמפליגינא אמגוזי, את פלוג שיוסקי, אבל הכא אפילו רבנן מודו, דא"ל: קא פסקת ליה לחיותי. מיתבי: עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו, ומרחץ בצד מרחצו של חבירו, ואינו יכול למחות בידו, מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי. תנאי היא, דתניא: כופין בני מבואות" זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסקי, ולא מלמד תינוקות, ולא אחד מבני בעלי אומניות, ולשכנו אינו כופיהו, רשב"ג אומר: אף לשכנו כופיהו. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: פשיטא לי, בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב, ואי שייך בכרגא דהכא, לא מצי מעכב, בר מבואה אבר מבואה דנפשיה, לא מצי מעכב. בעי רב הונא בריה דרב יהושע: בר מבואה אבר מבואה אחרת, מאי. תיקו. אמר רב יוסף: ומודי רב הונא³⁸ במקרי דרדקי דלא מצי מעכב, דאמר מר: (עזרא תיקן להן לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר. וניחוש דילמא אתי לאיתרשולי. א"ל:)

³⁴ היכי אקרינן, נראה שרבו אמר שלמדו זכר בקמץ, ואין לומר דמאי הוי ליה למעבד, דשגגות תלמוד עולה זדון, שלא היה לו ללמד תינוקות והוא לאו בר הכי הוא, כיון שהוא טועה בזה, אם כן לא גמיר היה ולא היה לו ללמד תינוקות. אבל מפני דמיתיה מהא דחד גרס ולא דייק משמע שרבו למדו זכר עמלק בצירי ולא היה מדקדק בתלמיד איך ומה קורא***) מיהא אין ראייה מזה, דשפיר מיתיה ראייה דזה לא הוי רק שגגת תלמוד, שהיה לו ללמד, כ"ש אם הוא מזיד, שאין זה סברא שיהרגו בשביל שלא ידע התלמיד, שבאולי יואב שכת. ומ"מ אין זה כ"כ קשיא דהא אמר שבקיה דליקו בארור הרי הודה שפשע בו ולא למדו זכר בקמץ, ואמר כיון שדינך בארור יש להרוג אותך ולא כמו שאמרת שבקיה דליקיה בארור, כי זה אינו, כי מי שהוא בארור דינו הריגה שהרי הכתוב אומר ארור מונע חרבו, וכך פירושו שיהיה ארור מי שמונע חרבו שאינו הורג את מי שראוי להיות נהרג. א"ל הרגו כיון שדינו בארור ראוי שיהיה נהרג, ואיכא דאמרי לא הרגו דשמא שוגג היה, רק מפני שאמר שבקיה דליקי בארור משמע שהודה דלא חש ללמדו יפה, ועל זה אמר איכא דאמרי הרגו. וקשה דלמה יהיה חייב מיתה בשביל שלא למדו כראוי, ו"ל שדבר זה נחשב כמו מינות שלא חש לתורה והוי מין, ובדבר קל שפוקר בתורה נחשב מין גמור, כדאיתא בחלק. אבל עיקר פי' זה כי מלאכת הקודש ראוי שתהיה הברכה בפרט במעשה ידיו, וכאשר הוא עושה מלאכת ה' /רמיה/ עונשו הוא בהפך שיהיה ארור לגמרי עד שיש לו העדר גמור והוא המיתה הגמור (מהר"ל).

³⁵ עי' שו"ע (יר"ד סי' רמה ס"ז): מלמד תינוקות שמניח התינוקות ויוצא או שעושה מלאכה אחרת עמהם או שמתרשל בתלמודו הרי זה בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה לפיכך אין להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרוא ולדקדק: הגה ואין למלמד לנעור בלילה יותר מדאי שלא יהיה עצל ביום ללמוד וכן לא יתענה או לעצור במאכל ומשתה או לאכול ולשתות יותר מדאי כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמד היטב וכל המשנה ידו על התחנותה ומסלקין ליה ושאר דיני מלמד עיין בת"ה סי' של"ד ושל"ה: ביאור: לא יתענה - אין למלמד תינוקות להתענות מאחר וזה גוזל הרבים (פ"ת).

³⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' שו ס"ח): הנוטע אילנות לבני המדינה, שהפסיד (ויש אומרים דהוא הדין ליחיד), וכן טבח של בני העיר שניבל הבהמות, והמקזי דם שחבל, והסופר שטעה בשטרות, ומלמד תינוקות שפשע בתנוקות ולא למד (אפילו רק יום או יומים), או למד בטעות, וכל כיוצא באלו, והאומנים שאי אפשר שיחזרו ההפסד שהפסידו, מסלקין אותם בלא התראה, שהם כמותרים ועומדים, עד שישתדלו במלאכתם, הואיל והעמידו אותם הצבור עליהם: הגה ו"א דאף על פי שאין צריכין התראה, מכל מקום בעינן חזקה, דעד שיהיו מוחזקין או שיתרו בהן לא מסלקין להו. הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצא בו טעות, וצריך לשכור אחר שיגיה אותו, אם הם טעיות שדרך סופרים לטעות, אין הסופר חייב כלום. אבל אם טעה כל כך שאין דרך לטעות, חייב. ומכל מקום אזלינן בתר המנהג, אם מנהג המקום שכותבי ספרים מגיחים אף זה, צריך להגיה. ובסתם המקומות שאין על הסופר להגיה, אם עמד והגיה מעצמו, חייבים הבעלים לשלם לו:

ביאור: ויש אומרים דהוא הדין ליחיד - גם לענין טבח דם וסופר כו' (סמ"ע).

רק יום או יומים - יום שהוא כיומים דהיינו מעת לעת, ה"נ בעינן שיבטלו דוקא מעת לעת (סמ"ע).

וכל כיוצא באלו האומנים - כן צ"ל (סמ"ע).
וכן טבח של בני העיר שנבל כו' עד מסלקין אותו - אפילו בחנם קנסינן ליה דלא עביד מכאן והלאו לאו בחנם ולא בשכר (סמ"ע).

³⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' רכח ס"ח): מותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם שיקנו ממנו. וכן יכול למכור בזול יותר מהשער כדי שיקנו ממנו ואין בני השוק יכולים לעכב עליו (וע"ל סימן קנו ס"ה):

ביאור: מותר לחנוני לחלק כו' - קמ"ל שאין שאר החנונים יכולין למחות בידו, וכן במכירה בזול קמ"ל דאין בני העיר יכולין למחות בידו לאמר שמקלקל ומייל השער (סמ"ע).

למכור בזול - עיין מה שכתבתי לעיל (סי' קנו ס"ה ד"ה אינו יכול) דדוקא במכירת פירות ותבואה כו', ע"ש (פ"ת).

³⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנו ס"ג): הוב"ד לעיל הערה ז.
עי' שו"ע (יר"ד סי' רמה סכ"ב): הוב"ד לעיל הערה ז.

קנאת סופרים תרבה חכמה. אמר רב נחמן בר יצחק: ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין המחזירין בעיירות³⁹ דלא מצי מעכב, דאמר מר: עזרא תקן להן לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות, כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל. והני מילי לאהדורי, אבל לאקבועי לא. ואי צורבא מרבנן הוא, אפילו לאקבועי נמי. כי הא דרבא שרא להו לר' יאשיה ולרב עובדיה לאקבועי, דלא כהלכתא, מאי טעמא. כיון דרבנן נינהו, אתו לטרדו מגירסייהו. הנהו דיקולאי דאייתו דיקלאי לבבל, אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה דרבינא, אמר להו: מעלמא אתו⁴⁰ ולעלמא ליזבנו. והני מילי ביומא דשוקא. אבל בלא יומא דשוקא לא. וביומא דשוקא נמי לא אמרינן אלא לזבנו בשוקא, אבל לאהדורי לא. הנהו עמוראי דאייתו עמרא לפום נהרא, אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה דרב כהנא, אמר להו: דינא הוא דמעכבי עלייכו. אמרו ליה: אית לן אשראי, אמר להו: זילו זבנו שיעור חיותייכו, עד דעקריתו אשראי דיזכו ואזליתו. רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה, א"ל ריש גלותא לרבא: פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקיט ליה שוקא. א"ל רבא לרב אדא בר אבא: פוק תהי ליה בקנקניה, נפק [אזל]. בעא מיניה: פיל שבלע כפיפה מצרית והקיא דרך בית הרעי, מהו. לא הוה בידיה. א"ל: מר ניהו רבא. טפח ליה בסנדליה, א"ל: בין דידי לרבא איכא טובא, מיהו על כרחך אנא רבך ורבא רבה דרבך. לא נקטו ליה שוקא, פסיד גרוגרות דידיה. אתא לקמיה דרב יוסף, א"ל: חזי מר מאי עבדו לי. א"ל: מאן דלא שהייה לאוניתא דמלכא דאדום, לא נשהייה לאוניתיך, דכתיב: כה אמר ה' על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום לסידי. נח נפשיה דרב אדא בר אבא. רב יוסף אמר: אנא ענישתיה, דאנא לטייתיה. רב דימי מנהרדעא אמר: אנא ענישתיה, דאפסיד גרוגרות דידי. אביי אמר: אנא ענישתיה, דאמר להו לרבנן: אדמגרמיתו גרמי בי אביי, תו אכלו בישראל [שמינא] בי רבא. ורבא אמר: אנא ענישתיה, [דכי הוה אזיל לבי טבחא למשקל אומצא], אמר להו לטבחי: אנא שקילנא בישראל מיקמי שמעיה דרבא, דאנא עדיפנא מיניה. רב נחמן בר יצחק אמר: אנא ענישתיה, דרב נחמן בר יצחק ריש כלה הוה, כל יומא מיקמי דניעול לכלה, מרהיט בהדיה רב אדא בר אבא לשמעתייה והדר עייל לכלה. ההוא יומא נקטוה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב אדא בר אבא משום דלא הוה בסיומא, אמרו ליה: אימא לן הני שמעתתא דמעשר בהמה היכי אמרינהו רבא, אמר להו: הכי אמר רבא והכי אמר רבא. אדהכי נגה ליה [לרב נחמן בר יצחק], (ולא אתי רב אדא בר אבא), +מסורת הש"ס: [רנב"י אתו רבנן א"ל לרב נב"י] + אמרו ליה רבנן לרב נחמן בר יצחק: קום דנגה לן, למה יתיב מר. אמר להו: יתיבנא וקא מנטרא לערסיה דרב אדא בר אבא. אדהכי נפק קלא דנח נפשיה דרב אדא בר אבא. ומסתברא, דרב נחמן בר יצחק ענשיה.

מתני'. מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו, לא יסמוך לו כותל אחר אא"כ הרחיק ממנו ארבע אמות⁴¹. החלונות, בין מלמעלן בין מלמתן בין כנגדן, ארבע אמות⁴².

גמ'. וקמא היכי סמיך. אמר רב יהודה, הכי קאמר:

³⁹ עי' שו"ע (חו"מ סי' קנו ט"ו): רוכלים המחזרים בעיירות, אין בני המדינה יכולין לעכבן, שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירין כדי שיהיו הבשמים מצויין לבנות ישראל: הגה ולכן נראה לי דוקא מוכרי בשמים וכי האי גוונא, אבל בשאר דברים אין חילוק בין רוכל לאחר. אבל אינם קובעים מקום ויושבים בו, אלא מדעת בני העיר. ואם תלמיד חכם הוא, קובע בכל מקום שירצה: הגה והוא הדין מלמדי תינוקות, דינן כתלמיד חכם: ביאור: אבל אינם קובעים מקום - אם הדין כן ברוכלים כל שכן באחרים שאינן רוכלין, דאינן רשאין לדור בעיר אחת אם לא ברשות אנשי אותה העיר. ועיי' מה שכתבתי עוד מזה לקמן סק" (סמ"ע).

הבא לסמוך, לא יסמוך אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. מתקיף לה רבא: והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו קתני. אלא אמר רבא, הכי קתני: מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות ונפל⁴⁰, לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ד' אמות, מ"ט. דדוושא דהכא מעלי להתם. אמר רב: לא שנו אלא כותל גינה⁴¹, אבל כותל חצר, אם בא לסמוך סומך, רבי אושעיא אומר: אחד כותל גינה ואחד כותל חצר, אם בא לסמוך אינו סומך. אמר רבי יוסי בר חנינא, ולא פליגי: הא בעיר ישנה, הא בעיר חדשה. תנן: החלונות, בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן, ארבע אמות, ותני עלה⁴²: מלמעלן, כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן, שלא יעמוד ויראה, ומכנגדן, שלא יאפיל, טעמא שלא יאפיל, אבל משום דוושא לא. הכא במאי עסקינן, בבא מן הצד⁴³. וכמה. אמר ייבא חמוה דאשיין בר נדבך משמיה דרב: כמלא רחב חלון⁴⁴. והלא מציץ. א"ר זביד: במדיר את כותלו. והא אנן תנן: ארבע אמות. לא קשיא: כאן מרוח אחת, כאן משתי רוחות⁴⁵. ת"ש: ואת הכותל מן המזחילה, ד' אמות, כדי שיהא זוקף את הסולם, טעמא משום סולם, אבל משום דוושא לא. הכא במאי עסקינן, במזחילה משופעת, דאי משום דוושא הוא, הא קא אזיל ואתי תותיה.

מתני'. מרחיקין את הסולם מן השוכך ארבע אמות⁴⁶, כדי שלא תקפוץ הנמייה, ואת הכותל מן המזחילה⁴⁷, ד' אמות, כדי שיהא זוקף את הסולם. גמ'. לימא, מתניתין דלא כר' יוסי, דאי ר"י, הא אמר: זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אפילו תימא ר' יוסי, הא אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר: מודי רבי יוסי בגיירי דידיה⁴⁸, ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחור וקפצה. והא גרמא הוא. א"ר טובי בר מתנה, זאת אומרת: גרמא בניזקין אסור. רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי דהור

⁴⁰ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ב): הוב"ד לעיל הערה יא.

⁴¹ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ג): במה דברים אמורים, בכותל גנה, או בעיר חדשה בכותל חצר, אבל בעיר ישנה כבר נתחזקה, ובונה כנגדו בלא הרחקה: הגה ועד חמשים שנה מקרי העיר חדשה. ובית דירה דינו ככותל גינה: ביאור: בכותל גינה - לפי שאין דרך בני אדם לדוש בתוכה (סמ"ע).

ועד נ' שנה כו' - ו"א עד ס' שנה, וצ"ע (סמ"ע), ועיקר הוא ס' (ש"ך וט"ז), ו"א ידשנה מיקרי כאן כל שאין אדם זוכרה (ש"ך).

בית דירה דינו ככותל גינה - הטעם, שאין דרך בני אדם להלך בו אצל הכתלים לפי שנותנים שם תיבות וספסלים (סמ"ע).

⁴² עי' ש"ע (ח"מ ס' קנד ס"ב): בנה כותל בצד החלון, צריך להרחיק מהחלון טפח, ומגביה הכותל ארבע אמות על החלון, או כונס ראש הכותל, כדי שלא ישב עליו ויציץ ויראה. הגה: ומודדין טפח זו מן החלון עצמו ולא מן השקופה, וכל מי שיש לו חלון יכול לשקפו אחר כך בין מבחוץ בין מבפנים ואין חבירו יכול לעכב, ולכן השקיפה אין לה חזקה.

ביאור: או כונס ראש הכותל כו' - פירוש, עושהו בשיפוע וחיידוד באופן שלא יכול לישב עליה ולהציץ (סמ"ע).

ומודדין טפח זה מן החלון - כל אמות סתמא שבתלמוד הן של ו' טפחים, והטפח הוא ד' אגוללים ומודדין ברוחב אגודל בפרק ראשון שבאגודל (סמ"ע).

ולא מן השקיפה - פירוש, כשמשפע הכותל שבו החלון בין בפנים בין בחוץ כדי לראות על ידו ממרחק (סמ"ע).

יכול לשוקפו א"כ - פירוש, אחר שיכול לעשות החלון, הרשות בידו לשקפו ואין צריך ליטול רשות מחבירו ע"ז, ומש"ה אין לו חזקה אם חבירו בא אחר זמן לבנות בחצירו במקום השקיפה ההולכת בצד הכותל (סמ"ע).

⁴³ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ד): וכן לא היה באורך כותל שמעון שבונה כנגדו ארבע אמות, אינו מרחיק, אף על פי שמונע הרגל מלהלך שם, שהכותל שהוא פחות מארבע אמות אינו צריך חיזוק הארץ: הגה וכן אם כותל ראובן הולך ממזרח למערב, ושמעון בא לסמוך כותל מצפון לדרום, אין צריך להרחיק. ו"א דכל זה לא מיירי אלא כשקנו הקרקע מן השר או מן ההפקר, אבל בלאו הכי יכולין לסמוך כותל לכותל:

ביאור: כשקנו הקרקע מן המלך - דכיון שקנאו מן המלך, מסתמא החזיק בד' אמות הצריכות לו לדוושא, הלכך חבירו הבא לקנות ג"כ מהמלך, אינו יכול לבנות שם, שהן של חבירו. אבל אי לאו הכי, אין צריך להרחיק ולשעבד קרקע שלו לחזק כותל חבירו (סמ"ע), בהפקר אף על גב דזכה בד' אמות הסמוך לכותלו להיות לו לדוושא, אבל בגוף הארבע אמות אין לו קנין הגוף אלא שעבד דוושא (קצה"ח), אמנם בבייש דעלמא לא אמרינן האי דינא, דא"כ הבא לבנות כותל סמוך לחצר חבירו, כדי שלא יחזיק לשעבד קרקעו ירחיק ד' אמות, דאיניש דעלמא שיש לו בית ואינו ידוע אם קנהו מהמלך, אינו זוכה בד' אמות, דאי לא תימא הכי, א"כ מי שרוצה לבנות כותל סמוך לחצר דהדין הוא דאינו צריך להרחיק ד' אמות משום דוושא, מ"מ יהיה צריך להרחיק ד' אמות, שחבירו יכול לומר אולי ארצה לבנות בית ותכריחני להרחיק ד' אמות, שתאמר שקנית מהמלך ותשעבד קרקעי למפרע, אלא ודאי שצריך לברר (נתה"מ), ואם אינו מברר אין לו ד' אמות, ע"ש (פ"ת).

⁴⁴ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנד ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 42.

⁴⁵ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנד ס"ד): עשה גג משופע אצל חלון חבירו, אף על פי שאין עליו תשמיש קבוע, צריך להשפיל ממנו ד' אמות.

ביאור: עשה גג משופע אצל חלון חבירו - ועיין לעיל בסעיף ט"ז דבעל החלון יכול למחות מלעשות תחתיו גג משופע, וצ"ל דהכא מיירי דהגג היה בנוי מן הצד [או רחוק קצת] באופן שלא עכבתו לראות מהחלון להחצר (סמ"ע). צריך להשפיל ממנו ד' אמות - הטעם, דגם עליו עולין לפעמים ואז יראו לתוך חלון חבירו (סמ"ע).

⁴⁶ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ז): מרחיקין את הסולם מהשוכך של חבירו ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמייה (פי' הערוך חיה קטנה כעין חתול, והר"ן פי' בפרק אלו טריפות מרטינה בלע"ז), בעת שמניח הסולם, ותעלה לשוכך ותאכל את הגוזלות:

ביאור: מרחיקין את הסולם מהשוכך כו' - אף ששניהם הם סמוכים לכותל אחד, מותר להעמידו שם כשיש ד' אמות בין השוכך והסולם. והיינו טעמא, משום דכל שלא יוכל לקפוץ בקפיצה אחת, לא מחשב גירי דיליה (סמ"ע).

⁴⁷ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ז): מרחיקין את הכותל מן המזחילה של חבירו ארבע אמות, כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה לזקוף סולם ולתקן מזחילה שלו, הואיל והחזיק בה: הגה יש אומרים לענין שאם קנה ממנו מקום כדי לעלות למזחילתו צריך להניח לו מקום ארבע אמות שיעור זקיפת סולם: ביאור: מן המזחילה. פירוש דמזחילה כתבתי לעיל בסימן קנ"ג סעיף ו' ע"ש (סמ"ע).

ולתקן מזחילה כו' - לנקותה מעפר וצורורות הנופלים בה ומעכבין קילוח המים (סמ"ע).

הואיל והחזיק בה - ו"א שלא נקנית לו חצר חבירו ליכנס בה לתקן מזחילה בשביל שהחזיק במזחילה שע"ג גגו, והוא דעת הרמ"א לענין שאם קנו כו' (סמ"ע).

והחזיק בה - ואין להקשות מ"ש לעיל בסימן קנ"ג סעיף ח' דבעל החצר יכול לבנות תחת הצינור ואין להצינור חזקה באויר החצר. דשם מיירי לענין שיכול לבנות תחת הצינור ממש, אבל לא במקום זקיפת הסולם שהוא צריך להיות קצת רחוק, דלצינור יש חזקה למה שצריך לתיקונו (סמ"ע).

⁴⁸ עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"א): הוב"ד לעיל הערה 8.

עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ב): מי שהיה לו אילן בתוך שדהו קרוב לבור חבירו (או בא לנטוע), אין בעל הבור יכול לעכב עליו ולומר לו: הרי שרשי האילן נכנסים לבור שלי ומפסידים אותי, שזה נזק הבא מאיליו לאחר זמן, ובעת שנטע אינו מזיק, וכשם שזה חופר בתוך שלו כך זה נוטע בתוך שלו:

ביאור: שזה נזק הבא מאיליו לאחר זמן - ולא דמי לגפת [בסעיף ד'] והדומה לו, שאסור לסמוך למצר חבירו כשיש שם דבר הניזק לכ"ע, ולפי (היש חולקים לעיל סוף סעיף יט) אפילו קודם שיש שם דבר הניזק, דשאני התם דלאחר שיעשה חבירו הכותל בצידי יבוא לו היזק מהגפת זה עצמו שסמך הוא, והרי הוא דומה כאילו הזיקו אז בידיים כיון שהוא ניזק מהדבר הזה עצמו אשר הניח שם, משא"כ בבור, שמהאילן זה שנטוע אינו ניזק הבור, אלא מהשרשים המסתעפים ממנו, ואותם שרשים באים לאחר זמן ממילא והוא לא עשה ההיזק בידיים (סמ"ע), ו"א דדוקא בקלקול זרע לזרע אמרינן שאותו שזרע תחילה עשה קצת שלא כהוגן, שלא היה לו לסמוך סמוך למיצר ממש, דשמא ירצה גם חבירו לזרוע ויכריחהו להרחיק, ואין זה מן הראוי, וכן בבור שהוא סמוך למיצר על כרחו יחייב את השני להרחיק, משא"כ גבי כותל שדרך העולם להעמיד הכותל על סוף הגבול ממש (ט"ז).

עי' ש"ע (ח"מ ס' קנה ס"ג): סמך באחד מאלו שהיה לו להרחיק וגרם היזק לחבירו, יש מי שפוטרו מלשלם ויש מי שמחייב:

ביאור: יש מי שמחייב - והיינו בגפת ודכוותיה, שהן רק גרמת גירי. אבל בכותש הירפות דסעיף ט"ו ורחיים דסעיף ז' שהן גירי דיליה עצמו, לכ"ע חייב. ואפילו למאן דמחייב לשלם, מ"מ בשוכך דסעיף ט"ז לכ"ע פטור, כיון שהנמייה מסייעתו, דמי להא דסעיף ל"ד כשהרוח מסייעו. וכן במניעת דוושא דסעיף י"ב אינו אלא גרמא ופטור (נתה"מ).

אתו אומני ויתבי תותייהו, ואתו עורבי, אכלי דמא וסלקי אבי תאלי ומפסדי תמרי, אמר להו רב יוסף: אפיקו לי קורקור מהכא⁴⁹. א"ל אבי:

⁴⁹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' קנה סל"ו): במה דברים אמורים, בשאר נזקים, חוץ מארבע שהם העשן וריח בית הכסא ואבק וכיוצא בו ונדנדו הקרקע, שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפילו שתק כמה שנים הרי זה חוזר וכופהו להרחיק: הגה ואפילו סמך קודם שבא לשם דבר הניזק. מיהו אם זכו שניהן בשל הפקר, כל הקודם, זכה, ואין השני אחריו יכול למחות בו. וכן היזק ראייה במקום שצריך מחיצה, כגון חצר השותפין שיש בו דין חלוקה, יש לכל אחד מהם לכופ את חברו לבנות הכותל באמצע, כדי שלא יראהו חברו בשעה שמשתמש בחלקו, ומאחר שממילא הם מזיקים זה את זה בלי עשיית שום מעשה, אין להם חזקה אלא אע"פ שעמדו כך שנים רבות בלא מחיצה כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה. ולמה שינו נזיקין אלו משאר נזיקין, לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזיקין אלו, וחזקתו שאינו מוחל, שהיזק היזק קבוע. ואם קנו מידו שמחל בנזיקין אלו (או שמכרן לו או נתנן לו), אינו יכול לחזור בו:

ביאור: בד"א בשאר נזיקין כו' - לאו דווקא ד' דברים אלא כל נזק גדול שאין דרך העולם לסובלו, ואפילו דבר שדרך לסובלו, אם זה נעשה מחמת מעשי ידיו, והוא נדנדו קרקע, גם בזה אין חזקה (ש"ך * ראנ"ח), ועיי' מהרי" לבית לוי [סי' קנד סק"ל], ראובן ושמעון קנו בית מזבולון שלראובן יש העליה, ולשמעון הקומה התחתונה, והביב של ראובן עובר בציר בקירות של שמעון, והחזיק כך ג' שנים, אם ראובן ודאי קנה זכות לצינור זה (כדין בית הכסא), אז הוא קנאהו, וטוענים ללוקח, אבל זה רק במקום שהמוכר נאמן, ולא במקום שצריך עדים, כמו כאן, אמנם מאחר וההלכה שבית הכסא אין לו חזקה היינו היכא שהבית הכסא הוא על גבי קרקע ומגולה ושהוא ברשות הניזק, אבל היכא שהבית הכסא מכוסה וכדומה יש לחלק, וכיון דראובן זה החזיק בבית התחתית של שמעון להיות הצנור יורד תוך כותל הבית לתוך השוחה אשר בקרקעית הבית, והצנור והשוחה אינם מגולים, באופן שהריח רע אינו כ"כ חזק וגם אינו תדיר, וכיון שאינו תדיר יראה דיש לו חזקה, ככל חזקת קרקע (ש"ך * מהרש"ך). ואפילו סמך קודם שבא לשם דבר הניזק - משום דכל מזיקין מותרין לסמוך כשאין שם דבר הניזק, וכל היכא שאין יכול למחות מתחילה, אין לו חזקה, וכנ"ל (סי' קנד סט"ז). והרמ"א לא איירי בחזקת ג' שנים אלא בחזקת ראייה ושתק הנ"ל [בסעיף ל"ה], וכה"ג אפשר דכו"ע מודים דלא הוה חזקה (סמ"ע), הרמ"א לאו לענין חזקה מיירי, רק כוונתו, דאף דדעת הרבה פוסקים בסעיף י"ט דמותר לסמוך כשאין שם דבר הניזק, ואז צריך הניזק להרחיק, וע"ז כתב הרמ"א דבקוטרא ובית הכסא, לכ"ע, אף שסמך בהיתר צריך להרחיק אח"כ (נתה"מ).

כגון חצר השותפין כו' - בהיזק ראייה זה דחצר כו"ע מודו שאין לו חזקה, מטעם שכתב המחבר כאן כיון שהיזקו הוא ממילא, וגם מטעם אחר [שחזקת ג' שנים רק מועיל היכא שהמחזיק מזיק ואינו ניזק כגון מי שיש לו חלון פתוח לחצר חברו אבל היכא שהמחזיק ניזק כמו שהוא מזיק יכול לומר לא חששתי למחות כיון שאני מזיקך כמו שאתה מזיקני והייתי ממתין אולי תפתח אתה לתבוע וגם היזק תדיר הוא זה כמו בקוטרא ולא דמי לחלון הדתם לאו היזק תדיר הוא שלאורה הוא עשוי ולא להסתכל בו לחצר חברו שססור לאדם להסתכל לחצר חברו]. ובהיזק ראייה דחלון יש בו פלוגתא, עיי' בסימן קנ"ד סעיף ז' (סמ"ע).

ואם קנו מידו שמחל - ובלא קנין לא מהני, ובשאר נזיקין נראה לפע"ד דג"כ לא מהני מחילה בלא קנין למאן דס"ל דבעינן חזקת ג' שנים וטענה. אמנם קודם שיש דבר הניזק, ונתן רשות בפירוש להעמיד שם המזיק, נראה דאפילו בקוטרא ובית הכסא מהני, דדבר זה שוב אינו דומה לאומר קרע כסותי, רק כמו שאומר הניזק שלא יעמיד שם דבר הניזק כלל, ולענין זה ודאי מהני. ואין חילוק בין קוטרא ובית הכסא לשאר נזיקין רק לענין אם סמך בעצמו קודם שהיה דבר הניזק למאן דמתיר לסמוך, דבקוטרא מ"מ צריך להרחיק אח"כ, משא"כ בשאר נזיקין. והטעם לזה, דקוטרא ובית הכסא מחדש בכל יום נזק חדש כמו כותשי הריפות דסעיף ט"ו, והכי נמי העשן הוא מחדש תמיד וכן בבית הכסא, אבל נתינת רשות ודאי מהני. אבל כשנתן לו רשות אחר שהיה דבר הניזק, לא מיבעיא בקוטרא ובית הכסא דודאי לא מהני בלא קנין, דנהי דכשנתן רשות הוה כסמך בהיתר, מ"מ הא אפילו סמך בהיתר לא מהני בקוטרא, ולכך צריך להרחיק כשחוזר בו, דכיון שכבר היה דבר הניזק, דמי שוב לאומר קרע כסותי דיכול לחזור בו, אלא אפילו בשאר נזיקין דסמך בהיתר מהני וכשנתן רשות הא הוה כסמך בהיתר, מ"מ י"א דדוקא כשהניזק בא לסמוך אחר שסמך המזיק בהיתר, דאז הניזק עושה שלא ברשות כשסמוך עצמו לדבר המזיק, אבל כששניהם נעשו ברשות, על המזיק להרחיק. וא"כ הכא נמי, כיון שסמך המזיק שכבר היה דבר הניזק, ודמי לאומר קרע כסותי דיכול לחזור בו, וכיון שחוזר בו, דמי לכמו ששניהם עשו ברשות דהיינו המזיק והניזק, דאז על המזיק להרחיק. ועיי' בסמ"ע בסימן קנ"ז סק"ד? ובמה שכתבתי שם [סק"א?] (נתה"מ).

או שמכרן לו - פירוש, ואז אין צריך קנין, דקנהו במעות שנתן לו, אם לא שזקפן במלוה דומיא דמתנה (סמ"ע).

והא גרמא הוא. א"ל: הכי אמר רב טובי בר מתנה, זאת אומרת: גרמא בניזיקין אסור. והא אחזיק [להו]. הא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אין חזקה לנזקין. ולא איתמר עלה, רב מרי אמר: בקוטרא, ורב זביד אמר: בבית הכסא. אמר ליה: הני לדידי דאניא דעתאי, כי קוטרא ובית הכסא דמו לי.

מתני'. מרחיקין את השוכך⁵⁰ מן העיר חמשים אמה. ולא יעשה אדם שוכך בתוך שלו, אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח, רבי יהודה אומר: בית ארבעת כורין מלא שגר היונה. ואם לקחו, אפילו בית רובע, הרי הוא בחזקתו.

גמ'. חמשים אמה ותו לא. ורמינהי: אין פורסין נשבין ליונים⁵¹, אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס. אמר אביי: מישט שייטי טובא, וכרסייהו בחמשים אמתא מליא. ומישט שלשים ריס ותו לא. והתניא: ובישוב, אפילו מאה מיל לא יפרוס. רב יוסף אמר: בישוב כרמים, רבא אמר: בישוב שוככין. ותיפוק ליה משום שוככין גופייהו. איבעית אימא: דידיה, ואיבעית אימא: דכנעני, ואיבעית אימא: דהפקר.

רבי יהודה אומר: בית ארבעת כורין וכו'. אמר רב פפא, ואיתימא רב זביד, זאת אומרת: טוענין ללוקח וטוענין לזורש⁵². יורש, תנינא: הבא משום יורשה, אינו צריך טענה. לוקח איצטריכא ליה. לוקח נמי תנינא: לקח חצר ובה זיין וגזוזטראות, הרי זה בחזקתה. צריכא, דאי אשמעינן התם גבי רשות הרבים, דאימור כונס לתוך שלו הוא, אי נמי אחולי אחול בני רשות הרבים גביה, אבל הכא לא, ואי אשמעינן הכא, דכיון דיחיד הוא, אימא פיוסיה פייסיה, אי נמי אחולי אחיל גביה, אבל רבים, מאן פייס ומאן שביק. אימא לא, צריכא. הרי הוא בחזקתו. והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אין חזקה לנזקין. רב מרי אמר: בקוטרא, רב זביד אמר: בבית הכסא.

עיי' ש"ע (ח"מ סי' קנה סל"ט): מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות וכיוצא בהן במקומו, ויכנסו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הם מצריצים את חבריו בקולם ובצפצופם או בדם שברגליהם שהם יושבים על האצילות ומכלים פירותיהם, אם היה קפדן או חולה שצפצפו זה מזיקו, או שפירות שלו נפסדים לו בדם, חייב לבטל אותה המלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו נזק מחמתן, שהיזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה. (וה"ה כל נזק גדול שאין אדם יכול לסבלו):

ומכלין פירותיהן כו' - היינו כשהוא מפונק שנמאס בעיניו הפירי שנתלכלך בדם, משא"כ בסתם בני אדם שמקנה הדם מהפירי ואוכלם, וזה שכתב אחר זה שפירות שלו נפסדין "לו", דמתניבת "לו" מדוקדק דוקא לו ולכיוצא בו שהן מפונקין (סמ"ע).

⁵⁰ עיי' ש"ע (ח"מ סי' קנה סכ"ד): מרחיקין השוכך מהעיר חמשים אמה, ולא יעשנו בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח. ואם לקחו כמו שהוא, אפילו הוא בתוך רובע, הרי הוא בחזקתו. ואף אם יפול, יכול לחזור לבנותו, שטוענים ללוקח לומר ראשון עשאו ברשות, לא שנא נגד יחיד לא שנא נגד רבים:

מרחיקין השוכך מהעיר חמשים אמה - הטעם, שלא יפסידו זרעוני גינה שבתוך העיר או שעל הגגות שבעיר (סמ"ע), הרחקת שוכך הוה מטעם שהוא משום שן דיונים, דדמיא לשן דשור להתחייב על נזקיהן חשבינן להו כאילו הן שלו לגמרי אף על פי שאינו שלו לגמרי לחייב בהם משום גזל, אלא מפני דרכי שלום איכא, ויש חולקין דהוה גירי דיליה, ולפ"ז אם לא הרחיק השוכך מן העיר והלכו והזיקו, תליא במחלוקת שבסעיף ל"ג (קצה"ח).

ולא יעשנו בתוך שלו - מש"כ "בתוך שלו", ר"ל בשדה שלו רחוק מהעיר במקום שדות אחרים שסביבו, ודלא תימא דוקא בעיר שהתבואה מגולה היא בחצר ובגגין, משא"כ בשדה שהתבואה של חברו מכוסה ונזרעת בארץ, ואיפכא נמי ר"ל, דוקא בשדה צריך להרחיק משום דשיכח תבואות בשדות, משא"כ בעיר, מש"כ איצטריכי תרווייהו (סמ"ע).

ואם לקחו כמו שהוא כו' - ה"ה בגורן (לעיל סעיף כ"ב) ובורסקי (לעיל סעיף כ"ג) וכל הני דלעיל, אלא משום דבהאי דינא מיתניא שם, והיא ראשונה שם במשנה, מש"ה כתב ג"כ אהאי דינא (סמ"ע), הטעם, דטוענין ללוקח שהמוכר פייס את סביבו במעות. אמנם לא אמרו כן אלא במידי שהיה המוכר נאמן בחזקה שיש עמה טענה, אבל במידי דלא מהני חזקה כגון קוטרא ובית הכסא (עיי' לקמן סעיף ל"ו), אין טוענין שהמוכר קני בקנין והיתה לו ראייה, וכן כל דבר שלא עוזר חזקה, לא טוענים ללוקח, וכן אין טוענים ללוקח בגורן קבוע דהויין הזיקא דגופא ולית בהו חזקה ודלא כסמ"ע סקנ"ו? (ט"ז).

נגד רבים - פי' טוענים או שהרבים מחלו לו, או שהוא כנס לתוך שלו, ואפילו אם נתברר בודאי שלא כנס לתוך שלו, טוענים שמחלו לו, ואם זה של בני רה"ר, טוענים שקנה מז' טובי העיר, או שמחלו לו, וכל זה אפילו לזורשים שלו, ואע"פ שיש בזה מחלוקת, אם כל זה, כל זמן שהם המוחזקים, הם זוכים בדין (רע"א * מהריב"ל).

⁵¹ עיי' רמב"ם גז"א פ"ו ה"ח

⁵² עיי' ש"ע (ח"מ סי' קנה סכ"ד): הוב"ד לעיל הערה 50.

מתני'. ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה⁵³, הרי הוא של בעל השוכך, חוץ מחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו, נמצא בין שני שובכות, קרוב לזה, שלו, קרוב לזה, שלו, מחצה על מחצה, שניהם יחלוקו. גמ'. אמר רבי חנינא: רוב וקרוב, הולכין אחר הרוב, ואף על גב דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא, אפילו הכי רובא עדיף. מתיב רבי זירא: והיה העיר הקרובה אל החלל, ואף על גב דאיכא אחריתי דנפישא מינה. בדליכא⁵⁴. וליזיל בתר רובא דעלמא. כיושבת בין ההרים. תנן: ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה, הרי הוא של בעל השוכך, ואף על גב דאיכא אחריןא דנפיש מיניה. בדליכא. אי הכי, אימא סיפא: חוץ מחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו, ואי דליכא, ודאי מההוא נפל. הכא במאי עסקינן, במדדה, דאמר רב עוקבא בר חמא: כל המדדה, אין מדדה יותר מנ'. בעי ר' ירמיה: רגלו אחת בתוך נ' אמה ורגלו אחת חוץ מחמשים אמה, מהו. ועל דא אפקוהו לרבי ירמיה מבי מדרשא. תא שמע: נמצא בין שני שובכות, קרוב לזה, שלו, וקרוב לזה, שלו, ואף על גב דחד מינייהו נפיש מחבריה. הכא במאי עסקינן, ששניהן שוין. וליזיל בתר רובא דעלמא. הכא במאי עסקינן,

⁵³ עי' שר"ע (ח"מ סי' רס ס"ח): גוזל שמדדה (פירוש: שמתנודד) ואינו יכול לפרוח הנמצא קרוב לשוכך, בתוך חמשים אמה הרי הוא של בעל השוכך, חוץ לחמשים אמה הרי הוא של מוצאו, שאין הגוזל מדדה יותר על חמשים אמה. ובשביל של כרמים, אפילו חוץ לנ' אמה הוי של בעל השוכך. נמצא בין שובכות, הרי הוא של קרוב. מחצה למחצה יחלוקו. במה דברים אמורים, כשהיו יוני שתי השובכות שוין במנין, אבל אם היו יוני האחד רבים, הלך אחר הרוב, אע"פ שהוא רחוק. וכל זה בגוזלות שאינן מפריחים, אבל אם הם מפריחים, בכל ענין של מוצאו:

ביאור: בתוך נ' אמה - דבשיעור נ' אמה ממלאים כריסם, וחוזרת לקינה, ואינה מדדית יותר, כיון דאינה יכולה לפרוח (סמ"ע).

הרי הוא של מוצאו כו' - דכיון דליכא למיתלי משוכך נדה ובאה שם, אמרינן עוברי דרכים עברו שם ונפלים מהם, ורובא דעלמא העוברים ושבים גוים נינהו (סמ"ע), וי"א אפילו אם רוב העוברים יהודים וגוזלות מידע ידע בנפילתן, והוי כמו הנך דלקמן סימן רס"ב ס"ו ז' ח' ט' (ש"ך), דאז נפק ליה מתורת מדדה, וקם ליה בתורת מפריח, ואיכא למיזל בתר רובא דעלמא (ט"ז).

ובשביל של כרמים כו' - שעי' הכרמים דרכה לדדות אפילו חוץ לנ' (סמ"ע). הרי הוא של קרוב - פירוש, כשהוא בתוך נ' לשניהם אלא שלאחד הוא יותר קרוב מאשר הוא לשני, וה"ה בשביל של כרמים אפילו ביותר מחמשים (סמ"ע).

בכל ענין הן של מוצאו - תלינן ברובא דעלמא שהן גוים ולא בקרוב אף שהוא ישראל (סמ"ע).

בשביל של כרמים, דאם איתא דמעלמא אתי, כיון דמידדי לא מצי אתי, דכל דמידדי והדר חזי ליה לקיניה, מידדי, ואי לא, לא מידדי. אמר אביי, אף אנן נמי תנינא: דם שנמצא בפרודור⁵⁵, ספיקו טמא, שחזקתו מן המקור, ואף על גב דאיכא עלייה דמקרבא. א"ל רבא: רוב ומצוי קא אמרת. רוב ומצוי ליכא למאן דאמר, דתני ר' חייא: דם הנמצא בפרודור, חייבין עליו על ביאת מקדש, ושורפין עליו את התרומה. ואמר רבא, ש"מ מדרכי חייא תלת: שמע מינה רוב וקרוב הלך אחר הרוב, ושמע מינה רובא דאורייתא, וש"מ איתא לדר' זירא, דאמר רבי זירא: אף על פי שדלתות מדינה נעולות, דהא אשה דכי דלתות מדינה נעולות דמיא, ואפי' הכי קא אזלינן בתר רובא. והא רבא הוא דקאמר: רוב ומצוי ליכא למ"ד. הדר ביה רבא מההיא. איתמר: חבית שצפה בנהר, אמר רב: נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל, מותר⁵⁶, כנגד עיר שרובה נכרים, אסירא, ושמואל אמר: אפי' נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל, אסירא, אימור מהאי דקרא אתאי. לימא, בדרכי חנינא קא מיפלגי, דמר אית ליה דרבי חנינא, ומר לית ליה דרבי חנינא. לא, דכולי עלמא אית להו דר' חנינא, והכא בהא קמיפלגי, דמ"ס: אם איתא דמהאי דקרא אתאי, עקולי ופשוטי הוה מטבעי לה, ומר סבר: חריפא דנהרא נקט ואתאי. ההוא חצבא דחמרא דאישתכח בפרדיסא דערלה, שריא רבינא⁵⁷. לימא, משום דסבר לה דרבי חנינא. שאני התם, דאי מיגניב מינה, אצנועי בגויה לא מצנעי. והני מילי חמרא, אבל עינבי מצנעי. הנהו זיקי דחמרא דאשתכחון בי קופאי, שרנהו רבא⁵⁸. לימא, לא סבר לה לדרבי חנינא. שאני התם, דרובא

⁵⁵ רמב"ם איסור'ב פ"ה ה"ה

⁵⁶ עי' שו"ע (יו"ד סי' קכט ס"ז):

⁵⁷ עי' שו"ע (יו"ד סי' רצד ס"א):

עי' שו"ע (יו"ד סי' קכט ס"ח):

⁵⁸ עי' שו"ע (יו"ד סי' קכט ס"ט):

דשפוכאי ישראל ניהו. וה"מ בגדולים⁵⁹, אבל קטנים, אימור מעוכרי דרכים נפול. ואי איכא גדולים בהדיה, אימור באברורי הוה מנחי. מתני'. מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה⁶⁰. ובחרוב ובשקמה, חמשים אמה. אבא שאול אומר: כל אילן סרק, חמשים אמה. ואם העיר קדמה⁶¹, קוצץ ואינו נותן דמים, ואם אילן קדם, קוצץ ונותן דמים, ספק זה קדם וספק זה קדם, קוצץ ואינו נותן דמים. גמ'. מאי טעמא. אמר עולא: משום נויי העיר. ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה. לא צריכא, לר"א דאמר: עושין שדה מגרש ומגרש שדה⁶², הכא משום נויי העיר לא עבדינן. ולרבנן נמי דאמרי: אין

עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה, ה"מ זרעים, אבל אילנות עבדינן, והכא משום נויי העיר לא. ומנא תימרא דשאני בין זרעין לאילנות. דתניא: קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, נורע רובו, הרי הוא כגינה ואסור, ניטע רובו, הרי הוא כחצר ומותר⁶³.

ואם העיר קדמה, קוצץ ואינו נותן דמים וכו'. מ"ש גבי בור דקתני: קוצץ ונותן דמים, ומאי שנא הכא דקתני: קוצץ ואינו נותן דמים. אמר רב כהנא: קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא. ומאי קושיא. דלמא שאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד. אלא אי אתמר דרב כהנא, אסיפא איתמר: אם האילן קדם, קוצץ ונותן דמים, ולימא להו: הבו לי ברישא דמי והדר איקוץ. אמר רב כהנא: קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא.

ספק זה קדם וספק זה קדם, קוצץ ואינו נותן דמים. מאי שנא מבור דאמרת: לא יקוץ. התם דודאי לאו למיקץ קאי, ספיקו נמי לא אמרינן ליה קוץ, הכא דודאי למיקץ קאי, ספיקו נמי אמרינן ליה קוץ, ואי משום דמי, אמרינן ליה: אייתי ראייה ושקול.

מתני'. מרחיקין את גורן קבוע מן העיר חמשים אמה⁶⁴. לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו, אא"כ יש לו חמשים אמה לכל רוח, ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו בכדי שלא יזיק.

גמ'. מ"ש רישא ומאי שנא סיפא. אמר אביי: סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע. היכי דמי גורן שאינו קבוע. א"ר יוסי בר' חנינא: כל שאינו זורה ברכת. רב אשי אמר: מה טעם קאמר, מאי טעמא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה. כדי שלא יזיק. מיתבי: מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה, וכשם שמרחיקין מן העיר חמשים אמה, כך מרחיקין מדלועיו ומקשוואיו ומנטיעותיו ומנירו של חבירו חמשים אמה, כדי שלא יזיק, בשלמא לרב אשי נחא, אלא לאביי קשיא. קשיא. בשלמא ממקשוואיו ומדלועיו, דאזיל אבקא ואתי בליביה ומצוי ליה, אלא מנירו אמאי. א"ר אבא בר זבדא, ואיתימא ר' אבא בר זוטרא: מפני

⁵⁹ ע"י ש"ע (י"ד סי' קכט ס"ט): הוב"ד לעיל הערה 58.

⁶⁰ רמב"ם שכנים פ"י ה"א

⁶¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה סכ"ב): מרחיקין את גורן קבוע מהעיר חמשים אמה, כדי שלא יולך הרוח התבן בעת שזורה, ויזיק לבני העיר. (ואם הגורן קודם לעיר, מסלקו ובני העיר נותנים לו דמיו. ספק, מסלקו בלא דמים. ומזה יש מי שלומד על דוכוס ממדינה שגזר על יהודים שיעשו עם היהודים הדרים תחת שרים קטנים בכפרים שידורו תחתיו, ואם לא, יגרש. כולם צריכים לקיים דברי הדוכוס ולסלק היזק הרבים וליסע תחת הדוכוס תחלה, ולדון אח"כ עם הרבים אם יש להם היזק בזה. וכן לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו, אלא אם כן היה לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חבירו או לנירו:

ביאור: גורן קבוע - מה שכתבו קבוע, לאפוקי ארעי, דבהיזק שהוא בארעי ובאקראי לא גזרו עליו להרחיק (סמ"ע).

מסלקו ובני העיר נותנים כו' - פירוש, מסלקו תחילה ואח"כ נותנין לו, ואיפכא לא, דא"כ יעמוד הגורן ימים רבים, דכיון דרבים משותפין, מי יתעסק בזה, על דרך קדירה דבי שותפי לא קירי ולא חמימי, ובעל הגורן נחא ליה בקיומו דגורנו, משא"כ עתה, דהצריכו לסלקו תחילה ואח"כ יתעסק הוא להוציא דמי שויו מיד בני העיר, ובארץ ישראל ה"ה באילן (סמ"ע), ו"א שגם בא"י וגם בחו"ל אין הלכה זו באילן (ש"ד).

ומזה יש מי שלומד כו' - פירוש, כמו שחשו חז"ל ואמרו דצריך לקצוץ האילן ולהרחיק הגורן אף על פי שהוא קודם לעיר, ולא מיבעיא שצריך לקצוץ, אלא אף שצריך לקצוץ "תחילה" מהעיר ואח"כ יקבל דמיו, ולא איפכא, כדי שלא ימשוך היזק של רבים, וכן הדין נמי באלו היחידים הדרים בכפרים, שצריכין לעקור דירתן תחילה כדי לסלק היזק של רבים, ואח"כ יתבעו היחידים להרבים (סמ"ע), ואין להם זכות להמתין עד שיעבור זעם, או עד שיצא הקצף על הכלל כולו, ואז נישב בדיון, אבל אם אפשר לשחד השרים קטנים, מותר (רע"א * בשמים ראש), במקום שהרבה יהודים מתגוררים שם והשררה מקפדת מאד וכמה פעמים הוכרז בבית הכנסת ע"פ ציווי שלהם שיעקרו משם בעונש וקנס, עכ"ז מותר ליחיד לילך ולהשתדל בעד נפשו לדור שם, ואין חיוב למנוע משום חשש שמא יגיע היזק לרבים, ודווקא אסור ברמ"א מאחר שגזר השר שבלי ספק יגזור אומר ויקם כדבר מלך שלטון. משא"כ שיהא אסור לכל יחיד להשתדל ולפקח בטובת עצמו מחשש שע"י זה יגיע נזק ליחיד או לרבים כמו שאין לאסור על עשיר מלתת דורון שנה חדשה לשר מחשש פן יאנף על שאר עשירים שבקהל וכן אם עשיר תובע שר לבית המשפט, והקהל בקשו ממנו לפשר עמו כי כבר גיזם השר לנקום בהם אין לקהל זכות לחייבו שיפסיד חובו כדי למנוע מהם ההיזק אפילו חלילה יש חשש גירוש לא יוכלו לזכות נגד הקצין (פ"ת * חוות יאיר).

וליסע תחת הדוכס תחלה כו' - חיל המלך שבאו לעיר בלכתם למלחמה, ובאו לחנות שם כמו חודש ימים, ורצו רוב הקהל להתפשר עם המושל שלא יעשה אכסניא בבתי היהודים, כי חוששים ממיעוט משא ומתן שלא להתראות בפניהם, וגם טיפולם עמהם קשה מאד, וגם חוששין מערוב איסור והיתר וכיוצא, מלבד זה שאם יעשה אכסניא אצל היהודים תהיה ההוצאה מכלל הקהל יותר מכפלים ממה שתהיה אם יתפשרו עם המושל, והעשירים מוחים שלא יתפשרו אם לא שיתחייבו הקהל לגבות אותו ממון לפי הבעלי בתים ולא לפי הממון, והקהל אומרים שיתפשרו תחילה ואח"כ יקוב הדין היאך יהיו גובין. הדין עם הקהל, ויכולים לכוף ליחידים הבעלי כיסים שיתפשרו עם המושל תחילה, משום דזה היזק של רבים הוא וצריכין תחילה לסלק היזק הרבים, ואח"כ ידונו היאך יהיו גובין כו', ועיי' לקמן סימן קס"ג סעיף ג' סק"ז? (פ"ת).

ולדון אח"כ עם הרבים כו' - אף שהיה להן היזק, מ"מ הדין ביניהן, ורואין, אם גם בני הכפרים היו עומדים בסכנה, אין צריכים אלו הרבים לשלם להם מידי (סמ"ע).

וכן לא יעשה גורן קבוע בתוך שלו כו' כדי שלא יזיק התבן לנטיעת כו' - היינו בתוך שדה של בעל הגורן ויש לאחרים נטיעות וניר סביבו (סמ"ע).

לנטיעת חבירו - שהמוץ נכנס בפרח הפרי ונרקב על ידו. ומנירו, משום דהמזבל שדה יותר מהצריך, הוא נשרף ונפסד (סמ"ע).

⁶² רמב"ם שמיטה ויובל פ"ג ה"ד: אין עושין בערי הלויים עיר מגרש ולא מגרש עיר ולא מגרש שדה ולא שדה מגרש שנאמר ושדה מגרש עריהם לא ימכר.

דךך אמונה: בערי הלויים. ובערי ישראל יתבאר בסמוך ה"ה:

ולא מגרש שדה. היינו שאסור לזרוע במגרש אלא מניחין אותו עם העשבים העולים מאליהן לישב בהן ברחבה ולרעות בהן את בהמותיהן ודוקא זרעים אבל אילנות מותר לנטוע שם ומ"מ צריך להרחיק את האילנות מהעיר כ"ה אמה כמש"כ רבנו ברפ"י משכנים ו"א שאין חילוק בין זרעים לאילנות:

⁶³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שנח ס"ט): החייט ששייר מהחוט כדי משיכת מחט, ושייר מהבגד מטלית שהוא שלשה אצבעות על שלשה אצבעות, חייב להחזירה לבעלים. פחות מכאן, שלו.

ביאור: מהחוט כדי משיכת מחט כו' - כל שנשאר מלא מחט וחוח למחט כמלא מחט ראוי לתפור בו קצת ומקפיד עליו הבעל הבית (סמ"ע).

⁶⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה סכ"ב): הוב"ד לעיל הערה 61.

מתני'. מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה⁶⁵. אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר, רבי עקיבא אומר: לכל רוח הוא עושה, חוץ ממערבה, ומרחיק חמשים אמה. ומרחיקין את המשרה מן הירק, ואת הכרישין מן הבצלים, ואת החרדל מן הדבורים, ורבי יוסי מתיר בחרדל⁶⁶.

גמ'. איבעיא להו: ר' עקיבא היכי קאמר. לכל רוח הוא עושה וסומך, חוץ ממערבה דמרחיק נ' אמה ועושה, או דלמא לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה דאינו עושה כלל. ת"ש: דתניא, ר"ע אומר: לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה דאינו עושה כל עיקר, מפני שהיא תדירא. א"ל רבא לרב נחמן: מאי תדירא. אילימא תדירא ברוחות, והא אמר רב חנן בר אבא אמר רב: ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כולן, שאילמלא כן, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת, ורוח דרומית קשה מכולן, ואילמלא בן נץ שמעמידה, מחרבת את העולם, שנאמר: המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן. אלא מאי תדירא. תדירא בשכינה, דאריב"ל: בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיעו מקום תפלה⁶⁷, דכתיב: וצבא השמים לך משתחיים. מתקיף לה

⁶⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה סכ"ג): מרחיק את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי ואת הכבשונות והדבורים מהעיר, חמשים אמה. ואין עושין בורסקי אלא למזרח העיר, מפני שרוח מזרחית חמה וממעטת היזק עיבוד העורות.

⁶⁶ ע"י ש"ע (ח"מ קנה סל"א): הוב"ד לעיל הערה 8.

⁶⁷ בואו ונחזק טובה וכו'. ביאור זה שלכך תנועות צבא השמים למערב מפני שזהו השתחוויה לסבה ראשונה, כי בטול מציאות [אל] הסבה הראשונה, וזהו ההשתחוויה שאמר דוד וצבא השמים לך משתחיים, כי מצד השקיעה דבר זה השתחוויה שלהם, כי ההשתחוויה הוא הכנעה למי שהוא משתחוה [אליו] והרי השקיעה אין לך הכנעה יותר מזה. ומפני כי ההכנעה שהוא לצבא השמים הוא מצד העלה יתברך, והשכינה במערב, לכך השקיעה שהוא ההכנעה שלהם לגמרי ואו במערב. ואל תשאל הלא כל צבא השמים הכוכבים [הם] בעיגול ואין להם זריחה ואין להם שקיעה, הלא כבר אמרנו לך כי כל דברים אלו מצד ישוב העולם כמו שהתבאר.

והקשה רב אחא בר יעקב דלמא פאת מזרח מיוחדת לכבוד השכינה ומה ששקיעת צבא השמים במערב וזה מפני כי מצד אשר מקבל העלול והמסובב מן העלה הוא תלוי בעלתו כמו שהוא מקבל ממנו, ולכך מצד קבלת העלול יש כאן השתחוויה ובטול עצמו אצל העלה, ומזה הצד מתחייב שקיעת החמה מצד כי כל הנמצאים מקבלים מן הסבה הראשונה, ומפני זה הם בטלים אצל הסבה הראשונה ומשתחיים אל הסבה הראשונה, ומפני זה כי השתחוויה הזאת היא מצד שהם מקבלים ממנו ולכך אמר דלמא כעבד שנוטל פרס מרבו וחוזר לאחוריו ומשתחוה, כלומר כאשר קבל הפרס מעצמו אז משתחוה מצד הפרס אשר קבל ממנו ואם לא היה הפרס לא קבל ממנו כלום, ולפיכך כאשר קבל הפרס הוא משתחוה כאשר נפרד מרבו והוא לעצמו, ומפני זה ראוי שתהיה שקיעת השמש במערב כי ראוי לנמצאים המקבלים ממנו שיהיו נכנעים מלפני הש"י מצד שהם מקבלים ממנו, וזולת זה לא היו נמצאים. ולכך קאמר רב אחא דשפיר נוכל לומר שהשכינה במזרח והשקיעה במערב לשמש מצד עצמה, במה שהעלול הוא מקבל מן הש"י הקיום, ראוי לה השקיעה, והיא השתחוויה אל הש"י.

וכאשר תבין דברי חכמה תדע כי שתי הבחינות אמת, כי הנמצאים שבים אל הש"י להודיע כי הוא יתברך אחד, והנה הם משתחיים אליו מצד הש"י, ומצד שהנמצאים הם מקבלים מן הש"י משתחיים אליו, שכל מקבל ראוי לו השתחוויה למי שהוא מקבל ממנו ולפיכך שקיעת החמה אינו במזרח כי המזרח מורה כי יש לחמה סבה והתחלה, ומצד זה שיש לחמה התחלה וסבה היא נמצאת, ומצד זה אין ראוי לה השקיעה, רק השקיעה לה מצד עצמה כאשר קבלה הבריאה כבר מן הש"י, ומזה הצד נתלה השמש בו והוא שקיעתה והבן זה.

תניא ר"א אומר וכו' ענין הרקיע הזה כמו שבארנו במקום אחר⁶⁸, כי הרקיע הזה הוא הגבול המבדיל בין עליונים לתחתונים. ומחוקת ר"א ור"י כי הרקיע הזה, שהוא התחלת עולם התחתון, אם הוא שלם מכל צד. וזה כי לחסרון העלול אי אפשר שיהיה העולם שלם לגמרי מבלי חסרון כלל, אבל העולם חסר נברא, לכך אף הרקיע שהוא התחלת העולם אשר הוא (נבדל) [מבדיל] בין עליונים לתחתונים הוא חסר. וזהו דעת ר"א שצד צפון שהוא מתיחס לשמאל, והשמאל הוא פחות וחסר מן הימין, וזהו חסרון העלול, שכל עלול הוא חסר. ולפיכך סבר כי הרקיע אינו בשלימות, וזאת היא הפרצה. ולפיכך אמרו במדרש (פ"א פ"ג) רוח צפונית שלג וברד גשמים יוצאים משם ושם מדור המזיקים שנאמר מפני צפון תפתח הרעה, הרי בארו כי אי אפשר שיהיה העולם בתכלית השלימות מפני חסרון העלול, ולכך יש פרצה בצד צפון, ור"ל שאין שם שלימות העולם. וזהו שאמרו שעולם דומה לאכסדרה שאינו שלם רק בג' רוחות וברוח א' אינו שלם, ולפיכך שם מדור המזיקים שהם בריות חסירות וכמו שרמזו חכמים עליהם שקדש עליהם היום ולא נגמרו, למי שידע בסודי

רב אחא בר יעקב: ודלמא כעבד שנוטל פרס מרבו, וחוזר לאחוריו ומשתחוה. קשיא. ורבי אושעיא סבר: שכינה בכל מקום, דאמר רבי אושעיא, מאי דכתיב: אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו'. שלוחיך לא כשלוחיך בשר ודם, שלוחיך בשר ודם, ממקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותך, אבל שלוחיך, למקום שמשתלחין משם מחזירין שליחותך, שנאמר: התשלח ברכים וילכו ויאמרו לך הננו, יבואו ויאמרו לא נאמר אלא וילכו ויאמרו, מלמד שהשכינה בכל מקום. ואף רבי ישמעאל סבר: שכינה בכל מקום, דתנא דבי רבי ישמעאל: מנין ששכינה בכל מקום. שנאמר: הנה המלאך הדובר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו, אחריו לא נאמר אלא לקראתו, מלמד ששכינה בכל מקום. ואף רב ששת סבר: שכינה בכל מקום, דא"ל רב ששת לשמעיה: לכל רוחתא אוקמן לבר ממזרח, ולא משום דלית ביה שכינה, אלא משום דמורו בה מיני. ורבי אבהו אמר: שכינה במערב, דא"ר אבהו: מאי אוריה. אוריה. אמר רב יהודה, מאי דכתיב: יערוף כמטר לקחי. זו רוח מערבית שבאה מערפו של עולם⁶⁸, תול כטל אמרתי. זו רוח צפונית שמזלת את הזהב, וכן הוא אומר: הזלים זהב מכיס, כשעירים עלי דשא, זו רוח מזרחית שמסערת את כל העולם כשעיר, וכרביבים עלי עשב, זו רוח דרומית שהיא מעלה רביבים ומגדלת עשבים. תניא, ר"א אומר: עולם

התורה. וכבר אמרנו לך הטעם למה דוקא רוח צפונית, מפני כי השמאל הוא חסר מן הימין, וצד דרום נקרא ימין ורוח צפון נקרא שמאל, אבל מערב שנקרא אחר אף על גב שאינו במדריגות הפנים שהוא מזרח מ"מ אין חסרון בו, אבל צד שמאל חסר כמו שידוע מצד שמאל שהוא חסירה ודבר זה ידוע. ולפיכך סבר שהחמה הולכת למעלה מן הרקיע כי מהלכה שסובבת ברקיע תחת הארץ לא נחשב כלל שהולכת בצד צפון, שכבר אמרנו כי צד צפון חסר ברקיע שהוא התחלת העולם אבל נחשב שהיא הולכת ברקיע למעלה מצד צפון.

ולדעת ר"י מהלכת אחורי הכפה פ"י מה שאמר אחורי הכפה אינו אחורי הגלגל כי דבר זה לא עלה על דעתך, רק כי החמה בלילה נבדלת מן הנמצאים התחתונים, והרקיע הוא התחלת עולם התחתון, נמצא שהחמה הולכת אחורי הרקיע, שהרקיע שהוא התחלת העולם מבדיל ביניהם. ומפני שבני אדם לא ידעו רק הגשמיות, שהוא לחלקם, לא ציור השכלי, וחכמים השיגו בהשתלשלות העולם וסדר שלו, ולפיכך לא הבינו דבריהם. כי כאשר ידעו ציור מהות העולם שאי אפשר שיהיה שלם בעצמו בעבור שכל עלול חסר, לכך אמרו שהעולם דומה לאכסדרה שפרוץ ברביעית, ואמרו שהעולם נברא (כ"כ מה) [כמו] בית מקפת מג' רוחות וברוח רביעית פרוץ כך העולם מקיף מג' צדדין ופרוץ ברביעית, והכל הוא לטעם אשר התבאר.

ועוד אמרו בפרקי ר"א כי רוח צפון בראו ולא גמרו אמר מי שהוא אלוה יבא ויגמור אותו ע"כ, והדברים האלו נראים רחוקים וזרים והם דברי חכמה עליונה. וביאור ענין זה שלא גמרו לחסרון העלול, וזה על שהוא יתברך יחיד בעולם, ולפיכך אי אפשר שיהיה פעולתו אשר יבא ממנו שלם בתכלית, שאם היה שלם בתכלית היה כאן [ח"ו שניות], כי אז היה אפשר העולם, שהוא העלול, שלם באופן זה שכל אחד מן המעלות היה משלים חציו, והיה פעולת כל אחד חסר מן העלה ויושלם ע"י האחר שהוא ג"כ אלוה. ולא שייך לומר שאי אפשר שלא יהיה העולם חסר מן העלה, שהרי בודאי חסר שהרי פעולת כל אחד חסר. ודבר זה מבואר שהוא יתברך אחד ואין זולתו במה שהעולם חסר ולא יושלם אם כן אין עוד להשלים העולם, וזה אמרם שהקב"ה ברא העולם שלם מג' רוחות ופרוץ מצד רביעית וכל מי שהוא אלוה יגמור אותו. ובאר זה כי לחסרון העלול שהוא חסר יש חסרון בעולם ואם יש בעולם עוד אלוה למה לא נשלם חסרונו. והנה כל דבריהם חכמה והשכל (מהר"ל).

⁶⁸ זו רוח מערבית שבאה מערפו של עולם, מפני שנקרא מזרח קדמה מפני כי משם התחלת התנועה של הכוכבים וכל התחלה הוא קודם וכל סוף הוא אחר.

לא הוגשמה רוח דרומית. הוא המעולה שברוחות וכאשר חרב הבית אין ספק שבא קללה וחסרון בעולם ונתבטל. וכן מה שאמר אחר זה שלא ירדו גשמים מאוצר הטוב הוא ענין זה בעצמו שבטל הטוב כשחרב הבית, כי שניהם דהיינו רוח דרום שהוא ימין ואוצר העליון שהוא אוצר הטוב, באים ממדריגה העליונה ובחורבן ב"ה נתבטל והבן זה (מהר"ל).

לאכסדרה הוא דומה, ורוח צפונית אינה מסובכת, וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית, נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע, ורבי יהושע אומר: עולם לקובה הוא דומה, ורוח צפונית מסובכת, וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית, מקפת וחוזרת אחורי כיפה, שנאמר: הולך אל דרום וסובב אל צפון וגו', הולך אל דרום, ביום, וסובב אל צפון, בלילה, סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח, אלו פני מזרח ופני מערב שפעמים מסבכתן ופעמים מהלכתן. הוא היה אומר, אתאן לר' אליעזר: מן החדר תבא סופה, זו רוח דרומית, וממזורים קרה, זו רוח צפונית, מנשמת אל יתן קרח, זו רוח מערבית, ורחב מים במוצק, זו רוח מזרחית. והאמר מר: רוח דרומית מעלה רביבים ומגדלת עשבים. לא קשיא: הא דאתא מטרא בניחותא, הא בשפיכותא. אמר רב חסדא, מאי דכתיב: מצפון זהב יאתה, זו רוח צפונית שמזלת את הזהב, וכן הוא אומר: הזלים זהב מכיס. אמר רפרס בר פפא אמר רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש, לא הוגשמה רוח דרומית, שנאמר: ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו, וכתיב: צפון וימין אתה בראתם. ואמר רפרס בר פפא אמר רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש, אין הגשמים יורדין מאוצר טוב, שנאמר: יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, בזמן שישאל עושיין רצונו של מקום וישאל שרויין על אדמתם, גשמים יורדין מאוצר טוב, בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתם, אין גשמים יורדין מאוצר טוב⁶⁹. אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים, ידרים⁷⁰, ושיעשיר, יצפין, וסימניך: שלחן בצפון⁷¹

⁶⁹ אמר רב חסדא מיום שחרב בהמ"ק אין הגשמים יורדים וכו' דבר זה ידוע שבזמן שבהמ"ק הי' קיים הי' הזיוג ביסוד דלעילא באצי, משא"כ בגלותא הוא בסט' דמטטרין שהוא עבד, וביסוד דאצי' הוא שד"י והוא אוצ"ר ט"ב כמ"ש והחיות רצ"א ושו"ב רצ"א בנוריא"ל ושו"ב במטטרין, וכמ"ש למעלה במ"א בשם רבינו שרצ"א הוא כאשר נכלל בארגמ"ן בנוקבא אז הוא נוריא"ל, וכאשר הוא למעלה אז הוא בדרגא דמט"ט וכו', שד"י ויסוד נק' טוב והוא אוצ"ר כמ"ש רצ"א וכו', שהוא מ"ש יפתח ה' לך וכו' לתת מטר ארצך בעתו וכו' שהוא עתו דנוק' בזיוגא. ועוד יכוון במ"ש ב"זח שה"ש (ד' עג ע"ז) יהי רקיע בתוך המים דא נקודת פתח פשוטו דנהורא דאנהירי בסט' דשמאלא וכו' וכדין מים לשמאלא בנקודת פתח ועל רזא דנא יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וכו', וכמ"ש רבינו בפ"י היכלות בהיכל אהבה במ"ש אל שדי וכו' שהמזון בא מימינא לשמאלא ולכן שולחן בצפון והוא סוד מים גבורות גשמים, והוא התכללות ב' הידיים פותח את ידך וכו', והוא בזמן שישאל שרוי' על אדמתם ועושיים רצונו של מקום אז פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון' הוא היכל רצון, וב' הידיים הם אהבה וזכות שממינא בא לשמאלא. ושם בהיכל אהבה הוא סוד השדיים המניקים לכל שהוא שד"י, שד"י באלקותו וכו' אם לא אפתח לכם וכו' עד בלי די וכו', והוא אוצ"ר ט"ב שהיכל זה הוא חסד דגניי ביסוד שומר הברית והחסד. אבל כשחרב בהמ"ק אז נסתם אוצרו זה וכמ"ש בסוף סוטה (מח ע"א) שמיום שחרב בהמ"ק וכו' לא ירד טל לברכה, שהם טללי רעים ואוצרות שלג שברקיע מכון שהוא בגבורה כמ"ש בפ"ב דחגיגה (יב ע"ב) שאין הגבורות מתבסעין ע"י החסדים כמ"ש (איוב יז יא) אזלו מים וכו' ונהר יחבר ויבש דהאי גנא לא עייל בגינתי' והזיוג בעה"ד ט"ר במט"ט שאין כולו טוב, והוא להט החרב המתהפכת שיוצא מהיכל זה לשמור את דרך וכו', כמ"ש בפ' פקודי שם. אמר ר' יצחק הרוצה שיחכים וכו' כי חכמה שר' בימינא דרום בחסד והוא אור והוא מנורה בדרום וכו', והוא שמן דחכמה משח רבות ושרי' בחסד, והוא בסוד כ"ג דלעילא שנמשח בשמן המשחה כשמן הטוב על הראש וכו' כי שם ציהה ה' את הברכה שכל ברכה בחסד, ולכן ניתן ב"כ לכהנים שהם שם. ובמקום ששמן מצוי שם חכמה מצוי' כמ"ש רז"ל וכמ"ש באשה התקועות תקוע אלפא לשמן. והרוצה להעשיר וכו' כי מבינה העושר כמ"ש (משלי ח כא) להנחיל אוהבי' ש' ואוצרותיהם אמלא' ש' עלמין דעלמא דאתי, ואימא שר' בצפון גבורה והוא שולחן בצפון מצפון זהב יאתה, והוא בהיכל זכות ששם הטבור נקודה דעלמא דאתי כמ"ש בהיכלות ובדברי רבינו שם באריכות. ורבי"ל אמר לעולם ידרים שמתוך שמתחכם מתעשר וכו' כי שמאלא נכלל בימינא ימין ה' נאדרי בכ"ח והם כ"ח פרקין דב' ידיים, שלכן הכ"ח בימין שכח יד השמאל הוא בימין ושמאל מקבל ממנו, וכן העושר דבינה הוא מחכמה שהוא ש' הנ"ל שהם מל"ב נתיבות חכמה שהראשון נעלם נתיב לא ידעו עיט, ושם באימא נכלל כל א' מי' הם ש"ש, והוא התורה נובלות חכמה שלמעלה שהיא בב' ידיים שהם ב' הלוחות ימינא ושמאלא, והוא מ"ש אורן ימים בימינה בשמאלא עושר וכבוד (אפיקי ים).

⁷⁰ עיי' שר"ע (א"ח סי' צד ס"ב): אם מתפלל לרוח משאר רוחות, יצדד פניו לצד א"י הגה - ואנו שמחזירין פנינו למזרח, מפני שאנו יושבים במערבה של בירושלים: הגה - ואנו שמחזירין פנינו למזרח, מפני שאנו יושבים במערבה של א"י, ונמצא פנינו לא"י (טור וסמ"א). אין עושיין מקום הארון וצד התפלה נגד זריחת השמש ממש, כי זהו דרך המינים, רק מכוונים נגד אמצע היום (הגהות אלפסי החדשים). ומי שרוצה לקיים אמרם: הרוצה להעשיר יצפין או להחכים ידרים, מכל מקום יצדד פניו למזרח:

ומנורה בדרום, ורבי יהושע בן לוי אמר: לעולם ידרים, שמתוך שמתחכם מתעשר, שנאמר: אורן ימים בימינה בשמאלא עושר וכבוד. והא רבי יהושע בן לוי אמר: שכניה במערב. דמצדד אצדודי. אמר ליה רבי חנינא לרב אשי: כגון אתון דיתביתו בצפונה דא"י, אדרימו אדרומי. ומנא לן דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא. דכתיב: מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ.

מרחיקין את המשרה מן הירק וכו'. תנא: רבי יוסי מתיר בחדל, שיכול לומר לו: עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבורי, הרחק דבורך מן חרדליי, שבאות ואוכלות לגלוגי חרדליי.

מתני'. מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה, חמשים אמה, בין מלמעלה בין מן הצד. אם הבור קדמה, קוצץ ונותן דמים, ואם אילן קדם, לא יקוצץ, ספק זה קדם וספק זה קדם, לא יקוצץ. ר' יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן⁷², לא יקוצץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו.

גמ'. תנא: בין שהבור למטה ואילן למעלה, בין שהבור למעלה ואילן למטה. בשלמא בור למטה ואילן למעלה, קא אזלין שרשיין מזקי לה לבור, אלא בור למעלה ואילן למטה, אמאי. אמר רבי חגא בשם רבי יוסי: מפני שמחלידין את הקרקע ומלקיין קרקעיתיה של בור.

רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן, לא יקוצץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. אמר רב אשי, כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן: מודי ר' יוסי בגירי דידיה⁷³. פאפי יונאה עני והעשיר הוה, בנה אפדנא, הוה הנך עצורי בשיבכותיה⁷⁴, דכי הוה דייקי שומשמי הוה ניידא אפדניה, אתא לקמיה דרב אשי, א"ל, כי הואן בי רב כהנא הוה אמרינן: מודי רבי יוסי בגירי דיליה. וכמה.

משנה ברורה: לרוח משאר רוחות - כגון[ה] שרוצה להחכים או להעשיר ואמרו חז"ל הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין און[ו] כגון שרוכב על החמור ואי אפשר לו להחזיר א"ע לצד א"י מ"מ יצדד פניו לקיים מה שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם:

ואנו שמחזירין וכו' - ולפי שצריך להתפלל לצד מזרח[ו] נהגו לקבוע ההיכל שס"ת בתוכו בכותל מזרח[ו] ואם א"א לו לקבוע במזרח יקבע בדרום ועכ"פ לא למערב שיהיה אחורי העם להיכל[ו] ומיהו אפילו קבעו ההיכל בכותל אחר צריך למתפלל להחזיר פניו למזרח:

פנינו למזרח - ואם עמד לצפון או לדרום והזכירו לון[ו] אסור לעקור רגליו להפוך למזרח אלא יעקם פניו למזרח ודי בזה[ו]א] אפי' אם מתפלל עם אחרים שפניהם למזרח ואם א"א או שעומד פניו למערב יכוין לבו לק"ב[ו] ולא יעקור רגליו אך אם מתפלל בבה"כ דאוושא מילתא מצדד בפמ"ג לומר דיהפוך א"ע לצד הקהל וכן פסק בספר שולחן שלמה. בה"כ שהעמידו בו את ארון הקודש לצד דרום העולם וכולם מתפללים נגד ארון הקודש הוא לצד דרום אף שהוא שלא כהוגן וכו'ל"ב בסק"ט מ"מ הבא להתפלל שס[ו]ג] יתפלל לצד שהצבור מתפללין אך יצדד פניו למזרח:

נגד אמצע היום - האי לישינא לאו דוקא אלא ר"ל[ו]ד] בערך חצי שעה או שעה אח"כ שאז השמש כבר נדה הרבה ממקומה ומשערים כ"ז בעת שיחול תקופת ניסן או תשרי או שבוע אחת קודם לזה ועיין בבה"ל שהעתיקתי את לשון הלבוש בזה. ועיין באחרונים שהסכימו כולם לדברי הלבוש דבמדינותינו שאין אנו יושבין במערבה של א"י מכוון רק נוטה ג"כ לצפון שיעמידו כותל בה"כ נוטה לצד מזרחית דרומית של העולם שאז תעמוד מכוון כנגד א"י ובהמ"ק וקדשי קדשים וכן כל מדינה לפי תחנותה יעמידו הבה"כ לפי דרכם ובספר לחם חמודות יישב מנהג העולם ומ"מ משמע מינה ג"כ שטוב יותר לעשות כדברי הלבוש ואם מזדמן למקום שהכותל הוא כנגד המזרח הוא מצדד פניו נגד מזרחית דרומית ע"ש אך אם מזדמן לו שעומד ומתפלל בצד דרום אה"ק לא יעשה כן שאז יהיה נראה כהופך עורף ולא פנים כלפי אה"ק ע"ש בל"ח וכתב בפמ"ג דבמקומות שעושיין הכותל ממש נגד המזרח טוב לעשות מקום הרב לצפון אה"ק כדי שיוכל להדרים ויחכים בדברם א"א להדרים וכו'ל ובמקומות שעושיין כלבוש ראוי להושיב הרב לימין הארון[ו]טו] אם לא להסיר מחלוקת אל יקפיד:

יצדד פניו וכו' - ורש"י פירש איפכא שיעמוד למזרח ויצדד פניו לדרום או לצפון[ו]טו] וכן מנהגו ונכון הוא[ו]ז] כדי שלא יהא חלוק בעמידתו מן הצבור. כתב הפמ"ג דבמקומות שעושיין כלבוש (הכותל לצד מזרחית דרומית) א"צ להדרים דבל"א"ה כן הוא גם א"א להצפין דנראה כהופך פניו מא"י:

⁷¹ עיי' רמב"ם (בית הבחירה פ"א ה"ו): המנורה בדרום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים, ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ, ועושיין בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל עד כאן לכהנים, ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש כל בית מהם נקרא לשכה.

⁷² עיי' שר"ע (ח"מ סי' קנה סל"ב): הוב"ד לעיל הערה 48.

⁷³ עיי' שר"ע (ח"מ סי' קנה סל"א): הוב"ד לעיל הערה 48.

כדיניד נכתמא אפומיה דחצבא⁷⁴. דבי בר מרין בריה דרבין כי הוה נפצי כיתנא, הוה אזלא רקתא ומזקא אינשי, אתו לקמיה דרבנא, אמר להו: כי אמרינן מודה ר' יוסי בגירי דיליה, הני מילי דקא אזלא מכחו, הכא זיקא הוא דקא ממטי לה. מתקיף לה מר בר רב אשי: מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו. אמרוה קמיה דמרמר, אמר להו: היינו זורה ורוח מסייעתו⁷⁵. ולרבנא, מאי שנא מגץ, היוצא מתחת הפטיש והזיק דחייב לשלם⁷⁶. התם ניחא ליה דליל, הכא לא ניחא ליה דליל. וממנו ארבע אמות, אחד גפנים ואחד כל אילן. היה גדר בינתים, זה סומך

⁷⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה ס"ו): הוב"ד לעיל הערה יג.

⁷⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה ס"ד): מי שעשה גורן בתוך שלו, או קבע בית הכסא או מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהם, צריך להרחיק כדי שלא יגיע העפר או ריח בית הכסא או האבק לחבירו, כדי שלא יזיקו, אפילו היתה הרוח הוא שמסייע אותו בעת שעושה מלאכתו ומוליכה את העפר או נעורת הפשתן והמוץ וכיוצא בהן ומגיעתן לחבירו, הרי זה חייב להרחיק, כדי שלא יגיעו ולא יזיקו, ואפילו ע"י רוח מצוייה, שכל אלו כמי שהזיקו בחיצו הן. ואל"פ שהוא חייב להרחיק כל כך, אם הולכה הרוח המצוייה המוץ והעפר והזיקה בהן, פטור מלשלם, שהרוח הוא שסייע אותו:

ביאור: פטור מלשלם שהרוח כו' - ככל גרמא בניזקין דפטור (סמ"ע). אמנם יש חולקים ע"י לקמן סי' ת"ח סעיף ט' [ע"י"ש בדברי הש"ך] [ש"ך], וכאן בסימן קנ"ה הולך היפך מכחו, שכונתו להפיל העפר לארץ ולא שילך למרוחק, משא"כ אש שהרוח מסייע על מה שכונתו שילך האש וכו' [ע"כ מהש"ך בסי' ת"ח]. ויש חולקים, ובאמת כל ההרחקות האלה הנם כמו ד' אבות נזיקין, אמנם הד' אבות נזיקין אינו חייב עליהן רק כשאפשר להחזיק ברשותו ובשמירה שלא יזיקו, דאז רחמנא חייביה בשמירה וכשלא שמרו חייבין בתשלומין, אבל הני דחשיב בפרק לא יחפור, הוא באופן דכשיתחייב לשלם ההיזק אין אפשרות לו לעשות תשמיש זה ברשותו כלל, ויתבטל תשמיש זה מרשותו כיון דאי אפשר כלל בעשיה ובשמירה, ובביטול רשות לא חייביה רחמנא (נתה"מ). הוא שסייע אותו כו' - ואין נזק בא מכחו, ועמ"ש לקמן סי' ת"ח ס"ט (ש"ך).

⁷⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה ס"ה): מי שהיתה שדה חבירו נטועה גפנים או שאר אילנות, ובא הוא לנטוע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים או אילנות בצד אילנות, צריך להרחיק ד' אמות: הגה כי כן דרך צורך המחרישה בין האילנות. ואם אין דרך לחרוש בין האילנות, אין צריך להרחיק כלל. ובמקום שצריכים להרחיק, ובאין שניהם ליטע בבת אחת, כל אחד מרחיק חצי השיעור. בד"א, בא"י, אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות, ובין גפנים לשאר אילנות (או שדה לבן) ארבע אמות: הגה ו"א דבין גפנים לאילנות בעינן להרחיק כפי אומדן הדעת שלא יפריחו העופות מן האילנות אל הגפנים בשיטה אחת. ו"א דוקא בנוטע אילנות, אבל נוטע גרעין והאילן ממילא גדל, אין צריך להרחיק. ראובן שמכר ביתו לאחד וגינתו לאחר, אין בעל הגינה צריך להרחיק אילנותיו אף על פי שמכר הבית תחלה, ואין אומרים בזה מוכר בעין יפה הוא מוכר. וע"ל סי' קנ"ד סעיף כ"ח. ובכל מקום אם היה גדר בנתים, זה סומך לגדר וזה סומך לגדר:

צריך להרחיק ד' אמות - היינו טעמא, משום שדרכן היה לחרוש במחרישה סביב האילנות, ואורך המחרישה בארץ ישראל שהיא ארץ הרים הוא ד' אמות ובח"ל ב' אמות, ומש"ה צריך זה הבא ליטע להרחיק נטיעת אילנות ד' אמות, אף אם אינו מבקש לחרוש סביב אילנות ולהכניס מחרישתו על שדה חבירו, מ"מ חבירו שנטע כבר בתוך שדהו יכול לעכב עליו מליטע שם, ואומר לו כבר החזקתי באילני שהוא נטוע בקצה שדה שלי לחרוש סביבו ולהולך המחרישה בתוך שדה שלך כפי צורך המחרישה, והיינו דוקא כשהאילן שבשדה חבירו עומד על מיצר חבירו, אבל אם אין האילן עומד על המיצר, אלא אמה או ב' אמות סמוך למיצר, אז זה שבא ליטע בתוך שדהו אין צריך להרחיק אלא המותר עד תשלום ד' אמות, ואמרינן דכך הסכימו מתחילה דזה ירחיק אילנו ממיצרו שיעור זה וחבירו שבצידו ירחיק המותר, ומה שביני ביני יהיה מיוחד להמחרישה שצריכה לחרישת האילנות דשניהם (סמ"ע), ולפ"ז צריך חזקת ג' שנים וטענה, כמו בחלון בסימן קנ"ד סעיף ז' ו"ב. ומ"ש הסמ"ע "אף אם אינו מבקש" כו', כונתו שרוצה לעשות גדר מפסיק. דבלא"ה לאו כל כמיניה לומר איני מבקש לחרוש, דיכול לומר לו לא אשב שומר לשמור אותך (נתה"מ).

סעיף י) ובאו שניהם ליטע בבת אחת - אם זה בא ליטע אילן זה גפנים בעל גפנים מרחיק אמה ובעל אילן שלש אמות, ואפילו אם הוא שדה שאינו עשוי ליטע גפנים וזה אומר אטע גפנים מחויב בעל האילן להרחיק (קצה"ח). ובין גפנים לשאר אילנות - והיינו דוקא כשיש לחבירו בשדהו גפנים או שדה לבן, והוא בא ליטע בצידיהן בשדה שלו שאר אילנות, אבל איפכא אין צריך להרחיק אלא כבין אילן לאילן, דהא מזיק את עצמו הוא, מיהו נראה, דדוקא כהיש אומרים שהביא הרמ"א, דצריך להרחיק בהו טפי, היינו בכדי אומדן שיכולין לשוט, וזה שייך דוקא כשבא ליטע אילן שהוא גבוה בצד שדה לבן או

לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן. היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו⁷⁷, מעמיק ג' טפחים כדי שלא יעכב את המחרישה. היה חופר בור, שיח ומערה, קוצץ ויורד, והעצים שלו.

גמ'. תנא: ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם. אמר שמואל: לא שנו אלא בארץ ישראל, אבל בבבל, שתי אמות. תניא נמי הכי: לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו שתי אמות והא אנן תנן: ארבע אמות. אלא לאו כדשמואל, שמע מינה. ואיכא דרמי לה מירמא, תנן: לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות, והתניא: שתי אמות. אמר שמואל, לא קשיא: כאן בבבל, כאן בארץ ישראל. רבא בר רב חנן הוה ליה הנהו דיקלי אמיצרא דפרדיסא דרב יוסף, הוה אתו צפורי יתבי בדיקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי ליה, א"ל: זיל קרץ, א"ל: והא ארתיקי לי. א"ל: ה"מ לאילנות, אבל לגפנים בעינן טפי. והא אנן תנן: אחד גפנים ואחד כל אילן. א"ל: ה"מ אילן לאילן וגפנים לגפנים, אבל אילן לגפנים בעינן טפי. א"ל: אנא לא קייצנא, דאמר רב: האי דיקלא דטעין קבא⁷⁸, אסור למקצייה, ואמר ר' חנינא: לא שכיב שכחת ברי, אלא דקץ תאנתא בלא זימניה, מר אי ניחא ליה ליקרץ. רב פפא הו"ל הנהו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע, אזל אשכחיה דהוה חפר וקא קאיץ שרשיו, אמר ליה: מאי האי. אמר ליה, תנן: היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו, מעמיק שלשה כדי שלא יעכב המחרישה. אמר ליה: הני מילי שלשה, מר קא חפר טפי. אמר ליה: אנא בורות, שיחין ומערות קא חפרנא, דלתנן: היה חופר בור, שיח ומערה, קוצץ ויורד והעצים שלו. אמר רב פפא: אמרי ליה כולהי ולא יכילי ליה,

גפנים שהן נמוכים, משא"כ למחבר דלא מצרכי כי אם ד' אמות, נראה מדבריהן דהיה להם טעם אחר להרחקה דכל שיטא לפחות היא ח' אמות (סמ"ע).

אבל נוטע גרעין כו' - הטעם דמחשב גירי דיליה משום דבשעה שהם עומדים על האילן מפריחן משם ויושבין על הגפן, לפ"ז אין חילוק, דגם בנוטע גרעין צריך להרחיק (סמ"ע).

אין בעל הגינה צריך להרחיק כו' - פירוש, אף על פי שבעל הבית טוען ששרשי האילנות הולכים תחת כותלי ביתו ומזיקין אותו (סמ"ע).

צריך להרחיק אילנותיו - פירוש, האילנות שהיו נטועים בה ומגודלים כבר בשעה שקנאה מהמוכר פשיטא דאין צריך להרחיק, כיון דבחזקה זו קנה הגינה להיות בידו כמו שהיתה ביד המוכר, אלא אפילו אם בא הלוך ליטע אילנות מחדש, ג"כ הרשות בידו, כיון דבשעת הנטיעה אינו מזיק אלא לאחר זמן, וכנ"ל סקס"ב? (סמ"ע).

ועיין לעיל סימן קנ"ד סעיף כ"ח - ור"ל, דשם כתב הרמ"א דאם שייך החצר לעצמו דאינו יכול לסתום, משום דבעין יפה מכר. דשאני התם דבא לסתום ולהזיקו עתה בידים, אבל הכא בנטיעות שנוטע אינו מזיק לכותלי הבית אלא השרשים הבאים לאחר זמן (סמ"ע).

אם היה גדר בינתים כו' - נראה דקאי גם אם בא לסמוך אילן לגפן של חבירו, ואפילו לפי טעם שהעופות ישיטו מהגבוה להנמוך, בזה לא שייך. דממה נפשך, אם הגדר הוא גבוה מהאילן, הרי הוא מפסיק ביניהן, ואם הוא נמוך מהאילן, אם שהגפנים שמצד הגדר הם יותר נמוכים, מ"מ העופות בורחים תחילה מהאילן על הגדר, ולא מיקרי גירי דיליה (סמ"ע).

⁷⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קנה ס"ל): ראובן שחפר בור וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו, קוצץ וחופר והעצים שלו. ואם היה קרוב לאילן שמעון בתוך ט"ז אמה, השרשים של שמעון וקוצצם ונותנם לו. ואם אינו צריך לחפור בור, ויצאו השרשים של שמעון בתוך שדהו, הרי מעמיק ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה, וכל שורש שמצא בתוך ג' טפחים קוצצו, ואינו חושש שמה ייבש אילן של חבירו, שזה בתוך שלו הוא חופר:

קוצץ וחופר - והטעם, כיון דמותר לסמוך ואין לו חזקה. ואפילו משום יניקת האילן משדה חבירו ליכא, משום תקנת יהושע כשלא יקפידו על כך, ומש"ה כדשחירו צריך לחפור בור, יכול ליטול עפרו שלא יתן יניקה לאילן חבירו. ולא דמי לבור [סעיף י"ח] דכשסמך בהיתר דהשני צריך להרחיק מטעם דכל מרא ומרא, והכא נמי הרי מיבש האילן בידים בקציצתו. דשם בחפירתו מקלקל כותלי הבור שהן של חבירו במה שחבירו אינו נוטל ממנו כלום, משא"כ הכא, ייבש האילן אינו בא מחמת הקציצה, רק מחמת שאינו מניחו לינק משלו, ותקנת יהושע לא היתה רק שיתן לו היניקה כל זמן שלא יהיה צריך לו, אבל כשצריך למקום היניקה א"צ ליתן לו, ולכן יכול לקוצצו כדי שלא יינק משלו. ובלוקח, נראה דאם מכר השדה והניח לעצמו האילן, כיון שמוכר בעין יפה מוכר ואין לו יניקה בשל חבירו רק מתקנת יהושע, ולכן יכול לקוצצו. אבל כשמוכר האילן, י"ל, כיון דבעין יפה מכר, ממילא מכר גם יניקת האילן, ואסור לקוצצו (נתה"מ).

בתוך ט"ז אמה כו' - דעד ט"ז אמה השרשים הן לצורך האילן וכאילן נחשבו (סמ"ע).

וכל שרש שמצא בתוך ג' טפחים קוצצו - פירוש, ודינו ג"כ כנ"ל, שכל שהוא בתוך ט"ז אמה נותנן לבעל האילן (סמ"ע).

ואינו חושש שייבש כו' - זה קאי אשתי בבית הנ"ל (סמ"ע).

עד דאמרי ליה הא דאמר רב יהודה: מצר שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקלו. לבתר דנפק, אמר, אמאי לא אמרי ליה: כאן בתוך שש עשרה אמה, כאן חוץ לשש עשרה אמה.

היה חופר בור, שיח ומערה, קוצץ ויורד והעצים שלו (וכו'). בעא מיניה יעקב הדייבא מרב חסדא: עצים של מי. אמר ליה, תניתוה: שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש⁷⁸, לא נהנין ולא מועלין, אי אמרת בשלמא בטר אילן אזלינן, משום הכי לא מועלין, אלא אי אמרת בטר קרקע אזלינן, אמאי לא מועלין. אלא מאי. בטר אילן אזלינן, אימא סיפא: של הקדש הבאים בשל הדיוט, לא נהנין ולא מועלין, ואי בטר אילן אזלינן, אמאי לא מועלין. מידי איריא. בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן, וקא סבר: אין מעילה בגידולין. רבינא אמר, לא קשיא: כאן בתוך שש עשרה אמה, כאן חוץ לשש עשרה אמה⁷⁹. אמר עולא: אילן הסמוך למצר בתוך שש עשרה אמה, גזלן הוא, ואין מביאין ממנו בכורים. מנא ליה לעולא הא. אילימא מדתנן: עשר נטיעות המפורזות בתוך בית סאה⁸⁰,

⁷⁸ ע"י רמב"ם (מעילה פ"ה ה"ו): גידולי הקדש מועלין בהן, כיצד הקדש שדה והוציאה עשבים אילן ועשה פירות מועלין בהן, אבל המקדש את הבור ויקן ואחר כך נתמלא מים, הקדש אשפה ואחר כך נתמלאת זבל, שובך ונתמלא יונים, הואיל ואינן גדולי הקדש אין מועלין בהן, וכן הזבל והפרש שבחצר הקדש לא נהנין ולא מועלין ומה יעשו בהן ימכרו ויפלו דמיהן ללשכה, מעין שהוא יוצא מתוך שדה הקדש אסור ליהנות במים שיוצאין ממנו בתוך השדה והנהנה לא מעל, יצאו המים חוץ לשדה מותר ליהנות בהן, ערבה הגדילה בשדה הקדש לא נהנין ולא מועלין, אילן של הדיוט הסמוך לשדה הקדש ושרשיו יוצאים בתוך השדה, אם בינו לבין השדה של הקדש עד שש עשרה אמה הרי אותן השרשין שבתוך השדה אסורין והנהנה מהן לא מעל, היה האילן רחוק יתר על שש עשרה הנהנה בהן מעל, אילן של הקדש הסמוך לשדה הדיוט ושרשיו יוצאין בתוך השדה אם היה בתוך שש עשרה אמה מועלין בהן היה רחוק יתר על שש עשרה אמה אותן השרשין שבתוך השדה הדיוט לא נהנין ולא מועלין. +/השגת הראב"ד/ ערבה הגדילה. א"א זה שיבוש שלא נאמר במשנה אלא על אותה ערבה של אותה מקום שהיתה למטה מירושלים שייחדה לשם מצוה. +

⁷⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס"י קנה ס"ל): הוב"ד לעיל הערה 77.

⁸⁰ ע"י רמב"ם (שמיטה ויובל פ"ג ה"ה): היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יתר בין עושין בין אינם עושין חורשין כל בית סאה בשבילן, עשר נטיעות מפורזות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה ודבר זה הלכה למשה מסיני.

דרך אמונה: היו עשרה אילנות. דכיון דעשרה הם חשיבי ומותר לחרוש אפי' אין עושין ככר דבלה:

בין עושין בין אינם עושין. ככר דבלה ודעת הר"ש שצריך שכל א' מהן יעשה ע"פ שליש ככר ו"א תשיעית ככר:

חורשין כל ב"ס בשבילן. עד העצרת ובלבד שיהו נטועין לפי חשבון י' לב"ס וכנ"ל:

בשבילן. כאן שייך הא דלעיל בסוף ה"ב והוא שיהי' רחוק בין כל א' וא' כדי שיהא הבקר עובר בכליו [דהיינו שני שוורים עם העול שעל גביהן] והיינו ד' אמות דאל"כ עומדין ליעקר [ולפ"ז הם נטועין ר"ח אילנות לב"ס] ודעת הת"ט והגר"א דלא בעינן כלל ב"ס שלם אלא חורשין לפי נטיעתן ובלבד שיהיו ג' אילנות אבל אין כן דעת הר"ש ורבנן. וכונת שיהא הבקר עובר בכליו היינו בין הגזעים של האילנות ופחות מכאן אין להם אפי' מלא האורה וסלו. ואם סמך אצל א' מהאילנות אילן אחר תוך ד"א שניהן כאילו אינן דאפשר שיעקור זה שעומד ל"ג אמות מהשני וישאר ל' ביניהן וי"ט מתחלת הב"ס ואין כאן ג' לב"ס אבל אם נטע אצל א' ב' אילנות וכל הג' תוך ד"א עומד האמצעי ליעקר ואינו מפסיד:

עשר נטיעות. בסמוך ה"ז מפרש איזהו נטיעה ואם היו פחות מעשר אף על פי שמפורזות בב"ס אין חורשין כל הב"ס וי"א דעכ"פ מלא האורה וסלו חורשין ואפי' אם כל א' עושה ככר דבלה לא מהני בנטיעות ודוקא נטיעות אבל שדה קנים לא מהני אפי' הם עשר:

מפורזות לתוך בית סאה. ודוקא מפורזות בב"ס דהיינו שנחלק הבית סאה לעשרה חלקים ובכל חלק נטע אילן א' ואם רצופין יותר מעשר אפשר דאפי' עד העצרת אין חורשין, ויש להסתפק אם מותר מלא האורה וסלו חוצה לו, ואם מפורזין יותר חורשין מלא האורה וסלו של כל אילן עד ראש השנה [ואפשר דנטיעות רצופות יותר מי' לב"ס ג"כ מותר וכ"ה בתוספתא אבל רש"י והרא"ש לא כתבו כן]:

חורשין כל בית סאה בשבילן. אם רוצה וה"ה שיכול לחרוש מקצת מהבית סאה:

ודבר זה הל"מ. לפי שאין כחם יפה חזקנות ואם לא יחרשו תחתיהן תמיד יתייבשו ויפסידו ויש בה חומרא וקולא חומרא דדוקא עשר אבל פחות מעשר אין חורשין אלא מלא אורה וסלו ולא דמי לאילנות דסגי בשלשה וקולא שאם יש עשר חורשין עד ר"ה ולא כאילנות שלא התירו אלא עד העצרת.

חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה, כמה הוו להו. תרי אלפי' וחמש מאה גרמידי לכל חד וחד, כמה מטי ליה. מאתן וחמשין, הא לא הוי דעולא. ואלא מדתנן: שלשה אילנות של ג' בני אדם⁸¹, הרי אלו מצטרפין, וחורשין כל

נטיעה שהיא נראית כזקנה ועושה פירות חורשין אותה עד ר"ה כדן נטיעה ושיעור יניקתה ג' לב"ס כדן זקנה וזקנה נראית כנטיעה שאין עושה עדיין פירות אין חורשין אותה אלא עד עצרת כדן זקנה ומ"מ שיעור יניקתה י' לב"ס כן פ' הגר"א:

⁸¹ ע"י רמב"ם (שמיטה ויובל פ"ג ה"ב): אי זו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה, אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל ואפילו הן של שלשה אנשים רואין אותן כאילו הם תאנים, אם ראוין לעשות ככר דבלה של ששים מנה חורשין כל בית סאה בשבילם, והוא שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד כדי שיהיה הבקר יכול לעבור בכליו.

דרך אמונה: כל שלשה אילנות לבית סאה. בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה ועם המרחק שבין אילן לאילן לא יעלה שטח הקרקע של ג' אילנות יותר מבית סאה דהיינו לכל אילן יניקתו תת"לג ושליש שהן ביחד ב' אלפים ות"ק אמה וחושבין שיעורו של כל אילן בעיגול ועולה שיעור המרחק ביניהן ל"ג אמה ושליש וכשיש ג' אילנות בשורה ומרוחקין זה מזה ל"ג ושליש מקרי נטועין בבית סאה דיניקה של זו וזו נוגעות זו בזו ואם מרוחקות יותר אין מותר עד עצרת אלא כמלא אורה וסלו כדבסמוך ה"ג. ובג' אילנות לא איכפת לן על נטיעתן אם הם כשורה [דרק בנטיעות לא מהני כשורה כדלהלן ה"ו] ובשדה מרובעת לא משכחת לה בג' אילנות אלא משכחת לה בשדה העשויה כמין דל"ב ב' אילנות ממזרח למערב וא' לדרום או לצפון אצל א' מהשנים, ואם הם מקורבות עד י"ט אמה ושליש בקירוב אז ט' מהן יכנסו בבית סאה ולעולם לא התירו משום ב"ס אלא ביש כאן ב"ס שלם נטוע אבל פחות מב"ס לא התירו וכשם שפחות מג' לא התירו ה"נ בג' ויותר כשנטועין בקירוב דלפי קירובן אין מחזיקין סאה, ונראה דלעולם משערין חוצה להן כפי המדה שבין אילן לאילן אף על גב דחוצה להן אין נטוע ואפשר להן לינק עד ט"ז אמה מ"מ כיון דביניהן פחות ומחלקין זה שביניהן חציו לאילן זה וחציו לאילן זה חשבינן מדה זו בכל סביבות האילן בעיגול וצ"ע אם חורשין בעיגול סביב כל אילן או לא הטריחוהו בכך וחורש ב"ס בריבוע:

שלשה אילנות. ואפי' אם א' מהאילנות גבוה משאר השדה ונטוע למעלה ג"כ מותר לחרוש כל השדה אבל אם אילן נמוך יותר כגון שנטוע בתוך גומא א"א לחרוש כל הב"ס בשבילו שאין החרישה מועלת לו:

אחד אילן סרק. שאין עושה פירות כגון הארז והתרזה ודומיהן והחרישה היא כדי שיתעבה קורת האילן לצורך עצים ואחר עצרת אין תועלת בחרישה לעבות הקורות אלא אדרבה מתיש כחן ואין חורש אלא לצורך שביעית:

ואפי' הן של שלשה אנשים. שכל א' חורש כן לצורך האילן שלו וכן אפי' אם האילנות של א' והקרקע של אחר אף שאין חורש לצורך האילנות אלא לצורך שדהו מותר לו לחרוש עד עצרת:

רואין אותם כאילו הם תאנים. דהיינו שמשערין לפי גודל האילן ורוב הענפים אילו ה' תאנה כמה ה' עושה בשיעור בינוני ומה ששיעורו בתאנה לפי שפירותיה גסין והן עושין הרבה וקל לשער בהן:

אם ראוין לעשות. אף על פי שאין עושין כדלקמן:

לעשות ככר דבלה. דעת הר"ש שצריך שכל אילן יעשה ככר וכן דעת רבנן, ודעת הראב"ד דשלשתן יחד יעשו ככר וכל א' יעשה לא פחות משליש ככר וכ"ד הגר"א:

ככר דבלה של ששים מנה. ר"ל ככר כזה ששוקל ששים מנה וכל מנה הוא מאה זוז באיטלקי והוא משקל תקע"ו אלפים גרגרי שעורה והוא בערך שמונה רוטל במשקלינו:

חורשין כל בית סאה בשבילן. עד העצרת כנ"ל ששיערו חכמים שכל חרישת הסאה נחוץ להן עד עצרת כדי שלא יתקלקלו:

והוא שיהי' רחוק כו'. זה ט"ס ושייך בהלכה ה' אחר תיבת חורשין כל בית סאה בשבילן ושם יתבאר בע"ה:

בית סאה בשבילן, כמה הוא להו. תרי אלפי וה' מאה גרמידי לכל חד, כמה מטי ליה. תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא, אכתי נפיש ליה דעולא. לא דק. אימור דאמרינן לא דק, לחומרא, לקולא לא דק מי אמרינן. מי סברת בריבועא קא אמרינן. בעיגולא קא אמרינן. מכדי כמה מרובע יותר על העיגול. רביע, פשו להו ד' מאה ושתין ותמניא, אכתי פש ליה פלגא דאמתא. היינו דלא דק, ולחומרא לא דק. תא שמע: הקונה אילן וקרקעו⁸², מביא וקורא, מאי לאו כל שהוא. לא, י"ו אמה. תא שמע: קנה שני אילנות בתוך של חבירו⁸³, מביא ואינו קורא, הא שלשה, מביא וקורא,

⁸² ע"י רמב"ם (ביכורים פ"ב ה"ג): הקונה אילן בתוך שדה חבירו אינו מביא לפי שאין לו קרקע, שלשה יש לו קרקע ואף על פי שאין לו אלא אילנות בלבד הרי הוא כמי שקנה קרקע, קנה אילן אחד וקרקעו ה"ז מביא. +/השנת הראב"ד/ הקונה אילן בתוך שדה חבירו וכו'. א"א לא כי אלא מפני שבסתם קנה עמהם קרקע ואם פירש בלא קרקע אינו מביא ואינו דומה לשנים סתם לפי שהשנים ספק אם קנה קרקע אם לא קנה ואם דימה אותו למבריק ברשות לשעה טעה שהרי אף השנים יש לו להעמידם שם כל ימי היותם ואם לא מפני הספק לא היה מביא ולמבריק ברשות אינו דומה כלל שהמבריק עיקרו ברשות עצמו ויניקת ההברכה מעוטה היא וכיון שהוא ברשות אינה אוסרת. +
דרך אמונה: הקונה. וה"ה אם ניתן לו במתנה:
אילן. אחד ולא דיבר אם קונה קרקע או לא אבל אם אמר מפורש שקונה קרקע מביא כדבסמוך:
לפי שאין לו קרקע. וכתוב אשר תביא מארצך וכתוב האדמה אשר נתת

לפי שאין לו קרקע. כמש"כ רבנו בפכ"ד ממכירה ויש מי שאומר דגם באילן א' מביא ואינו קורא:

שלשה. ואם קנה שנים מביא ואינו קורא ויתבאר בפ"ד ה"ד ששם הביא רבנו כל הדינים שמביא ואינו קורא:

יש לו קרקע. דהיינו בסתמא ודוקא אם קנה שלשתן בבת אחת ועומדים זה כנגד זה כשלשה פטופטי כיהר דהיינו כמין סגול ויהא ביניהן מד' אמות עד שש עשרה מן העיקר הרחב של אילנות ולא יפסיק ביניהן לא אמת המים ולא רה"ר ואז קנה קרקע הראויה להם דהיינו תחתיהן וביניהן וגם חוצה להן כמלא אורה וסלו כמבואר כ"ז ברפכ"ד ממכירה:

ואף על פי שאין לו אלא אילנות בלבד. ר"ל אף על פי שלא דיברו אלא על האילנות בלבד מ"מ קנה גם הקרקע ומביא ביכורים אבל אם התנה בפירוש שאין לו קרקע ולכשיתייבשו לא יוכל ליטע אחר במקומו בודאי אין מביא ביכורים ולא דמי להבריק ברשות דמביא וקורא כ"ל ה"א דשאני התם דעיקר האילן עומד ברשותו ורק שיונק קצת משדה אחר ע"ז מהני רשות אבל כאן שעיקר האילן עומד בשדה חבירו אין כאן אדמתך אף שיש לו רשות לזה ויש מי שאומר דדעת רבנו דלענין ביכורים אפי' התנה בהדיא שאין לו קרקע כיון שקנה ג' אילנות ויש לו זכות להשהותם שם עד שיבשו מביא ביכורים אבל שאר הראשונים חולקים ע"ז:

כמי שקנה קרקע. כיון שדינו דקנה קרקע כ"ל מביא ביכורים:
וקרקעו. דהיינו שקנה בהדיא גם הקרקע שתחתיו ונראה דאע"ג דלא קנה חוצה להן כלום כיון שיש לו רשות על היניקה חייב בביכורים וכ"ל ה"א:
ה"ז מביא. ולענין קריאה תלוי שאם זה בזמן שהיובל נוהג והוא יובל שני אינו קורא ואם לאו קורא וכדלקמן פ"ד ה"ז ולכן סתם רבנו וכן הדין בקונה ג' אילנות דקנה קרקע תלוי בזה אם קורא:

⁸³ ע"י רמב"ם (ביכורים פ"ד ה"ד): הקונה שני אילנות בתוך [שדה] של חבירו מביא ואינו קורא לפי שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו, וכיצד עושה מקדיש אותם תחלה לבדק הבית מפני שהן ספק חולין ואין מכניסין חולין לעזרה והכהן פודה אותן מיד ההקדש ואח"כ אוכלן, ומפריש מהן תרומה ומעשר מפני שהן ספק חולין ונותן המעשרות שלהן לכהנים שמא בכורים הם ואסורין לזרים, ואינו מביא אותן בעצמו אלא משלחן ביד שליח כדי שלא תעכב אותן הקריאה מלאוכלן, שכל שאינו ראוי לקריאה מפני הספק הקריאה מעכבת בו.

דרך אמונה: הקונה שני אילנות כו'. ודוקא בזמן שאין היובל נוהג או ביובל ראשון דא"כ בלא"ה אין קורא כדלקמן ה"ו וא"צ לכל העצות הללו שמבואר כאן שאין כאן ספק:

שני אילנות. אבל שלשה אילנות מביא וקורא ואילן א' אין מביא כלל כ"ל פ"ב ה"ג:

לפי שהדבר ספק. דמספקא להו לרבנן אם קנה קרקע או לא ואף על גב דק"ל דמספק אין לו קרקע דהמוציא מחברו עליו הראוי וכמש"כ רבנו בפכ"ד ממכירה ה"ו מ"מ לענין ביכורים כיון שאם יבא אליהו ויאמר שקנה קרקע יתנו לו את הקרקע הרי הקרקע שלו מספק דקרקע אינה נגזלת וקיימא ברשותו ולכן חייב בכורים מספק:

וכיצד עושין. בכל אלו שמביאין ולא קורין א"צ לכל עצות הללו דמקרא ילפי' דמביאין ולא קורין ואין כאן חשש וכן בהני דמביאין מדרבנן אין לחוש

מאי לאו כל שהוא. לא, הכא נמי י"ו אמה. ת"ש, ר"ע אומר: קרקע כל שהוא חייב בפאה ובכורים⁸⁴, וכותבין עליו פרזבול⁸⁵,

כיון דרבנן חייבום יכול להביא ולקרות ורק כאן שאין חיובו אלא מספק יש לחוש לכל הני ו"א דבכל בכורים דרבנן צריך להקדישן ולפדותן כמו כאן: מקדיש אותם תחלה. לפני שיכניסם בעזרה ו"א שמקדישם על תנאי אם אינם בכורים:

לבדק הבית. וקדשי בדק הבית מותר להכניסו לעזרה כדאשכחן במס' מדות גפן של זהב היתה בעזרה וכל מי שמתנדב גרגיר של זהב תולה בה ו"א שיקדישם לדמי קרבן:

ואין מכניסין חולין בעזרה. דעת רבנו בפ"ג משחיטה ה"ג דכל חולין אסור להכניסן בעזרה אבל דעת רוב הראשונים דדוקא כשעושה בהן מעשה דדומה להקרה כגון בבכורים שעושה תנופה והנחה בצד המזבח אבל אם אין עושה שום מעשה אין אסור והאיסור הזה להרבה ראשונים אינו אלא מדרבנן:

והכהן פודה אותן מיד ההקדש. אחר שיעשה הבעלים התנופה וההנחה בצד המזבח וזכו בהן הכהנים אנשי המשמר ואז יוציאם הכהן לחוץ לעזרה ויפדם ויאכלם בכל העיר כדי שלא יהי' חולין בעזרה והמעוה יתן לבדק הבית:

ומפריש מהן תרומה ומעשר. על תנאי אם אינם בכורים שהבכורים פטורין מת"מ אבל אלו שהן ספק חייבין מספק בת"מ וזה קאי על הבעלים לפני שיכניסם לעזרה צריך להפריש מהן תר"מ כדי שהכהן יוכל לאכלם ואסור לו למסור טבל בלי לעשר ואף על גב שנותן הכל לכהן ואין נוטל מהם דמים מספק מ"מ אסור ליתן לו בטבלו אלא מפריש תחלה התר"מ ואף על גב דהגומר פירותיו ע"מ למכור אין חייב בתר"מ אלא מדרבנן מ"מ חייבוהו לעשר ולפעמים הוא מה"ת כגון אם הביא בכורים זיתים וענבים ובא ליד כהן קודם גמר מלאכה ונגמרין ביד כהן:

ונותן המעשרות שלהן לכהנים. המעשר ראשון נותן לכהן שאחר שקנס עזרא את הלויים נותנין המעשר גם לכהן כמו שנתבאר לעיל פ"א ממעשר ה"ד ע"ש ו"א שיכול ליתן המעשר ללוי ויחזור ויקנה ממנו ויתננו לכהן ויש אוסרים משום תקלה שמא יאכלם הלוי והמעשר עני יתן לכהן עני ואף על גב דבכורים נתנין לאנשי משמר כהן לא יותן אלא לעניים שבמשמר ומעשר שני יכול לפדותו חוץ לירושלים והכהנים יאכלוהו או שנותנו להם במתנה אוכלו בירושלים ואם ירצה יכול להפריש כל התר"מ עליהן במקום אחר ומפריש מאותה תרומה ומעשר תרומה ומעשרות עליה מינה ובה שמא לא חל התרומה הראשונה:

ואינו מביא אותן בעצמו. כדי שלא תעכב אותו הקריאה כדמפרש ואם הפריש להביאן בעצמו נראה דקדושין וירקבו וכעין הפריש בטומאה בפ"ב ה"ט וצ"ע:

אלא משלחן ביד שליח. דעת רוב הראשונים דדוקא אם בתחלה בוצרין על דעת לשלוח ע"י שליח שאז לכתחלה לא נתחייבו בקריאה אבל אם בצרין הוא א"א לשלחן ע"י שליח שכיון שנתחייבו בקריאה אין ניתרין אלא בקריאה: ביד שליח. ואפי' מת השליח בדרך והביאן הוא או שנמלך והביאן הוא אינו קורא לפי שאין הלקיחה וההבאה באחד כדלקמן ה"ח ו"א שאם בצרין להביאן ע"י שליח אפי' נמלך מיד ולא נתנן לשליח אלא הביאן הוא שוב אינו קורא:

כדי שלא תעכב אותו הקריאה מלאוכלן. שאז אינו קורא לא השליח ולא בעה"ב:

שכל שאינו ראוי לקריאה. ר"ל אף על גב דקריאה אינה מעכבת ה"מ כשראוי לקריאה אבל כאן שאינו ראוי לקריאה דשמא אינם בכורים ונמצא שמשקר לפני המקום וכתוב מדבר שקר תרחק א"כ אינו ראוי לקריאה וזה מעכב שאינו יכול להביא ולכן חייב לשלחן ע"י שליח שאז אין מתחייב כלל בקריאה ואף על גב דממ"נ אין כאן חשש שאם הם בכורים הרי הם ראויים לקריאה ואם אינם בכורים א"צ קריאה אפי' כיון דאפשר דצריך קריאה ואינו יכול לקרות מקרי אין ראוי לקריאה:

מפני הספק. ר"ל אף על גב שיש הרבה שמביאין ואין קוראין ואין הקריאה מעכבתן שאני התם דילפי' מקראי שהתורה פטרן אבל כאן שאם הם בכורים חייב בקריאה רק מפני הספק אין יכול לקרות הקריאה מעכבתן:

⁸⁴ ע"י רמב"ם (מתנות עניים פ"ב ה"ג): קרקע כל שהוא חייבת בפאה ואפילו היתה של שותפין שנאמר קציר ארצכם אפילו של רבים.

דרך אמונה: קרקע כל שהוא. ר"ל אם יש לו אפי' משהו קרקע וזרע בה חייב להשאיר פאה מיהו דוקא בצמח בה שבולת אחת וממנו יצאו כמה שבולות וקצר אחת מהן חייב להשאיר פאה דא"ל הרי אין חייב בפאה עד שיקצור שבולת אחת וכ"ל בפ"א סק"צ וכאן שאין לו לקצור אלא אחת איך יתחייב. וכן אפי' אין לו קרקע כלל רק קנה קמה כל שהוא מחברו בלי קרקע ג"כ חייב בפאה ובלבד שיהא שם לקצור ב' פעמים כ"ל וכן עציץ נקוב חייב בפאה ולענין עציץ שאינו נקוב ע"ל פ"א סקפ"א וצבחה"ל ובה"ל שם:

חייבת בפאה. וכן בשכחה לולקט: ואפי' אין להן רק שבולת א' וממנה ב' שבולין וכ"ל אפי' חייבת בפאה וא"צ שיהא שיעור קצירה לכל אחד ואחד אלא אפי' מאה שותפין בקרקע כל שהוא חייבין:

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות⁸⁶. הכא במאי עסקינן, בחיטי. דיקא נמי, דקתני: כל שהוא, ש"מ. ת"ש: אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל⁸⁷. טבל וחולין מעורבין זה בזה, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: הגדל בחיוב, חייב, הגדל בפטור, פטור, ע"כ לא פליגי אלא דמר סבר: יש ברירה, ומר סבר: אין ברירה, אבל גדל בפטור, דברי הכל פטור. הכא במאי עסקינן, דמפסיק צונמא. אי הכי, מאי טעמיה דרבי. דהדרי ערבי, ובמאי קא מפלגי, מר סבר: אוריא מבלבל, ומר סבר: האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ושש עשרה אמה ותו לא. והא תנן: מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה. אמר אביי: מיזל טובא אזלי, אכחושי לא מכחשי אלא עד שש עשרה אמה, טפי לא מכחשי. כי אתא רב דימי אמר, בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן: אילן הסמוך למיצר בתוך י"ו אמה, מהו. אמר ליה: גזלן הוא, ואין מביאין ממנו בכורים. כי אתא רבין אמר

רבי יוחנן: אחד אילן הסמוך למיצר, ואחד אילן הנוטה, מביא וקורא⁸⁸, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. מתני'. אילן שהוא נוטה לשדה חבירו⁸⁹, קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה, ובחרוב ובשקמה, כנגד המשקולת, בית השלחין, כל האילן כנגד המשקולת, אבא שאול אומר: כל אילן סרק כנגד המשקולת. גמ'. איבעיא להו: אבא שאול ארישא קאי או אסיפא קאי. תא שמע, דתניא: בית השלחין, אבא שאול אומר: כל האילן כנגד המשקולת, מפני שהצל רע לבית השלחין, שמע מינה ארישא קאי, שמע מינה. אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני: כל אילן סרק, אי אמרת בשלמא ארישא קאי, היינו דקתני כל אילן, אלא אי אמרת אסיפא קאי, אילן סרק מיבעי ליה. אלא לאו שמע מינה ארישא קאי, שמע מינה. מתני'. אילן שהוא נוטה לרה"ר⁹⁰, קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו, רבי יהודה אומר: גמל טעון פשתן או חבילי זמורות, רבי שמעון אומר: כל האילן כנגד המשקולת, מפני הטומאה.

גמ'. מאן תנא דבנוקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן. אמר ר"ל: במחלוקת שנויה, ורבי אליעזר היא, דתנן: אין עושין חלל תחת רשות הרבים, בורות, שיחין ומערות, רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים. רבי יוחנן אומר: אפילו תימא רבנן, התם, זימנין דמפחית ולא אדעתיה, אבל הכא, קמא קמא קא קייץ ליה. ר' יהודה אומר: גמל טעון פשתן או חבילי זמורות. איבעיא להו: שיעורא דרבי יהודה נפיש, או דלמא שיעורא דרבנן נפיש. פשיטא דשיעורא דרבנן נפיש, דאי ס"ד שיעורא דרבי יהודה נפיש, רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי. ואלא מאי. שיעורא דרבנן נפיש, רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד. אפשר דגחין וחליף תותיה. רבי שמעון אומר: כל האילן כנגד המשקולת, מפני הטומאה. תנא: מפני אהל הטומאה. פשיטא, מפני הטומאה תנן. אי ממתניתין, הוה אמינא: דלמא מייתי עורב טומאה ושדי התם, וסגיא בדחלולי בעלמא, קא משמע לך.

הדרן עלך לא יחפור.

קציר ארצכם. דמשמע דלשנים אמר רחמנא וה"ה מאה ואם הי' שותף עם גוי פטור מן הפאה אפי' חלקו של ישראל מיהו אם הגוי אין מקפיד שישראל יחלוק בעודו במחובר חלקו של ישראל חייב וי"א דבכל גווני חייב חלקו של ישראל בפאה והוי בהפאה טבל וחולין מעורבין זה בזה וצריך לעשר עליהן ממקום אחר בין שחלקו בין שלא חלקו ובסוריא ששם חיוב פאה מדרבנן ק"ל דיש ברירה בדרבנן ולכן אם חלקו של ישראל פטור הפאה ממעשר ופשוט דכ"ז כשהן שותפין ביחד בכל השדה אבל אם יש לכל א' חלק מסוים לבדו חייב ישראל לעולם בחלקו בפאה. גוי שמכר קמתו לישראל לקצור חייב בפאה וישראל שמכר קמתו לגוי לקצור פטור מפאה דהעיקר תלוי בשעת קצירה אבל גוי ששכר ישראל שיקצור לו שדה פטור מפאה אך אם הי' אריס שלו ו"ל דלהסוברים דבשותפות גוי חייב חלקו של ישראל אפשר דגם כאן חייב חלקו שהרי יש לו חלק בה למחצה לשליש ולרביע אבל להפוטרים שותפות גוי ודאי דפטור אבל החוכר או השוכר שדה מגוי ו"א דחייב:

⁸⁵ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ס"ז סכ"ב):

⁸⁶ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ס"ז רב ס"ז): קרקע כל שהוא מקנין על גבי מטלטלים הרבה. הגה והא דבעינן קרקע כל שהוא לאפוקי אם ידענו בודאי שאין לו אבל כשאנו ידוע שאין לו והוא מקנה אגב קרקע סגי בכך ואין צריך לסיים הקרקע שמקנה על ידה ולכן מקנין אגב קרקע ארבע אמות אע"פ שאין יודעים שיש לו וע"ל ס' ק"ג. ויכול להקנות אגב מקומות של בית הכנסת אע"פ שהמקומות של רבים וכל אחד יושב על מקום אחר הוי כמו שאול לו ומקנים על ידם.

ביאור: ואין צריך לסיים הקרקע כו' - בני העיר שיש להם בית הכנסת או בית הקברות בשותפות יכול הוא להגבות אגבן מטלטלין (ש"ך).

אע"פ שאין יודעים שיש לו - אפילו אם ידוע שאין לו, אם הודה שיש לו, אדם נאמן על עצמו, א"נ שכתב לו ד' אמות קרקע בחצירו, הוי כאילו הודה שיש לו ונאמן על עצמו ומהני (סמ"ע, נתה"מ).

⁸⁷ ע"י רמב"ם (תרומות פ"א ה"ז): אילן שעומד בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ, או עומד בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ הכל הולך אחר העיקר, הוי מקצת שרשיו בארץ ומקצתן חוצה לארץ אפילו היה צחיח סלע מבדיל ביניהן הרי טבל וחולין מעורבין זה בזה.

דך אמונה: אילן. וה"ה זרעים:

שעומד בחו"ל. כגון שנטוע סמוך לגבול ושרשיו בחו"ל ונופו נוטה לא"י אף שכל האילן נוטה לא"י:

ונופו נוטה לארץ. פטור ממעשרות דהולכין אחר העיקר ואין משגיחין על הנוף כלל ואף שרשיו אילן מתפשטין עד ט"ז אמה כיון שעיקר האילן ושרשיו כולו בחו"ל אף שהשרשים מתפשטים בא"י אין זה מחייבו במעשר וכ"ז מה"ת דמדרבנן כיון שהמירוח הי' בארץ חייב בתרומ"מ כנ"ל הכ"ב ולפ"ד הגר"א שם מייירי כאן בדבר שאין לו גורן דבזה לא אזלי אחר הגמ"מ רק אחר הגידול ופטור לגמרי:

או עומד בארץ ונופו נוטה לחו"ל הכל הולך אחר העיקר. וחייב במעשרות לגמרי מה"ת ומייירי שנתמרח בא"י וקמ"ל דחייב מה"ת דאי נתמרח בחו"ל פטור כנ"ל הצ"ב ולפ"ד הגר"א הנ"ל מייירי בדבר שאין לו גורן:

הוי מקצת שרשיו כו'. בזה אין נ"מ אם כל הנופות בא"י או בחו"ל או בשתייהן כיון שהשרשים יונק משתייהם:

אפי' הי' צחיח סלע מבדיל. תחת האדמה בין השרשים כיון שלמעלה מתחברין אף על גב שחוזרין ומתפרדין לשני גזעים כיון שכבר נתחברו הרי יונקים זה מזה ויש בהכל תערובות משניהם ודוקא כשחוזרים ומתחברין למעלה אחר הפסקת הסלע אבל אם מופרדין עד למעלה אין יונקים זה מזה:

הרי טבל וחולין מעורבין זה בזה. בכל פרי ופרי וא"א לעשר מטבל ודאי עליו דהוי מן החיוב על הפטור ולא ממנו על טבל ודאי אלא צריך לעשר מיני' ובי' לפי חשבון או לעשר על חציו ממקום אחר לפי חשבון ועי' בבה"ל וי"א דאפי' האילן כולו בחו"ל רק הוא בתוך ט"ז אמה סמוך לארץ ולא מפסיק צונמא שנמצא יונק קצת מא"י הרי טבל וחולין מעורבין זה בזה:

⁸⁸ ע"י רמב"ם (ביכורים פ"ב ה"א): נתן לו חבירו רשות להבריק בתוך שלו אפילו לשעה הרי זה מביא בכורים, ואם היה האילן סמוך למצר חבירו או נוטה לשדה חבירו אף על פי שחייב להרחיק הרי זה מביא ממנו וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ.

דך אמונה: נתן לו חבירו. וכן בהבריק לרה"ר אם נתנו לו בני העיר רשות [אם הוא באופן שיכולים ליתן לו רשות] וכן אם ינק משל הפקר וי"א שאפי' אם לא נתן לו רשות אם א"כ מחל לו מביא בכורים:

אפי' לשעה. שכיון שיש לו רשות שוב אינו גזלן ואף על גב שאין לו בזה אלא קנין פירות וקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ומביא ואינו קורא כדלקמן פ"ד ה"ו מיהו כאן מביא וקורא כיון שעיקר האילן בשדהו ורק יניקה מועטת בשדה חבירו ע"ז מהני גם רשות לשעה כ"כ הראב"ד ולפ"ז ו"א דדוקא בנוטע לתוך שלו והבריק לשל חבירו ורוצה להביא מהפירות שבתוך שלו אבל הנוטע בשל חבירו והבריק לשלו אין יכול להביא א"כ נתן לו רשות לעולם ואף על גב דגם אז אם יחפור בור יקצוץ השרשים כמש"כ רבנו בפי' משכנים ה"ז מ"מ כיון שדרך השרשים להחליף מקרי שלו וכן אם הרכיב אילן שלו בשל חבירו שניהן פטורין מביכורים וצ"ע:

ה"ז מביא ביכורים. וקורא וי"א דאפי' נתן לו רשות אין מביא כיון שנוטה לשל חבירו:

סמוך למצר חבירו. והשרשים נכנסים לתוך של חבירו: או נוטה לשדה חבירו. שענפיו נוטין לתוך שדה חבירו שיש לחבירו רשות לקצוץ הענפים כמש"כ רבנו בספ"י משכנים: לשדה חבירו. ואם סמוך לרה"ר או לחו"ל עי' בבה"ל:

אף על פי שחייב להרחיק. כגון שהי' סמוך בתוך ד"א שבזה חייב להרחיק כמש"כ רבנו בפי' משכנים ה"ח מ"מ לענין ביכורים הי' תנאי יהושע שיחשב כשלו כדי שיוכל להביא ביכורים וי"א דתנאי יהושע אינו אלא תוך ט"ז אמה דמותר לו לסמוך ואף על גב שיונק מתוך שדה חבירו התנה יהושע שיוכל גם להביא ביכורים שיהא נחשב שלו אבל לא תוך ד"א שאסור לו ליטע וחייב להרחיק:

ה"ז מביא. אפי' מהפירות הנוטין לשדה חבירו:

מביא וקורא. וי"א שמביא ואינו קורא:

שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. ואף על גב דאין לו בקרקע חבירו קנין הגוף אין לחוש כיון שעיקר הקרקע שלו וכנ"ל:

^א דוד ג'כ נחשב עם האבות, [כאשר] הוא אב למלכות בית דוד, לכך לא שלט בו יצר הרע. ואל יקשה לך כי דוד חטא [ב]בת שבע, אין זה קשיא, כי דבר זה היה נסיון מן הש"י ולא נקרא יצר הרע שולט בו, רק כאשר יצר הרע שולט מעצמו. כך סובר הך לישנא, אף על גב שלא היה לדוד מעלת האבות ושלימותם שהיה מדריגתם שהטעימן מן עולם הנבדל, מכל מקום לא שלט בו חסרון ג'כ עד שנאמר שהיה שולט בו יצר הרע הוא החסרון, ולפיכך נאמר עליו שלא שלט בו יצר הרע. וללישנא קמא היה שולט יצר הרע בודד, כי לא היה במעלת האבות לכך שלט בו יצר הרע (מהר"ל).

^ב אף על גב דאמרינן למעלה הוא מלאך המות הוא יצר הרע, מ"מ הפעולות הם מחולקים, כי יצר הרע הוא החסרון אשר דבק באדם, לפיכך דוקא באבות שנאמר בהן בכל מכל כל לא שלט יצר הרע בחייהם, אבל לענין מיתה שהיה נמסר בידי [מלה"מ] אף על גב דשלט בהם יצר הרע, לא שלט בהם מלאך המות, כי פעולת המות אינו דומה לפעולת יצר הרע, כי פעולת יצר הרע שולט באדם במה, דהיינו [כיצד] [מצד] שיש לו אל החטא, ואין היצר הוא האדם לגמרי, אבל מה שפועל מלאך המות שמביא מיתה אל אדם ומביא את האדם מן החיים אל המות, ובזה שולט בכל האדם, ומדריגה זאת למטה מן מדריגה הראשונה, ואל זה היו ששה, דהיינו שלשה הראשונים שהם האבות ונוסף על שלשה הראשונים משה אהרן ומרים, עד שהם ששה (מהר"ל).

^ג עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ד): היו מימי העליון יורדים על התחתון ומזיקין אותו, אם אין שם מעזיבה, בענין שכששופך מימיו מיד יורדים לתחתון ומזיקים אותו, חייב לסלק היזקו. ואם יש מעזיבה שהמים נבלעים בה ואינם יורדים מיד, אלא לאחר מכאן יורדים ומזיקים, אינו חייב לסלק היזקו: הגה והכל לפי הענין, דאם המים מועטין וכלין לאלתר, אפילו בלא מעזיבה אינו חייב לסלק היזקו. ואם היו מרובים ומזיקים לו תדיר דרך המעזיבה, חייב לסלקו. וכל זה במי תשמיש דבעל עלייה ששופך על העלייה, אבל אם ירדו גשמים על העלייה ויורדין למטה, על הניזק לתקן שלא יזקק. מרחיקין את הגפת (פירוש פסולת של זיתים) ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים וחול הלח מכותלו של חבירו שלש טפחים, או סד בסיד: ביאור: מיד יורדין לתחתון כו', דאז הוה גירי דיליה, דהו"ל כעומד בשלו ויורה בגירי דיליה לחבירו העומד ברשות אחרת, דצריך לסלק היזקו. אבל כשאין יורדין מיד, הוה גרמא בניזקין דפטור (סמ"ע).

ואינן יורדין מיד, וקשה, דהא בסעיף ה' מבואר דאם בוקעין המים אחר שרבו דחייב ראובן לסלק, וכאן מתיר בפסקי והדר נפלי. כאן שאני דהעליון אי אפשר לו לסלק היזקו, שאי אפשר לו להיות בלא מים, והתחתון בקל יכול לתקן מעזיבה, דבמעזיבה מועטת כשיתקן התחתון שוב לא ירדו המים ויבלעו במעזיבה, אבל במקום שהתחתון אינו יכול לסלק ההיזק בדבר מועט רק בהוצאה מרובה, אפילו בפסקי והדר נפלי חייב העליון (נתה"מ).

הכל לפי הענין, פירוש, דאם הוא מועט אינו יורד תיכף למטה, אלא רגיל להיות נבלע בקרקע המעזיבה, ועל כן אי מקרי שירוד למטה דרך המעזיבה לא נקרא גירא דיליה. ובזה מתורץ מה שהקשה סמ"ע בסק" (ט"ז).

ה"ג וכל זה במי תשמישו דבעל העליה, ומה שכתב אבל אם ירדו גשמים כו' על הניזק לתקן, צ"ע, דלקמן סימן קס"ד כתב הרמ"א בסעיף א' ז"ל, וכל צרכי הגג על בעל העליה לתקן (סמ"ע וש"ך), כל זה מיירי במי גשמים שבאו לשם שלא בפשיעת בעל העליה כגון גשם שוטף אבל אם הוא פושע שלא תיקן הגג על בעל העליה לתקן (ש"ך ב"ח), עי' דברי בסימן קסד סק" (נתה"מ).

מרחיקין את הגפת, גפת, הוא פסולת של זיתים שנתעצרו בבית הבד. סלעים, אבנים שאש יוצאת מהן. וכל אלו מוציאים הבל וקשין לחומה, חוץ מחול הלח דאדרבה מקרר, אלא שלחלוחו מקלקל החומה (סמ"ע).

מכותלו של חבירו, היינו כשכבר הכותל של חבירו הוא בנוי ועומד, הוא דאסור לסמוך אצלו הגפת והאינך, משא"כ כשהקדים המזיק להניזק, ויש חולקים, ועי' לקמן סעיף יט (סמ"ע), במקום ששולט השמש אצל הכותל צריך להרחיק גם בחול יבש, כי כשיתחמם יוסיף הבל (ט"ז), עי' לקמן ס"י דבהזיקא דמתונתא בעי שניהם הרחקה וסד בסיד מטעם ספק, וא"כ חול הלח היא היזק דמתונתא ודמי לאמת המים ואם כן למה כלל אותו שא"צ שתיהן (ש"ך ונתה"מ), ואין להקשות, מהא דמי רגלים בלא גומא א"צ לסוד בסיד. דשאני מי רגלים דבלא גומא לא הווינן קוויין וקיימין משא"כ חול (נתה"מ), וי"א שאם הכותל לא בנוי אז אין פרשה של מזיק, ולכן בא' מספיק, אבל אם הכותל בנוי צריך שניהם שמספק אסור להזיק לשני (פ"ת * עבודת הגרשוני).

או סד בסיד, דוקא בזה שייך לומר לסוד בסיד, משא"כ בסעיף שאחר זה גבי זרעים ומחרישה (סמ"ע), עיקר הגירסא "או סד בסיד" (ט"ז).

^ד עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ה): מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת הגומא שמתקבץ בה מי רגלים מן הכותל, שלשה טפחים: הגה ובגומא צריך לסוד גם כן בסיד. ועי' סעיף י"ד. ואפילו בלא גומא אסור לשפוך מי רגלים סמוך לכותל, פחות משלשה טפחים:

ביאור: הזרעים ואת המחרישה, טעם הרחקת הזרעים, משום דמחלידין הקרקע ומעלין עפר תיחוח ומתמוטט יסוד הכותל. וכן הטעם במחרישה, ואפילו בלא זריעה כגון שחורש לאילנות, ובזרעים אפילו בלא מחרישה כגון שחפר במרא ואינו מעמיק בעומק המחרישה שהוא ג' טפחים (סמ"ע), שונה מאילן ובור דא"צ להרחיק משום דהוי נזק הבא מאילן, והכא גבי זרעים דכל אחד ואחד כגחלת הוא והוי כמניח אש בצד הכותל ומזיק. וכיון שהניח כאן דבר המלקה קרקעו, אף על פי שזה וזה גורם נמי אסור וכל שממקום הנחתו מזיק אסור כגירי דיליה (קצה"ח, ונתה"מ). מן הכותל ג' טפחים, נראה פשוט, דגם בזרעים ובמחרישה אפילו בכותל של אבנים צריך להרחיק ג' טפחים, כיון דטעמייהו הוא משום התמוטטות הקרקע, ודומיא דגומא ומי רגלים דאיירי בכותל של אבנים, ומש"ה צריך דוקא גומא, דבלא גומא בהרחקת טפח ממנו סגי, אבל בשל לבנים, אפילו בהשתנה בעלמא בלא גומא בעינן ג' טפחים (סמ"ע).

ה"ג ועיין "לקמן" סעיף י' דאפילו כו', ור"ל, אסור לשפוך שופכין של מי רגלים הרבה תוך ג' טפחים לכותל, ודוקא בהשתנה בעלמא אמרינן דאין צריך להרחיק בכותל של אבנים אלא טפח וכמ"ש המחבר בסעיף שאחר זה. מיהו, בשופכין בלא גומא וכל שכן בהשתנה אין צריך ג"כ לסוד בסיד אפילו בכותל של לבנים, וסגי בהרחקה גרידא בכל חד וחד כדיניה (סמ"ע).

^ה שו"ע או"ח סי' שסב ס"ה: בכל עושים מחיצה, בכלים ובאוכפות, בין של ערב לבד כגון של חבלים, או של שתי לבד כגון קנים נעוצים בארץ, ומותרים עד סאתים אפי' ליחיד בישוב, ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ובין קנה לחבירו ג' ט; ואפי' בבעלי חיים, ובלבד שיהו כפותים, ואפי' באנשים שעומדים זה אצל זה בפחות מג', ואפי' כשהם מהלכים חשובים מחיצה וביניהם רה"י; והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה; ואפילו אחת מהם יודע, אסור. ואפי' אם לא הודיעם שעושה מחיצה עתה, אם קרוב הדבר שידעו, כגון שעושה מהם מחיצה פעם אחת לא יעשה מהם מחיצה עוד:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת
סימן שסב סעיף ה
בכלים ובאוכפות - אף שהם עתידים לינטל אחר
השבת:
כגון של חבלים - המתוחים על יתדות התקועות
בארץ:

עד סאתים - ולא יותר אפילו אם הקיף לדור
ולהשתמש שם כיון שהיא מחיצה גרועה שתי בלא ערב
וערב בלא שתי ועיין לעיל סימן ש"ס בבה"ל:
אפילו ליחיד בישוב - ר"ל אף שבישוב יכול להשיג
ממה לעשות מחיצה טובה אפ"ה מקלינן בה עד ב"ס וכ"ש
כשהוא בבקעה:

ובלבד שלא יהא בין חבל וכו' - ולפ"ז יכול לעשות
מחיצה של עשרה טפחים בארבעה חבלים ואם בשלשה
חבלים מחזיק עוביין יותר מטפח יכול לעשות מחיצה ע"י ג'
חבלים כגון שמניח חבל התחתון בפחות משלשה סמוך
לארץ וכן ממנו לחבל השני וכן ממנו להשלישי ובצירוף
עוביין יהיה עשרה טפחים [ש"ס]:

ובין קנה לחבירו וכו' - ולא אמרינן בזה שפרוץ
מרובה על העומד דלבוד כסתום דמיא:

ובלבד שיהיו כפותים - היינו שהוא כופתה מבע"י
ומניחה ואז מותר לטלטל ע"י? בשבת והטעם דבעינן
כפיתה אחד[יח] שלא יברחו וגם דאל"ה[יט] יהיה הפסק בין
חלל שבין רגלי הבהמה להארץ אבל כשהיא כפותה שוכבת
בגופה על הקרקע ומיירי שיש עשרה טפחים בגובה אף
כשהיא שוכבת:

בפחות משלשה - עיין בבה"ל:

חשובים מחיצה וביניהם רה"י - וכגון שהיו מוקפים
מארבעה רוחות[כ] ומחיצה גמורה היא ומועלת אפילו בר"ה
ועיין לקמן ס"ז בהג"ה. וה"ה דמחיצה כזו[כא] הוי הפסק
לענין לדבר ד"ת נגד מקום שאינו נקי [אחרונים]:
והוא שלא ידעו וכו' - אף דבמחיצה כזו[כב] אין בה
משום בנין בשבת מ"מ אסור כשידעו כדי שלא יבואו לזלזל
באיסור שבת. ואפילו בדיעבד אסור[כג] ודינו כמחיצה
הנעשית במזיד בס"ג:

לא יעשה מהם - ואם אדם אחר רשאי לעשות מהם
מחיצה הוי ספק דשמא ירגישו בזה [מ"א בשם הב"י] ובא"ר
מיקל בזה:

מחיצה עוד - ואפילו[כד] בשבת אחרת דמאחר
שקרוב שירגישו הו"ל כמעמיד[כה] מתחלה לדעת ולא דמי
לסעיף ו' דהתם מתחלה לא היה לו לחוש שידע ואפילו
בפעם הראשון[כז] אם לא היה לו אנשים כדי צרכו והעמידן
במקום אחד ואח"כ אמר להם שילכו והוא הולך ביניהם
אסור שקרוב הדבר שירגישו ומה דאמרינן דגם כשהם
מהלכין מותר הוא[כז] כשמהלכין מעצמן[כח] או שיש סיעה
גדולה של אנשים שהולכין ואין ניכר מה שהוא הולך
ביניהם:

¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנו ס"ב): חנות שבחצר, יכולים
השכנים למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולים לישן מקול
הנכנסים והיוצאים, אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר
לשוק. אבל אינם יכולים למחות בידו ולומר: אין אנו
יכולים לישן מקול הפטיש או מקול הריחים, מאחר שכבר
החזיק לעשות כן ולא מיחו בידו: הגה וי"א דכל מה שעושה
בחנותו ובביתו, אפילו לכתחלה אינן יכולין למחות. ודוקא
בני אדם בריאים, אבל אם הם חולים והקול מזיק להם,
יכולים למחות:

ביאור: חנות שבחצר יכולי' השכנים למחות כו' - היינו
לכתחלה אבל מהני חזקה (ש"ך), וכל ההלכות האלה הם רק
במבוי או חצר השותפין, אבל אם יש לו חצר פרטי, ועושה
א' מהרעשים האלה, וזה מפריע לשכן שגר מולו ורה"ר
מפסיק ביניהם, אין לשכן שום זכות למחות בו (ש"ך) *

(רלב"ח), וי"א דלא מהני חזקה דומה לקוטרא ובית הכסא
(רע"א).

יכולים השכנים למחות - שלשה אחין שהניח להם
אביהם בית בירושה, שנים קיבלו שטח העליון ואחד מהם
שטח התחתון, וביקש אחד מהעליונים למכור י"ש על
הצנצנת לאחדים. התחתון יכול לעכב מפני שיוצאים
ונכנסים דרך חצרם המשותף לשלשתם. אמנם כל שאי
אפשר לעשות בשוק כמו מעשה פטיש ורחיים, שמוכרים
אותם בשוק, אינם יכולים למחות אפילו בקול גדול
המטריד אותם, כי לא מצו למיפסקיה חיותיה, משא"כ
המכירה יכול לעשות בשוק, על כן לא יסבלו אפילו הפסד
קטן כו'. ולפי זה במוכרי יין וי"ש דלא מצו למכור בשוק,
שעיקר הפרנסה הוא שבאים אנשים לשבת בבית משתה
היין לשנות לפכוחי פחדא, הדר הו"ל האי חנות כמכה
בפטיש דלדעת רוב הפוסקים אפילו לכתחילה אינו יכול
למחות כו'. אך במוכרי יין שבמדינתנו הוה מיעוט שאינו
מצוי שייתה ארמאי יין בבית ישראל, אבל י"ש רוב ומצוי
הוא, קרוב לודאי שיכול למחות מפני גנבים (פ"ת).

מקול הפטיש כו' - כיון שמכה בפטיש בביתו או
בחנותו אין השכנים יכולין לעכב על מה שאדם עושה
בביתו, משא"כ בדינים הראשונים שהנכנסין ויוצאין והקול
מהן הוא בחצר המשותפת לכולם, משום הכי יכולין למחות
בו מלעשות להן היזק בחצירם. ועיין בסמוך סעיף ד' שחזר
המחבר לכתוב הני תרתי דינים, דלענין עשיית המלאכה
מהני חזקתו, ולא לענין הנכנסין ויוצאין (סמ"ע), וי"א
הטעם דדוקא בנכנסים ויוצאים, שבכל יום ויום איכא
נכנסין ויוצאין אחרים, לא מהני חזקה נגדם, דדמי לקוטרא
דיכול לומר סבור הייתי שאני יכול לקבל ועכשיו איני יכול
לקבל, משא"כ קול הפטיש אחד הוא, מהני חזקה (נתה"מ).

אבל אינם יכולים למחות כו' מאחר שכבר החזיק -
ולא דמי למ"ש בסימן קנ"ה סעיף ט"ו בכותש הריפות
וכיוצא בו בתוך שלו, דיכולין למחות בידו, ואפילו חזקה
לא מהני בו, דשאני התם דמיירי בקול גדול עד שמנדנד
הכותל שהוא היזק גדול (סמ"ע).

מאחר שכבר החזיק - דוקא בהחזיק ס"ל הכי. מיהו
האי חזקה נראה דאינו ר"ל חזקת שלש שנים, אלא כל
שניכר שעשה מלאכתו ושמעו ולא מיחו בו הו"ל חזקה
בניזקין, כמ"ש לעיל בסימן קנ"ג סעיף ב', וקנ"ד סעיף ז',
וקנ"ה סעיף ל"ה (סמ"ע).

אפילו לכתחילה אינו כו' - ולא כמ"ש המחבר לפני זה.
דדוקא בהחזיק בו כבר מותר (סמ"ע).

² עי' שו"ע (ח"מ סי' קנו ס"ג): וכן יש לו ללמד
תינוקות ישראל תורה בתוך ביתו, ואין השכנים יכולים
למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולים לישן מקול התינוקות
של בית רבן. והוא הדין לכל מילי דמצוה, שאינם יכולים
למחות בידו:

ביאור: תינוקות ישראל כו' - מדסתם, משמע דאינו
מחלק ואפילו הן רבים שרי, אפילו ביותר מחמשים (סמ"ע).
ואין השכנים כו' - דוקא בני המבוי או בני החצר
שדרים יחד במבוי אחד או בחצר אחת ואינם דרים יחד
בחדר אחד או בבית החורף אחד, אבל אותם הדרים בבית
חורף אחד כנהוג במדינות אלו מחמת דוחק דירה, נ"ל ודאי
שכל אחד יכול למחות בחבירו אפילו להיות מלמד תינוקות
של ישראל תורה באותו בית החורף שהוא דר שם עמו,
שזה ודאי אין דעת רוב העולם סובלתו, ועל דעת זה לא
נשתתף עמו בדירה זו, אם לא שהתנה מתחילה (פ"ת).

עי' שו"ע (יר"ד סי' רמה סכ"ב): אחד מבני החצר או
מבני מבוי שביקש ליעשות מלמד תינוקות אין שכניו
יכולים למחות בידו וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח
בית ללמד תינוקות בצדו כדי שיבואו לו תינוקות אחרים
או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה אין יכולים למחות
בידו שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר הגה רב

היושב בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבא וללמוד ג"כ שם אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה אפי' הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושים וליטול השכר הבא מהם הואיל והוא פרס הרב הדר שם אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע וכן מותר לו לדון בין שני בעלי דינים שבעיר הבאים לפניו לדון דדלמא הרב שבעיר אין ממוצע להם אבל אין לו להורות איסור והיתר או לדרוש לנהוג שררה באתריה דחבריה מי שהוחזק לרב בעיר אפי' החזיק בעצמו באיזה שררה אין להורידו מגדולתו אע"פ שבא לשם אחר גדול ממנו אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שמנהג לבחור במי שירצו הרשות בידם אבל כל שקבלו הקהל עליהם וכל שכן אם עשו ברצון השררה אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו:

ביאור: יכול חכם אחר - אפילו הראשון זקן ממנו (ש"ך).

אפילו מקפח - היינו בשכר שאינו ברור, אבל שכר שהוא בהיתר ברור אין לקפח הרפס הוא, ומיהו כל זה מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה (ש"ך). אין אלו הדברים נאמרים אלא בימיהם שלא קיבלו הרב כפועל, אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו כו', אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ובא לכאן וקוצבים שכירתו כפועל, ובתוך הקצבה היא שכרו מחופות וגטין וכדומה, א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל (פ"ת).

לעשות חופה - מצד המנהג אין אחר יכול לסדר אף שיתנו השכר לרב הקבוע, וכל זה אם הרב היה שם, אבל כיון שהמתינו עד בא השמש ולא בא אין להשיג על כבוד הרב בזה במקום שהוא עשה שלא כהוגן שלא בזמנו, וגם לא שלח אחר בחריקו (פ"ת).

^ח עי' שו"ע (ח"מ סי' קנו ס"ה): כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות. היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו, או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו, אינו יכול למונעו ולומר לו: אתה פוסק חיי, ואפילו היה מבני מבוי אחר, אינם יכולים למונעו, שהרי יש ביניהם אותה אומנות: הגה ורבים האומרים דבני החצר או המבוי שאינו מפולש אפילו בכי האי גוונא יכולים למחות, אלא דבעל האומן אינו יכול למחות לומר: אתה פוסק חיי. אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ בצד מרחצו של זה, יש להם למונעו. ואם היה נותן עמהם מנת המלך, אינם יכולים למונעו: הגה ורבים האומרים דאפילו הכי אין לו רשות ליכנס למבוי שיש שם בני אומנתו, דבעל האומנות יכול לעכב עליו שלא ליכנס למבוי שלו, הואיל והוא מעיר אחרת. אבל במבוי אחר אינו יכול למחות בו, הואיל ונותן מס. ובני העיר יכולין למחות בכל ענין ויכולין לומר: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים, אף על פי שיש להן כבר אותו אומנות. ואם לא נתן מס עד עכשיו ובא לעסוק במלאכתו ולתת מס, י"א דבר אומנתו יכול לעכב עליו, עד שישכור לו בית ויהיה כבני העיר. ויש אומרים דלא מקרי נתינת מס במה שנותן מנת המלך, אלא עד שיתן מס שלו למושל העיר הזאת דשייך לגבול שלהן. ואין חילוק בכל זה בין תלמיד חכם לאחר, דאין חילוק אלא ברוכלין, כמו שיתבאר בסמוך. ויש אומרים דאם בני העיר צריכין לתורתו, אינן יכולין למחות בידו אף על פי שיש תלמיד חכם אחר בעיר, דקנאת סופרים תרבה חכמה. תלמיד חכם המביא סחורה לעיר, חייבין למונע לכל אדם למכור, עד

שהוא ימכור שלו. ואי איכא עובדי כוכבים דמזבני, דליכא רווחא לת"ח, מותר כל אדם למכור. ועיין ביוורה דעה סימן רמ"ג. אדם שיש לו עובד כוכבים מערופיא יש מקומות שדנין שאסור לאחרים לירד לחיותו ולעסוק עם העובד כוכבים ההוא, ויש מקומות שאין דנין. ויש מתירין לישראל אחר לילך להעובד כוכבים ההוא להלוות לו ולעסוק עמו ולשחודיה ליה ולאפוקי מיניה, דנכסי עובד כוכבים הם כהפקר, וכל הקודם זוכה. ויש אוסרין. ואפילו ישראל שעושה מלאכה אצל עובד כוכבים, ורגיל בכך, אסור לישראל אחר ליכנס שם ולהוזיל המלאכה, ואם רוצה לעשות גוערין בו. מיהו אם עבר ועשה, אין מוציאין מידו. ועיין לקמן סימן רל"ז. שני בני אדם הדרים ביחד, והאחד רוצה להוזיל בהלוואת הרבית לעובד כוכבים, אין חבירו יכול למחות בו. והוא הדין בכל כיוצא בזה, ועיין לקמן סימן רכ"ח סעיף י"ח:

כופין בני מבוי זה את זה כו' - המחבר כתב המניעות פעם בלשון רבים פעם בלשון יחיד, גם מערבב הטעמים פעם משום פיסוק חיותו ופעם משום הנכנסין ויוצאין, ולמעשה לא מצי מעכב האי בר מבואה אבר מבואה אחרינא משום שהוא איבעיא דלא נפשטה וקולא לנתבע, והא דקתני כופין בני מבואות זה את זה כו', הוא מטעם דמרבה עליו הנכנסין ויוצאין, ולשיטתו צ"ל דלא איירי במבוי מפולש אלא במבוי שאינו מפולש, דבו דוקא שייך טעם ריבוי הנכנסין ויוצאין וכמ"ש בריש סימן זה וג"כ ס"ל דמ"ש כופין בני מבואות לשון רבים, אינו ר"ל דבני מבוי זה כופין לבני מבוי האחר, דממבוי למבוי לא שייך קפידא דריבוי הנכנסין אפילו כשאין מפולשין, אלא צ"ל דהר"ל כאילו קתני כופין בני מבוי זה את זה, והכי קאמר כל אחד ואחד מבני המבואות יכול לכפות לבני המבוי שדרין בו מלהושיב ביניהן אחד מאלו, שאף שהדרין עמו במבוי כולם מסכימין להושיבו ביניהן, האחד מהן שאינו מסכים יכול לעכב ולומר שהוא יגרום שירבו עליו הנכנסין ויוצאין. ומ"ש, ולשכיניו אינו כופהו, ר"ל הדר עמו במבוי, או במבוי האחר שבעיר לפי מאי דק"ל לקולא באיבעיא דלא אפשיטא, דמייירי כשיש שם כבר אחד מאלו בני האומניות שלא מיחה בו שום אחד מהן, דאל"כ אמאי אינו כופהו, הא כולי עלמא ס"ל דיכול כל אחד למחות אפילו אבן מבואו משום הנכנסין ויוצאין, אבל כשיש שם אחר ס"ל דאין זו טענה, כיון דלא מיחה בהראשון. ואף שהרישא מיירי בדלית שם אחר, צריך לומר שבתבת "שכיניו" רימז לן דמייירי שיש שם אחר, דאז השני הבא לקבוע שם נקרא שכיניו של ראשון. והאי דקתני, ולשכיניו אינו כופהו, ר"ל דאין שום אחד מהן יכול למנעו, לא אומן הראשון מטעם דפסק חיותו, אפילו אם הוא ממבוי אחר כיון דמ"מ שכיניו הוא יושב עיר כמותו, ולא אחד מבני מבוי כו' מטעם דמרבה הנכנסין, כיון דלא מיחו בהראשון. ועפ"ז נראה להגיה וי"ו על תיבת "אינם" וצ"ל "ואינם". כי מתחילה כתב לשון דלשכיניו אינו כופהו, דמשמעות הלשון היא אאומן שהוא כבר שם דאינו יכול למנוע להבא שם מטעם פיסוק חיותו. והוסיף וכתב, ואפילו היה מבני מבוי אחר, והיינו על פי מה דק"ל דאיבעיא דרב הונא לקולא לנתבע, ורב הונא ג"כ איירי במניעת האומן הראשון, וזהו שכתב, בר מתא אבר מתא. ואח"כ הוסיף עוד וכתב, "ואינם" יכולין למנעו ולמחות בו, ור"ל דגם בני מבוי האחרים אינם יכולים למנוע מטעם נכנסין ויוצאין, כיון שלא מיחו בראשון, והשתא אתי שפיר הרבותא דאע"פ שהיה מבני מבוי האחר, דקאי אשלפניו אטעם פיסוק חיותו ולא קאי אלאחריו אמניעת האחרים מטעם נכנסין ויוצאין, דבטענה זו לא מצינו חילוק בין בני מבוי זה לאחר, ואם הבא אינו שכיניו אלא בא מעיר אחרת לקבוע שם, יכול האומן למנוע ממנו את כל העיר מטעם פיסוק חיותו. ואף שכתב "יש להם למנוע" בלשון רבים, ר"ל כל אחד מהן, וכמו שסיים ע"ז

וקתני "לשכינו אינו כופהו" בלשון יחיד. ומ"ש שבא לעשות בצד חנותו כו', "צד חנותו" לאו דוקא קאמר, אלא נקטו משום סיפא, ללמדנו דאם הוא נותן מס עמהן אפילו לקבוע בצידו של ראשון אינו יכולין למחות שום אחד מהן, והיינו טעמא, דס"ל כיון שנותן מס עמהן הו"ל כאילו דר עמהן, ובהדר עמהן בעיר כבר נתבאר דנקרא שכינו דאינו יכולין לעכב עליו כלל. וטעם החולקין ברמ"א, שהן מפרשין דהאי דכופין בני מבואות כו', דמייירי בסתם מבואות שהן מפולשין, ובהן אין שייך ריבוי הנכנסין, וכמ"ש. ולפ"ז על כרחך צ"ל, דגם הרישא מייירי שיש שם אומן אחר, והוא המעכב משום פיסוק חיותו. וכיון שכן קשה, למה קתני "כופין בני מבואות", דר"ל שיכול למחות לו מבוי שלו, ולא קתני שיכול למחות לו כל העיר. וצ"ל דמייירי בנותן עמהן מס. וזהו שכתב הרמ"א בהג"ה שניה, "ורבים האומרים דאפילו הכי" כו', ור"ל דאפילו נותן עמהן מס. וזהו דוקא לשיטתן דמפרשי במבוי המפולש והעיכוב משום פיסוק חיותו, משא"כ למחבר דמפרש להברייתא דמייירי במבוי שאינו מפולש, והטעם משום ריבוי הנכנסין, ומייירי הרישא באין שם אומן אחר וכמ"ש (סמ"ע וש"ך). וי"א דאפילו במקום שבני העיר אינם יכולים למחות בידו כגון ביומא דשוקא או ביש לו אשראי או בנותנין יותר בזול כמבואר בסעיף ז', מ"מ יכול למחות שלא לעמוד בצידו משום פיסוק חיות. דדוקא בבן עיר שנותן כרגא כמותו אין בו משום פיסוק חיות, ואפילו בבר מבואה אחרינא מיבעיא ליה אי אית ביה משום פיסוק חיות, אבל בבן עיר אחרת שאינו נותן מס לכולי עלמא אסור לעשות חנות בצידו משום פיסוק חיות (נתה"מ).

אינו יכול למנעו ולומר לו כו' – למחבר, מבוי הסתום משלשה צדדין רק בצד אחד יכנסו לו, ודר ראובן אצל סופו הסתום, ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח שאין העובד כוכבים יכול לילך אם לא ילך תחילה לפני פתח שמעון, ע"כ אין יכול לעכב עליו, והרמ"א חולק דבברי היקא כזה כו"ע מודו. אמנם היכא דבא השני לדחות הראשון לגמרי ולבטל אותו ממחייתו כענין החנות והארינ"א [בעל רשיון] שאין רשות אלא לאחד מבני העיר, ובא השני והשיג גבול הראשון ודוחה אותו לגמרי, כו"ע מודו דמצי מעכב אפילו אב"ר מבואה דידיה, ובזה קרוב לומר גם המחבר מודה שיכול לעכב, ואף שיש חולקים, אמנם אפשר דהיינו דדוקא כשקנה הרשיון לזמן קצוב. ב' דיינים שהיה להם פרנסה מאדון אומן אחד עושה ומבשל צוקר ליום טוב של פסח, שהם היו נותנים לו ההכשר, ועתה בא רב אחד והשתדל בצירוף אחד מן הדיינים הנ"ל אצל האדון האומן לדחות את האחר, ונשאל מה דינם של אלו. והאריך שם בדין יורד לאומנות חבירו ובדין עני המהפך בחררה, היכא שאינם באים כלל ופוסק חיותיה לגמרי כופין, אבל כל היכא דלא הוי פיסוק חיותיה אלא חולשת חיותיה, דהרי אפשר שיבואו גם אליו אין כופין. ואפילו יש לזה עוד אומנות אחרת או אפילו הוא עשיר גדול, אנו דנין על חיותו הלז הוא נפסק לגמרי מכל וכל. ואי אפשר לומר השכר עצמך במקום אחר, כי לא נמצא כזה במקומו, והוא אחד ואין שני, ואפילו יהיה כהפקר, מ"מ לענין פוסק חיותא כי האי אין חילוק בין הפקר למשא ומתן. נער אחד שהחזיק לקצב בשר במקולין קרוב לשלש שנים, ואירע שע"י פ"ת סי' קנו ס" לקהילה סמוכה על יום טוב ונתעכב שם, וכשראה הערל הממונה על המכס כי בושש לבוא, פתח חנותו של הנער בחזקה והושיב בו אחד מבעלי בתים למען לא יתנזק מכס המלך, ובשוב הנער אל ביתו לא רצה בעל הבית הלז להניח אומנות הקצבות, ואי אפשר שיקצבו שניהם במקום הזה כי יפסידו זה על זה ויתנזק מכס המלך. והנער טוען כי כבר החזיק באומנות זה והוא יורד עתה לחייו, מה שאמר שהחזיק בה כמה שנים, לאו דוקא, כיון דבר מתא הוא אפילו החזיק בה יום אחד מי יכול לדחותו כו'. אמנם מה

שטוען בעל הבית כי אין מקום לנער שיקצוב במקום שיש בעל אשה ובנים הרוצה בזה, נ"ל טענה נכונה, מאחר שידוע חק המלך דמטיל הכרגא רק על בעל אשה ובנים, וכן מעמיסים עליהם מעות צדקה ופרנסת הרב ומשועבדים וכדומה, ולא על הנערים, כי אם נוטלים מידם מעט כפי שיעור עסקם כפי ראות עיני הגובה, א"כ הני נערים כיון שהמלך לא קיבלם לכרגא שלו, אף על פי שנולדו פה בעיר, מ"מ לענין משא ומתן דין בני מתא אחרת להם כו'. ואף שלא ראיתי מי שמוחה בידם לסחור ולסבב על פתחי הקונים ולהפסיד על בעלי בתים, אולי הוא משום דבלאו הכי איכא סוחרי עו"ג, וגם בני ישראל ממתא אחריתי, ואין בידינו לכופם, לכן אין למחות בידם ג"כ כו'. אך בנידון דידן במקולין שאין יכול לעסוק בזה כי אם אחד מאנשי העיר, בודאי לא נכון לעשות כזה שהנער יקצוב אם יש בעל בית הרוצה בזה. ואף על פי שכבר החזיק בזה לא מהני ליה מידי, חדא שלא החזיק ג' שנים, ועוד שלא היה בשופי, ועוד דאין מחזיקים בשל רבים כו' (פ"ת).

שם - עיר אחת שיש שם ראט הויז [?] השייך לשר העיר, ויש בו י"ב חנויות פתוחות לרחוב, ששה לצד מזרח וששה לצד צפון, וכל החנויות האלו שייכים ליהודים, ועתה רוצה זה שיש לו חנות בקצה המזרח לפתוח לו פתח גם לעבר הצפוני, והנה זה היושב ראשונה בעבר הצפוני מעכב עליו, באמרו שמעיקרא היה ראשון ועכשיו נעשה שני ומגיע לו היזק מזה, וגם כל היושבין בעבר ההוא מעכבין מטעם זה. הרשות בידו לפתוח לו פתח לעבר הצפוני ואין יכולים לעכב בידו. עיר אחת שהיו בה חנויות ישנים, ועשו כמה מאנשי העיר חנויות חדשים אשר מי שצריך לילך מהבתים אל החנויות ישנים צריך לעבור לפני חנויות החדשים, ותבעו בעלי חנויות ישנים את בעלי חנויות החדשים שהמה מפסידין להם פרנסתם, כי בשעה שעוברין לפני חנויות חדשים יקנו שמה. הדין עם בעלי חנויות החדשים ואין בעלי חנויות ישנים יכולים לעכב עליהם, ומעולם לא שמענו למחות במי שבונה לו בית באיזה מקום בעיר שהוא יותר מוכשר לפרנסת אכסניא, אף על פי שהוא בונה אצל שערי העיר או בגובהה של עיר שהכל עוברים דרך עליה, ואין מוחה בידם לומר דמפסיק לחיותא, אם לא כשאחד בא לגור במקומות שנוהגין חזקת ישוב כו' (פ"ת).

ואפילו היה מבני מבוי אחר - אם הוא נותן מס ששייך למושל העיר הזאת, והוא מעיר אחרת, יש לו רשות ליכנס לעיר רק לא לאותו מבוי, ואם הוא בן מבוי אחר מאותו העיר עדיף טפי דיכול ליכנס אפילו לאותו מבוי, אבל אם הוא נותן המס הפרטי השייך לאותו המבוי עצמו, נראה דגם הם מודים שיש לו כח בכל (ט"ז).

אינם יכולים - כל היכא שמונעים היינו משום גרמא דנזיקין, ואינו חייב לשלם, אבל אסור לעשות (רע"א *

תורת חיים).

ורבים האומרים דבני חצר כו' - ובמקום דברי היזיקא לכו"ע יכול מנעו (ש"ך * רמ"א), אין כח ביד בני העיר לתקן דבר דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי בלא דעת כולם, וכל שכן שאין לתקן דבר על בני העיר אחרת שאינן תחת ממשלתם. אמנם אם באים אנשים מעיר אחרת למכור נגד רצונם, יכולים לגזור על בני עירן שלא ישאו ויתנו עמהן הן על בני עיר אחרת שלא יעסקו אצלו. חדא, דהא מנהג קדום בעיר הגדולה שכל דיניה נעשים ע"י הקהל המבוררים, ומתקנין בעירן כל מילי. וכל תקנותיהן שמתקנין שנראה בעיניהם שהוא לטובת הקהל תקנתן קיימת, אף אם היה בזה פסידא לרבים כ"ש ליחידים. וכל מקום הולכים בזה אחר מנהג בני המדינה אם לא היה מנהג גרוע שאין לילך אחריו. ועוד, מש"כ דאין רשות ביד הקהל לעשות תקנה להסיע על קיצתן במקום דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי, היינו דוקא במקום שעושין תקנה נגד דברי תורה ושלא כדין תורה, אמנם במקום שמתקנין דבר ואינו נגד

ד"ת הרשות בידן. וכן מותר לסדר קנס למי שעובר על זה. אמנם אם עשו פשרה, וקיימו הפשרה, שוב אין בידם למחות. ואפילו בלא חזקת ג' שנים היא חזקה מיד ונקנו הדברים בכל הפשרה שאין לאחר קנין כלום. ואין בני העיר יכולין לומר שיתנו סך יותר ממה שנתנו בראשונה, כי מאחר שקצבו להם דבר קצוב מכל ק' סברו וקבלו עליהם, מידי דהוה אכל שכירות דעלמא שאינו יכול להוסיף על שכרו תוך הזמן שקצבו. ואם אינם בכלל המס, אין בידם ליכנס, אפילו אם מוכרים בזול יותר מאחרים, אם לא שהמביאים נותנים בזול גדול שהוא פסידא גדולה ללוקחים (ש"ך * רמ"א), בענין אלה שעובדים במקום אחרים, הוא בכלל חרם ר"ג שהחרים על השגת גבול בשכירות הבתים מוכרים כי מה לי שכירות בית ומה לי השכירות הלוואה (ש"ך * מהר"ם פאדוה).

יש להם למנוע - הא דבר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב, היינו אם אין לאחד מבני הישוב הנאה ממנו, אבל אם אותו בר מתא אחריתי עושה שותפות עם אחד מבני הישוב, אינם יכולים למחות כו'. ואף לפי מה שנהגו במקצת קהלות שתיקנו שלא יעשה אחד מבני הקהלה שותפות עם הנכרי שאינו מבני הישוב, היינו כשיש לו למצוא שותף בקהלתו, אבל אם אחד מבני הישוב אין ידו משגת לסחור בלא שותף, ואי אפשר להשיג מי שנותן לו עיסקא תוך הקהלה, פשיטא שאין זה מנהג ותיקון לעשות תקנה שלא לקבל עיסקא מן הנכרי וע"י כן זה שמבני הקהלה ימות ברעב. ועוד אם הפרנק"ן [?] קונים בהמה הראויה לשחיטה, מחויב הסרסור לשאול את פי בני הישוב אם רוצים לקנותה לשחיטה וליתן לו הסרסרות הראוי לו, אם הבהמה תוך הישוב, אבל אם הבהמה חוץ לישוב גם זה אין הסרסור מחויב כו' (פ"ת).

ורבי' האומרי' כו' - מש"כ פורע מס למושל העיר ההיא, במלכות המלך אשר כל הארץ לפניו וכל הכרכים ועיירות הם תחת ידו ורשותו ועבדיו הם עומדי' במקומו הכל נקרא מושל אחד הרי כלם שותפין בכך שכל העיירות הן תחת המלך הא' שלוקח כסף גלגלת מכל העיירות והרי כל העיירות הן כא' לענין זה אעפ"י שכל א' פורע בעירו הכל הולך אל מקום א' וכשבא א' מעיר אחר ופותח חנות בעיר של המלך שפורע לו מס פותח ויש רשות מן המלך לכל מי שפורע מס גלגלתו שיסחר במקום שירצה וזהו כמו דינא דמלכותא ואינם יכולים לעכב עליו (ש"ך * מבי"ט, רשד"ם), [כהמשך של המבי"ט הקודם] אבל אין דינו כבר מתא ממש שבר מתא יכול לפתוח למבוי שאינו שלו לעשות אומנות שבאותו מבוי ובר מתא אחריתי אינו יכול אלא במבוי אחד כשפורע מס המלך ההוא (ש"ך * מבי"ט), אמנם אין זכות למנועם מלקנות (ש"ך * רשד"ם), אף על גב דיכולים בני עיר אחת למנוע ביד בני עיר אחרת שאינם פורעים מס עמהם שלא יביאו סחורתם למכור בעירם, היינו דוקא בדליכא פסידא ללוקחים, כגון שמוכרים כשאר בני העיר, וגם אין סחורתם טובה יותר משל בני העיר. אבל אם נותנים יותר בזול, או סחורתם יותר טובה, לא עשו חכמים תקנה למוכרים כדי להפסיד ללוקחים, וה"ה לכל ענין פסידא שנמשך לתושבי העיר, כמו תוספת מסים וכדומה, ועוד אם יש מנהג העיר ההיא מימי קדם שלא להטיל מס על הסוחרים השולחים מעות לשם, הרי החזיקו הסוחרים במנהג זה, ואין לשנות ממה שנהגו ולעשות חדשה בארץ להכביד עול המס על הסוחרים שולחי מעותיהם (ש"ך * מהרש"ך).

עד שישכור לו בית כו' - ונ"ל דאיירי כאן כשאין בני העיר מוחין, דאל"כ קשה, הא כתב הרמ"א בסוף סימן זה דבני העיר יכולין למחות אף לדור שם (סמ"ע). שיתן מס למושל העיר הזאת - אמנם במדינה שכל עיר יש מס שלהם, ואין מס פרטי של כל א' למלך, אז כל

עיר לעצמו חשיב כמדינה בפני עצמה, אפילו שכולם תחת מלך א' (פ"ת * נחלת שבעה).

למנוע לכל אדם למכור - ואין לפקפק ולומר, הרי אמרינן במסכת אבות כל המשתמש בתגא חלף כו', וא"כ בודאי הגאון בעי חיי ואינו רוצה ליהנות מתורתו. הנה זה הבל, אלא דבר זה שימכור סחורתו בראשונה הוא חלקו ונחלתו משלחן גבוה, כתרומה מן הגורן לכהן ומעשר ללוי, ועוד ראוי על כל אדם להנות הגאון הנ"ל מנכסיו ולהטיל מלאי לכיסו כדי לקיים מצות והגית בו יומם ולילה, דכן פסק בטור י"ד סימן רמ"ו, דמי שמספיק לאחרים מנכסיו מקיים בו והגית וגו' (ש"ך * רמ"א), כיון דאם שניהם ישראלים דינא הכי, גם כשהמוכר עו"ג או צריכין לגדור גדר שלא יקנה שום יהודי מהעו"ג, דאפילו אם זה היהודי שהביא סחורה למכור אינו תלמיד חכם, מ"מ זכה בדין שלא לקנות אותה סחורה מהעו"ג, דלמדה תורה דאם באת לקנות קנה מיד עמיתך וכן למכירה כו', וזהו אפילו כשהעו"ג מוזיל גביה, דאם בשוין למה לי קרא כו'. אמנם בסחורה שיוכלין לקנותה בין עו"ג בין ישראלים, ולכן אין בידינו לתקן כשנאמר שלא יקנו ישראלים ממנו, דמ"מ יקנו העובדי כוכבים, ונמצא אנו מפסידים לישראלים שאינם מוכרים סחורתם והתלמיד חכם לית ליה רווחא. אבל גבי ספרים שאינם אלא לישראלים, שפיר יכולין לתקן שלא יקנה ישראל מהעובד כוכבים עד שמכר הת"ח. והא שיש לחלק אם הסחורה נקנה על ידי עכו"ם מיירי דוקא היכא שעיקר המשא ומתן והריוח הוא מקונים עובדי כוכבים, וקוני ישראל הם מיעוטא דמיעוטא, והתלמיד חכם שפתח חנותו אדעתא דקוני עו"ג פתח, משום הכי אמרינן כיון דעיקר הריוח הוא מקוני עו"ג ואדעתא דידהו הביא סחורתו, משום רווחא פורתא מקוני ישראל לא נפסיד הפסד רב לסוחר ישראל (פ"ת).

אדם שיש לו גוי מערופ"א כו' - ראובן מכר סוסים של שר אחד בעד סך עצום, ואותו הממון נשאר ביד ראובן מדעת השר שאמר לו שיקנה לו בעד אותם הדמים סוסים אחרים מובחרים, וזה כמה פעמים חקר ודרש ראובן זה אחר סוסים ולא עלה בידו כהוגן, ובתוך כך הלך שמעון עם סוסים אל השר ומכר לו כרצונו, והשר נתן לו כתב שיקח המעות מיד ראובן, ועתה טוען ראובן שיש לו תביעה על שמעון מדין מערופ"א, ושמעון השיב שהשר שלח אליו. שמעון פטור מכל תביעות ראובן הנ"ל, ואפילו רשע לא מיקרי כדין עני המהפך בחררה. חדא, דהוי דבר שלא בא לעולם ולא פסיקא שיבוא. ועוד, דאפילו היה לראובן סוסים וכבר נשא ונתן עם השר במכירתם ולא היה מחוסר רק פסיקת דמים ותוך כך בא שמעון ומכר לו, לא מיקרי רשע כמ"ש בסימן רל"ז סעיף א' בהג"ה כו'. וכל הדין הזה הוא לא להוציא אלא שאם בא אחד בקובלנא על חבירו שלקח אוסרין אותו על חבירו בעונש ובקנס בתוקף גזרת בית דין כו'. ולפ"ז מ"ש הרמ"א בסמוך "מיהו אם עבר ועשה אין מוציאין מידו", אכל מה שכתב לפניו קאי כו'. ובמ"ש הרמ"א כאן, ואפילו ישראל כו' ורגיל בכך כו', אף דביר"ד סימן רכ"ו (עיי"ש ש"ך סקי"א) מבואר דרגיל הוי בשתי פעמים, מ"מ בדין מערופ"א רגיל הנאמר בו אינו כן, אם לא שזה יניקתו ומחייטו תדיר (רע"א * חות יאיר, פ"ת), ועל צד האוסרים, היינו אפילו אם הגוי הגיע לביתו של היהודי, או פגע בו במקרה (רע"א * חות יאיר), כוונת מערופ"א הוא שרגיל אצל שר אחד להלוות לו ולישא וליתן עמו ומש"כ דנין, פי' למחות אבל אין זכות להוציא מידו (רע"א * אורות גדולים), חבורה של מוכרי כסות, בראותם שנתרבה ביניהם השגת גבול בענין המכירה, והיה תמיד דין ודברים ומריבות, רצו להסכים יחד להתיר ביניהם השגת גבול ולמחול זה לזה הפסד ממון שגרם לו חבירו, חלילה לעשות כן, הן מצד המוסר, זו קשה מן הראשונה, דבלי ספק ע"י שיעשה להם היתר תגדל המריבה וחילול השם, ואם יעשה

לזמן בלי ספק יעבור זמן המוגבל וישאר ההרגל בלי תרופה, גם פן ילמדו מהם במקומות אחרים ויהיו חוטאים ומחטיאים. וגם מצד הדין אין זה מספיק כלל, וכן כל המוחלים זה לזה לעשות מעשה שאסרה תורה כגון גניבה ואונאה והשגת גבול, מלבד דלא ינקה מדין שמים מצד שהוא נגד ישוב העולם, גם בדיני אדם אינו מועיל כלל. ואף אם כל אחד מבני החבורה יקבלו קנין על זה, אין הקנין חל כלל, חדא דהוי דבר שאין לו קצבה ואומדנא כלל, ועוד דהוי דבר שלא בא לעולם (פ"ת).

אין חבירו יכול למחות בו - מחזיקי רשיון למכור י"ש שהחזיקו שני כפרים בתחום אחד, כל אחד משר אחד, ורוצה אחד למכור משקה י"ש ושכר בזול יותר ממה שנקבע השער במדינה, והשני מוחה בידו באמרו כי הוא גורם לו היזק שע"ז מרגיל לבוא אצלו אנשי הכפר שלו לשנות שם. והשיב, דנראה דאפילו בעיר ובשכונות ישראל שהלוקחים נהנים, אפ"ה יכולים שאר מוכרי שכר י"ש לעכב על זה, ולא משגחינן בטובת הלוקחים כיון דאיכא פסידא למוכרים, וכבר יצא השער והוא חק המדינה להתנות על השערים והוי כדניא דמלכותא. ואף שבהלואת הריבית לעו"ג כתב הרמ"א בסימן קנ"ו, דאם אחד רוצה להוזיל אין חבירו יכול למחות, שאני ריבית דאין שער ידוע לריבית, ורשאי כל אחד לוותר קצת כדי שירגיל העו"ג אצלו, דומיא דרשאי החנוני לחלק קליות ואגוזים כו'. ואם שהוא עושה שכר טוב יותר מחבירו שדרך העולם לוקח מן מדה תבואה ג' מדות שכר, והוא לוקח שתי מדות וחצי, וע"י זה מרגיל אצלו, שפיר דמי. ישראל ששכר רשיון מהשר, וציוה השר והטיל על כל יושבי תחתיו שלא לקנות משקים כי אם מהשוכר שלו כי על דעת כן שכר רשיון מהשר, ויש יהודי אחר ששכר ג"כ רשיון משר אחר, והכפריים באים אליו וקונים ממנו בחשאי ומפסיד ליהודי ששכר רשיון הנ"ל, אלא שהשני לא הסית הכפריים רק ממילא באים אליו, אי מחלק להו להקונים קליות ואגוזים או מוזיל להו להמשיך הכפריים הקונים אצלו, אין ספק דאיסורא עביד, אמנם אי ליכא כל אלה, נראה לכאורה מטעם מערופיא ליכא, כיון שלא השכים לפתחם אלא הם משכימים לפתחו לקנות ממנו אינו מחויב לדחותם, דלא מיקרי נכנס למערופיא של חבירו כמ"ש סמ"ע סימן שפ"ו סק"י. אף על גב דהתם בעובדא דיליה ליכא הפסד קרן לישראל הראשון כי אם מניעת ריוח, והכא שזה קנה הרשיון מהשר ופורע מס על זה נמצא מפסיד לו קרנו, מ"מ אין זה בכלל מערופיא של חבירו כו'. אבל מטעם אחר נראה למחות, דהרי דינא דמלכותא דינא, והשר גזר על הדרים תחת ממשלתו, והוא בכלל מס שלו, שלא יהיו רשאים לקנות שום משקה כי אם מזה ששכר הרשיון ממנו, והעובר על זה גונב את השוכר שעומד במקום השר כו', וא"כ זה המוכר להכפרי שתחת השר השני ה"ל כמושיט אבר מן החי לבן נח היכא דלא קיימי בתרי עברי נהרא, ויש למחות בידו ככל חולק עם גנב (פ"ת).

^ט עי' שו"ע (ח"מ סי' קנו ס"ז): הסוחרים שמביאים סחורתם למכור בתוך העיירות, בני העיר מעכבין עליהם מלמכור יד על יד כדרך חנונים. ואם מכרו ביום השוק בלבד, אין מונעים אותם, והוא שימכרו בשוק אבל לא יחזרו על הפתחים, אפילו ביום השוק. ואם יש להם מלוא בעיר, מוכרים כדי פרנסתם אפי' בלא יום השוק, עד שיפרעו חובם וילכו להם: הגה וכן לענין הלוואת רבית לעובדי כוכבים, יכולין לעכב בידן. אבל אינן יכולין לעכב בידן אם באים ביום השוק ומלוים ברבית לבני עיירות המתקבצים שם לבא בשוק. ואם יש להן מלוא בעיר, יכולין [להלוות] (ללוות) עד שישתכר כדי פרנסתו כדי שיגבה חובותיו. י"א הא דבני העיר יכולין למחות בבני עיר אחרת, היינו דוקא בדליכא פסידא ללקוחות, שמוכרין כשאר בני העיר וגם סחורתם אינה טובה יותר משל בני העיר, אבל

אם נותנין יותר בזול, או שהיא יותר טובה, שאז נהנין הלוקחין מהן, אין מוכרי הסחורות יכולים למחות, ובלבד שיהיו הלוקחים ישראלים, אבל בשביל עובדי כוכבים הנהנים, לא. וכשמביאים סחורה אחרת שאין לבני העיר, אע"פ דלא מוזלי במקח ואינה יותר טובה, אינם יכולין למחות. בני העיר שברחו ליישוב מפני חשש סכנה, אין בני הישוב יכולין לעכב בידן מלהרויח כשיעור חיותם עד שיעבור זעם, וכפי מיעוט עסקן שנושאים ונותנין ישאו בעול עם הקהל. ואם שייכים במס העיר, לא יכולין לעכב. וכן מי שבאו להוציאו מן העיר, שאין לו חזקת ישוב, אין יכולים להוציאו עד שייגבה חובותיו ויכול להרויח בכדי כך כדי חיותו. ויש אומרים הא דאינו צריך לתת מס רק כפי עסקיו היינו כשאינם רוצים להתיר לו הישוב, אבל אם רוצים להתיר לו הישוב לגמרי, צריך לתת מס כפי אחד מבני העיר מיד, או ילך לדרכו. ויש מי שחולק בזה. בני העיר שעוסקין בסחורה בעיר אחרת, אינן ברשותן לכוף אותן ליתן מס כפי רצונם, אלא אומרים להם: תנו כך וכך או מוחין בידן מלעסוק בעירם. בני עיר אחרת שבאין לפזר בעיר ואין מרויחין, אין בני העיר יכולין למחות בהם, אע"פ שמייקרים השער. וכל זה לא מיירי אלא כשבאים אחרים לעסוק בעיר שאינן דרים שם, ולכן יכולין למחות בידן אף על פי שרוצים ליתן מס, הואיל ולא היו שייכים במס עד הנה, אבל אם רוצים לדור במקום ההוא וליתן מס ולהיות כאחד מבני העיר, י"א דהרשות בידם, דיוכל אדם לדור בכל מקום שירצה ואין הראשונים קנו העיר בחזקה. ויש חולקין ואומרים דיכולין למחות בידם, בפרט בזמן הזה שדרים תחת האומות ויש לחוש שאם יתוספו הדיורין שיבא לידי קלקול מן הגויים, ולכן הבא לדור הוי כרודף. ולכולי עלמא אם בני העיר יכולים לסגור הדלת ולגרום עם המושלים שימחו בבאים לגור, או ע"י מונע אחר, הרשות בידם. ויש מקומות שנוהגין לעשות חרם חזקת ישוב, ואז יכולין לכוף (על פי החרם) ולא מדינא. ויכולין לגזור שלא לישא וליתן עם הבאים לדור בלא רשותם. ואם יש רב בעיר יכול לגזור על הבא לדור, אם הוא תלמידו. וי"א דאין חרם חזקת ישוב חל על תלמיד חכם, כי הוא יכול לדור בכל מקום שירצה. ואם התירו לאחד החרם על זמן ונתנו לו רשות לדור, לא אמרינן שהותר כולו, ויכולין לגרשו אחר כך. ראובן ובניו שהיו דרין בישוב אחד וטוענין חזקה שיש עמה טענה, חזקתם חזקה ויכולין למחות בשמעון הבא לגור שם. ואם שמעון טוען בעדים שהיה ירא למחות משום שראובן ובניו מוסרין, אין חזקתן חזקה. אבל אם ראובן מוסר ובניו אינן מוסרים, יש לבניו חזקה, דבן גזלן יש לו חזקה. וכן דנין בחזקת ישוב כמו בחזקת קרקע לענין שאר דברים. נהגו הקדמונים שאם אחד נסע מן העיר י"ב חדש וגילה בדעתו שאין דעתו לחזור, אבד חזקתו. אבל אם לא גילה בדעתו בכך, לא אבד חזקתו עד שלש שנים. ואם גילה שדעתו לחזור, לא אבד חזקתו אפילו בשלש שנים. ויש אומרים באפילו בסתם לא אבד חזקתו. בני העיר שהיה להם חזקת ישוב, אם נתיישבו פעם אחת מן העיר ואחר כך חזרו מקצתן והשתדלו הישוב, אין לאחרים עליהם כלום. עיין סוף סימן קמ"ט מדין מי שהחזיק במצוה עם הקהל:

ביאור: מלמכור על יד על יד - הא דיכולין לעכב, דוקא למכור, אבל לקנות אינם יכולים למנעם, ויש מפקפקים בזה, ויש חולקים בזה. ואפשר דאם מתרבה המס בשביל האורחים הבאים לקנות, יודה המפקפקים שיכולין לעכב על ידם כו'. ויש מי שסובר דהא דאם מוכרין בבת אחת אינן יכולין לעכב, היינו דוקא כשבני העיר מוכרין שלא בבת אחת, אבל אם גם בני העיר מוכרין בבת אחת יכולין לעכב. אבל גם בזה יש חולקים (פ"ת).

והוא שימכרו בשוק - דביום השוק מותר להן למכור בשוק אפילו לבני העיר, דלא חלקו בזה, ובלבד שלא יהדרו על פתח ביתם. ודוקא בהלוואה הוא דאסרו להלוות אפילו

על השוק לבני העיר, משום דהלוואה היא דבר ריוח שעיקרו לאחר יום השוק, שבכל שבוע ושבווע יתן לו ריוח שלו, משא"כ מכירה שהיא דבר התלוי בזמן המכירה לחוד (סמ"ע), ו"א דדוקא להנקבצים שמה אבל לא לבני אותו מקום, אכן בסמ"ע לא כתב כן, אלא דאפילו למכור לבני העיר הותר בשוק, ודוקא בהלוואה הוא דאסרו להלוות אפילו על השוק לבני העיר כו', ואפשר לומר, דלא קאמר אלא ביום השוק היינו סתם שוק שהוא יום אחד בשבוע, אבל בשוק גדול דהיינו בירידים דרובא דרובא הם מעלמא, לכו"ע מותר למכור אפילו לבני אותו מקום, ומכ"ש דמותר למכור בסתמא, ואין צריך לחקור על זה אם הוא מבני אותה עיר או לא. דבר ידוע ומפורסם שהמוכרים הבאים ממקומות אחרים על היריד, הם בוררים להם מקום מוכשר בגובהה של עיר מקום הראוי לגאול ביפה ואין מקפידין עליהם, כיון שהוא יום השוק מעלמא אתו ולעלמא קא מזבני, ואף שיש בתוכם מבני העיר ג"כ, בתר רובא אזלינן דמעלמא אתו כו' (פ"ת).

מוכרים כדי פרנסתם - פי' מהקרן (סמ"ע), ו"א אפילו מהרויח (ש"ך).

עד שיפרעו חובם - לשון זה משמע דאירי שהן חייבין לאחרים ורוצים לשלם ומשהין שם עד שיפרעו הם, דאל"כ הו"ל למימר עד שיתפרעו מחובם. ומ"ש, "ואם יש להם מלוה", ר"ל שיש עליהם מלוה. וה"ה עד שיגבו הם חובתם (סמ"ע).

חובותיו - פי' שישתכר מהרווח ולא מהקרן, ואין לחלק בין הלוואה בריבית לשאר סחורה (סמ"ע).

אבל אם נותנין יותר בזול - אפילו מזולי פורתא לא מצו מעכבי (רע"א * לחם רב, פ"ת), אבל אסור ללכת למכירי ויודעי החייטים שרגילים ליתן להם מלאכה לפתותם שיתנו לו והוא יעשה בזול (רע"א * לחם רב).

או שהיא יותר טובה כו' - ה"ה אם היא יותר רעה הו"ל כתרי מינים, וצ"ע (סמ"ע). ו"א לדינא פשוט דאין יכולין למחות, דלא עדיף מאילו היה איבעיא בגמרא ועלתה בתיקו, דקיי"ל דכל תיקו דמונא חומרא לתובע וקולא לנתבע ולא מצי מעכב כו' (פ"ת).

אבל בשביל גוים הנהנים לא - אפילו אם העובדי כוכבים פותחים מעצמם ומבקשים לבר מתא אחריתי שיביא סחורות לביתם, לא מהני, ואסור לו להביא אצלם, ויש להזהירו שלא לעשות כן, ואם לא ישמע רמינן גודא רבה ושדינן ביה, וכל טצדקי דאפשר למיעבד להרחיקו מעל לגבול בכפיות ונגישות עבדינן ליה. אמנם היכא דבר מתא אחריתי אמר שמכאן ואילך לא יעסוק עוד בעירם, מאחר וכל מקום שאין ההיזק בשעת מעשה, על הניזק להרחיק עצמו. כל שכן במקום שאין רואין עדיין מעשה שיבוא ממנו היזק, אלא מדאגה מדבר אולי יזיקנו באיזה זמן, אומרים לזה הירא ודואג שמור עצמך שלא יזיקך, ואם תראה שיבוא להזיקך קפח את שוקיך, אבל לא מחייבין לחבירו שיעשהו בטחון על זה (פ"ת).

וכפי מיעוט עסקן שנושאין ונותנין ישאו בעול - קהלה אחת שתבעו מסים ל"ב בעלי בתים בני הכפרים שדרו בעירם כמה שנים מפני תרועת מלחמה, ונשאו ונתנו שם. ולקחו דינים בזבל"א וזבל"א, ועשו פשר ביניהם שיתנו יחד מאתים זהובים ויפטרו עד היום. ואח"כ נתאספו יחד י"ב בני הכפרים הנ"ל ועשו ביניהם ערכות ג"כ על פי הדיינים הנ"ל מה יתן כל אחד מהם, כי קצתם הרויחו מאד ועלו וקצתם ירדו ונעשו עניים. וביקשו בני קהלה לגבות עכ"פ סך הנ"ל מהם, ולכפות ולנגוש קצתן גם בשביל חבריהם העניים, עד שיבוא לידם סך הנ"ל. על פי הדין אי אפשר להם לעשות זה, דאינם שותפים שכל א' ערב זה לזה. ואפילו דיני דמעיקרא דזבל"א וזבל"א שעשו פשר ביניהם, אף על פי שיש בכחם לעשות חיזוקים לאשר ולקיים הפשר, מ"מ זה אין בכחם מבלעדי דעתם ורצונם

בפירוש שיהיו ערבים וכ"ש קבלנים, כי לא היה הקנין רק ליתן כל אחד מה שחייב בעדו כפי שיאמרו, לא לפרוע בעד חברו (פ"ת).

אלא אומרים להם תנו כך וכך כו' - מנהג במדינת וואלין לעשות גביה של מס? על האורחים הבאים למכור או לסחור, ו"א שיש בזה איסור, וא' מהצדדים להתיר הוא דמחמת האורחים נמשך נזק תושבי העיר שהבאים לגבות מנת המלך חושבים שכולם הם אזרחי הארץ ובעבור זה מתרבה המס, ופשוט, דבמקום שיש דינא דמלכותא על ככה אין שום ספק בדבר. ראובן תושב קושטאנטינא ושמעון תושב סאלוניקי עשו שותפות יחד בכל הסחורות רווחים והפסדות לחצאין, ובא המוכס סאלוניקי ותבע מכס מן חלק ראובן תושב קושטאנטינא, והשיב שמעון אני קבלתי אחריות הסחורה משעת לקיחה עד שיצאו חוץ למדינה, הרי הסחורות שלי, ואני פטור כיון שאני תושב העיר. ופסק, כיון שהסחורה היא של תושב קושטאנטינא לא יצא מרשותו אף על גב דתושב סאלוניקי קבל עליו אחריות, ולכן חייב לשלם המכס מחלקו (פ"ת).

שם - ראובן תושב דרעזניץ שקנה עורות מן שמעון תושב גידונג, ופרע כל דמיהן וקנה אותן כדין בהגבהה, והתנה בשעת המקח ששמעון המוכר מחוייב להעמיד העורות על הוצאתו ועל אחריותו לדרעזניץ, ובא היהודי המחזיק את המכס בגידונג ותובע מכס מהעורות, ושמעון המוכר אומר כיון שהוא חייב להעמידן על הוצאתו ואחריותו לא יצאו עדיין מרשותו והרי הם כשלו, ופטור מליתן מכס מדינא דמלכותא כיון שהוא תושב העיר. והביא שם דברי סק" דהדין דין אמת, כיון שעיקר המעות הוא של תושב עיר אחרת ולא יצא מרשותו אף על פי שתושב עיר הזאת קיבל אחריות עליו. ולכן, לא מיבעיא בנידון שם, שגוף הממון הוא של תושב קושטאנטינא מעולם, ואין זה עליו אלא נפקד רק שקיבל אחריות עליו, ודאי דלא מקרי שלו, אלא אפילו כמו בנידון דידן שהעורות היו מעולם של שמעון תושב גידונג, אלא שעכשיו קנה ממנו ראובן תושב דרעזניץ, ואחריות נשאר על המוכר נמי לא מקרי של המוכר להפטר מן המכס, אפילו אם המוכר לא קבל עדיין המעות מהלוקח, רק שקנה כדין בהגבהה או במשיכה. אולם, אם הלוקח לא עשה לא הגבהה ולא משיכה, אלא שעשה מקח עם המוכר על העורות ונתחייבו בקנס ועשו בטחונות המועילים כדי לקיים המקח ואחריות נשאר על המוכר, לא מקרי של הלוקח אלא של המוכר, כיון שלא נקנה המקח ללוקח מן הדין, שהרי לא משך ולא הגביה, ומה שצריכים לקיים המקח אינו אלא מצד הקנס והבטחון, לא יצאו העורות מרשות המוכר, ופטור מליתן מכס כיון שהוא תושב העיר, משמע, דדוקא שקנה בהגבהה או משיכה, וה"ה בקנין סודר, אבל ע"י כסף אף שחייב לקבל מי שפרע לא הוי רק כמו חיוב קנס (פ"ת).

ולכן יכולין למחות בידם כו' - ואף מי שאין לו משא ומתן, יכול למחות ולומר לו קפסקת חיותי במציאות הבאים לידך והיו באים לידי (סמ"ע), אבל זה רק אם עוד לא הגיעו, אבל אם הגיעו, ועבדו, לכו"ע אין זכות למונעם (רע"א * לחם רב).

דיוכל אדם לדור בכל מקום שירצה - אמנם בדברים המיוחדים לאותה עיר כמו בית הכנסת ומרחץ ובית הקברות, נראה דמצד הדין יכולין לעכב עליו ואפילו שייך בכרגא דהכא, ולא הזכירו מזה כלום, וגם באחרונים לא העירו בזה, וצ"ע (פ"ת).

בפרט בזמן הזה כו' - אף במקום שאין חשש קלקול, ואינו נידון כרודף אע"פ שאין בני העיר יכולין לעכב ע"פ ב"ד, אבל אם תגבר יד בני העיר לסגור דלת הן ע"י שר הן ע"י שום מושל פשיטא שהרשות בידן, היינו אף במקום שלא נתפשט שם תקנות וחרם הקדמונים, מ"מ אם יוכלו לגבור עליו למנוע אותו שלא יבטל חזקתן הרשות בידן, וכן

ביד הקהל לנדות מי שעושה נגד זה (ש"ך * רמ"א), העוזר עירו איבד חזקתו, ואינו יכול לחזור ללא הסכמת הקהל, אמנם אם השאיר מטלטליו שם ונעל דלת ביתו, לא איבד, וישנם מח' בחזקת מגורים, אם דינו כמטלטלים וחזקת השני מיד, או אחרי ג' שנים (ש"ך * תורת אמת).

ולכולי עלמא אם בני העיר יכולים לסגור הדלת כו' - ויש חולקים, ויש אומרים דהכל לפי המלכות ומנהג המדינה כו', ודברי הרמ"א כאן איננה צודקת אלא במלכות שהיה יושב שם, ולאותן הימים כו', ע"ש. מעשה היה בעיר גדולה שבאו מלמדים ממקומות אחרים ורצו המלמדים שבעיר לגרשם ע"י המושל, ונתלו מדברי רמ"א אלו שבני העיר יכולים לסגור הדלת ולגרום עם המושלים שימחו בבאים לגור כו'. על פי הרמ"א כאן, אמנם הרמ"א אינו מדבר רק מחזקת ישוב שרוצים אחרים לבא לדור שם ומתרבה הישוב וצריכין לפרוע מס בשבילם, בזה יכולין למחות, אבל כאן אינם קובעין דירתם, ובגפם יבואו ובגפם יצאו, ולא נתרבה המס בשבילם. ולבד זה, הרי בתלמידי חכמים ובמלמדים לא שייך כל זאת, כמבואר לעיל סעיף ו' בהג"ה ובי"ד סוף סימן רמ"ה. ולבד זה בעיר גדולה שהילדים רבים תהלה לאל וצריכים להרבה מלמדים, וגם מלמדים ממקומות אחרים אין להם שום טירדא ויושבים ולומדים, וגם די להם בשכר מועט. מי שרוצה לישא אשה במקום שאין לו חזקת ישוב ולדור במקום ההוא בשביל אשתו שיש לה חזקת ישוב, אין בני העיר יכולין לעכב על ידו. וגם הבנים שיוולדו להם, שיהיה להם ג"כ חזקת ישוב אף שהמה נולדו מבר מתא אחרת. וף לאחר מיתת האשה, כיון שכבר התחיל לדור פה מכוחה. ואם יש בזה דינא דמלכותא פשיטא שיכולים למנעו אפילו ע"פ ב"ד, דבכל מקום דאמרינן דינא דמלכותא דינא היינו אפילו ע"פ ב"ד כו' אך אם יפסקו הב"ד, צריכין לעיין היטב לידע אופן תיקון המלכות. ולפי הנראה אין הדבר ניתן למנהיגי קהלה רק לרוב דעות (פ"ת).

הרשות בידם - ומ"מ זה הכל בליכא ענין מצוה אבל מלמדי תינוקות או בני חו"ל הבאים לדור בא"י, אינם יכולים לעשות כן (רע"א).

חרם חזקת ישוב - ר"ל, שעושים חרם ביניהם ששום אחד לא יכניס בביתו לאותו הבא לדור שם בלי רשות כל הקהל, ואף אם הוא רוצה לדור אצל גוי או לבנות לו בית לעצמו, אכתי עושין ביניהם חרם שלא ישאו ויתנו שום אחד מהקהל עמו. אבל אין עונש החרם חל על הבא לדור שם, מאחר שאינן יכולין למחות מן הדין. אבל חרם הרב על תלמידו חל, וזהו שכתב ואם יש רב בעיר כו' (סמ"ע).

דאין חרם חזקת ישוב חל על תלמיד חכם - רבינו תם לא רצה להורות בחזקת הישוב, כי אמר קדמונינו לא תיקנו חזקת ישוב אלא מפני אלמים ומוסרים שאינן רוצים לפרוע מס, אבל על אחרים אין תקנה. ויש תמהון במנהגם, שמוחים ישוב לאדם שיש בו צרכי ציבור ואינו יורד לחייהם, והוא חטא גמור וממדת סדום, ולא יזכה להיות במחיצתן של צדיקים (סמ"ע).

וטוענין חזקה שיש כו' - ועיין רמ"א לעיל (סי' לז סכ"ב), שדנין בחזקת ישוב וכדומה לזה מצרכי רבים אפילו על פי עד מפי עד, ומפי פסולי עדות כשרים להעיד, ומטעם דבלאו הכי כולן נוגעין בדבר (סמ"ע), אחד שהחזיק ג' שנים בישוב אצל חבירו ישנם מחלוקת הפוסקים אם מהני חזקה או לא מאחר וגם הבעלים היו דרים שם, תליא במעשה דאמר בשכונני גוואי הייתי (הובא לעיל סי' קמו ס"א). ועיין רמ"א לעיל (סי' קמ ס"ג) [ז"ל: יש אומרים שאם היה ידוע שהמערער היה דר בחדר הפנימי מן הבית וטוען שהיה עובר דרך הבית החיצון ולכך לא מיחה במחזיק בבית החיצון, אע"פ שיש לחדר הפנימי עוד דרך מצד אחר ולא ידעינן אם עבר דרך הראשון אפילו הכי טענתו טענה וצריך המחזיק להביא ראיה שלא עבר דרך בית החיצון, ויש

אומרים דזה לא מבטל החזקה אלא אם כן טען כשרציתי הייתי משמש בכל בית הראשון והוצרכת לדחות מפני ולא החזקת בבית החיצון רק כשלא הוצרך לין (רע"א).

ויכולין למחות כו' - אם אמר השר מעצמו איני רוצה שידור שום יהודי כאן כי אם ברשות ראובן, דאז ראובן יכול לעכב על כל הבא לגור שם כו' ומשמע מזה, אבל ראובן אסור להשתדל כן עם השר, אבל אם חק השר לא היה מתחילה אלא לטובתו ולא לטובת ראובן, שלא ידור שם יהודי אחר בלי רשותו, דאז אין ראובן יכול למחות, אף שיש לו היזק מזה (סמ"ע).

וכן דנין בחזקת ישוב כמו בחזקת קרקע - אחד שהחזיק שלש שנים בישוב אצל חבירו, י"א דלא הוי חזקה הואיל וגם הבעלים היו דרים שמה, ויש חולקים ומחלוקתם תלוי במש"כ לעיל (סי' קמ סק"ג?) (קצה"ח). בחזקת ישוב לא אמרינן היכא דיש ספק אוקי בחזקת מרא קמא, אלא מי שהוא עומד בתוכה הוא המוחזק, כיון דאינו נוטל משלו כלום (פ"ת).

' פי' שהיה מקלל אותו שהיה לו לבא ולא בא, והיה מעכב אותו, ולכך אמר שאני מצפה על מטתו דרב אדא בר אבא, דרך קללה אמר כך אם לא יבא בחיים יביאו אותו במטה מת מפני שהיה לו לבא, ולכך אמר מסתברא דרב נחמן בר יצחק ענשיה דקללת חכם אינ' חוזרת (מהר"ל).

¹³ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ב): ראובן שהיה כותלו סמוך לכותל שמעון כמין גם, ובא ראובן לעשות כותל שני כנגד כותל שמעון עד שיעשה השלשה כתלים כמין ב"ת, הרי שמעון מעכב עליו עד שירחיק מכנגדו ד' אמות, כדי שיהיה המקום בין הכותלים רחב, כדי שידושו בו רבים ותתחזק הארץ: הגה ואפילו עמדה שם הכותל ימים רבים ונפלה, כשחוזר ובונאה צריך להרחיק:

ביאור: ראובן שהיה כותלו סמוך כו' - זה לרבותא, דאע"פ דהיה שם לראובן כותל תחילה עשוי כמין גם, והוא מונע רוב העולם העוברים שם מלילך סמוך לכותל שמעון, דאטו בשופטני עסקינן דילכו סמוך לו ויצטרכו אח"כ לסבב כל אורך כותל ראובן הסמוך ולחזור אח"כ פניהן ולילך דרך העברתו, אפ"ה צריך ראובן להרחיק ד' אמות כשבא לבנות כותל שני נגד (סמ"ע), ביאור הדברים, כבר היה לראובן כותל אצל שמעון כמין ג"ם, ועכשיו בא לעשות כותל כנגד הכותל של שמעון, דהיינו שרוחב הכותל החדשה יהיה נגד רוחב כותל שמעון מתחילת הכותל הישנה שלו, צריך שירחיק ראובן הכותל החדש מכנגד רוחב כותל של שמעון משום דוושא. ואילו לא היה לראובן כבר כותל ישנה כעין ג"ם, לא היה עכשיו צריך להרחיק כאן, כיון שיש דרך מפולש ביניהם, אף שהוא קצר, מ"מ רבים הולכים בין הכותלים, משא"כ עכשיו שאין דרך כלל (ט"ז).

¹⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' קנד ס"ג): לא יפתח אדם חלון לחצר חבירו, ואפילו אחד מהשותפים בחצר שבקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר, מעכב עליו שותפו מפני שמשתכל בו ממנו ואם פתח יסתום, ואם נתנו לו השותפים בחצר רשות לפתוח חלון או פתח רשאי, והוא שלא יפתח פתח כנגד פתח או חלון כנגד חלון. הגה: ופתח כנגד פתח לא מהני חזקה והוא הדין בחלון נגד חלון, ויש אומרים בחלון נגד חלון מהני, ואם באו שניהם לפתוח בבת אחת פתח נגד פתח או חלון נגד חלון, אם אחד מהן אינו חסר וחבירו נהנה כופין על מדת סדום, ואם שניהם כאחד חסרים יעשו פשרה ביניהם, אלא ירחיק משהו זה מנגד זה, ואם הוא לחצר אחרת שנתנו לו רשות לפתוח פתח או חלון, צריך להרחיק מכנגד פתחו או חלונו של חבירו עד שלא יוכל לראות בו כלל, אבל פותח אדם לר"ה פתח בית כנגד פתח בית וחלון כנגד חלון אם אינם גבוהים ארבע אמות, מפני שאומר לו הריני כאחד מבני ר"ה שרואים אותך. הגה: והבא לבנות ראשון בעלייה אם חבירו שכנגדו יכול לעכב עליו לומר היום או מחר אפתח גם כן

ותעכב עלי, עי' לעיל סעיף יד-יז. פתח לרשות הרבים ויש בזה היזק הראייה לחצר שבצד רשות הרבים שכנגדו חבירו יוכל למחות בו. ולמבוי, כל שיש למטה ממנו ג' בתים יש מי שאומר שדינו כר"ה, ויש אומרים שכל שאינו מפולש אין דינו כרשות הרבים, ואע"פ כן לא יפתח אדם חנות כנגד פתח או חלון חבירו מפני שזה היזק קבוע תמיד, שבני ר"ה עוברים ושבים ואינם מביטים בו תמיד, וזה יושב בחנותו כל היום ומביט בפתח או בחלון חבירו, לפיכך צריך להתרחק עד כדי שלא יהא יכול לראות בו כלל. יש אומרים שצריך ליזהר אדם מלהסתכל בבית חבירו עד שהוא נתפס כנגב בראייה ההיא כיון שאין לו טענה.

ביאור: לא יפתח אדם חלון כו' - ראובן גר ליד בית הכנסת בזה שיש כותל המפסיק בין חצר בית הכנסת לחצרו, ואם בני העיר בנו בית צמוד לכותל והוסיפו לכותל גובה עם חלונות, עשו שלא כדין שגורמים להפסיד לראובן ד' אמות בחצרו כשירצה לבנות ועוד מטעם היזק ראייה ואף על פי שהחלונות גבוהות יותר מארבע וגם כי לא חדשו דבר שהרי מתחילה היה מקום חלונות אלו פרוץ מ"מ יש לראובן למחות שחדשו הוא שמתחילה היה חצר שאין תשמישה קבע ועכשיו נעשה בית. ועוד היו ב' חלונות קטנים בכותל שילדי ראובן היו נכנסים לבית הכנסת דרכו, ולפעמים היו מוציאים משם המתים בזה שהיו פורצים וחוזרים ובונים ובדבר הזה החזיקו ולא היה פוצה פה. אין לו לראובן חזקה, א' לענין הוצאת המת, כל תשמיש שאינו קבוע אין לו חזקה, ועוד מאחר שפורצים חוזרים ובונים לא מיחו לשעתן אבל יכולים היו למחות לאחר זמן ואפילו חלונות הקטנים שהיו תדירים שם ומשמשים לתינוקות כניסה ויציאה כיון שמתעם חזקה הוא בא אינה חזקה שאין מחזיקים בשל רבים ואם ממה שלא מיחו באותם החלונות כיון דרבים ניהו סמכי אהדדי ולא מיחו אלא צריך שתהיה טענה עם חזקתו מיהו אם הוא אומר שמימות אבותיו היו כן זו היא ששינוי והבא משום ירושה אינו צריך טענה (ש"ך * מהרי"ט), עי' לקמן (סעיף י"ב) מח' מחבר ורמ"א אם עשה היזק ראייה והשני שתק, אם זכה המזיק בחזקתו, ואפילו למחבר שזכה היינו דווקא כשנודע נזקו וניכר אז אבל כל שלא היה נזק ממנו באותה שעה כגון פותח לחורבה או לגג לא, או אם בנה בגובה, ובינתיים לא ניזק, עד שבונה גם השני, אבל אם בנה כך ועמד ג' שנים, יש לו חזקה (ש"ך * מהרי"ט), היזק שמיעה לא שמי' היזק (רע"א), אם רואה בחצר חבירו אפילו כמה חצרות מפסיקות יכול למחות, אמנם בכונס בתוך שלו סגי בהרחקת ד' אמות כלומר אף על פי שהוא מזיקו בראייה (פ"ת * ב"י), הא דסגי ליה בד' אמות היינו כשבונה בתוך שלו ד' אמות אבל כשבונה על המיצר שייך היזק ראייה אפילו בהרחקה טובא (פ"ת * מרדכי). ועי' נתה"מ לעיל (סי' קנ"ג סק"י) שאסור לעשות חלון אפילו בכותל שכנס לתוך שלו נגד חצר חבירו בלי סתימה לפניו. ועיין לקמן בהגה שניה [ד"ה: פתח לרה"ר] וברמ"א (סי' קנה סכ"א) (פ"ת), ואם בנה ועשה תקרה של חלונות ולא עשה צורת חלונות, יכול בעל החצר לעכב עליו דיעקור הקורות, שיאמר לו ירא אנכי שאלך למדינת הים ותפתח החלונות, ואם ירצה בעל החצר שיעשה לו שטר על זה, טוב, ואם אינו רוצה יעקור הקורות. היינו טעמא, משום דמוכחא מילתא שרוצה לפתוח החלונות בזמן מן הזמנים, דאל"כ למה עשה תקרה של חלונות בחינם, ומשור"ה אף דקיי"ל (סי' קנה סל"ב) דכל שאינו מזיקו עכשיו זה נוטע בתוך שלו כו', שאני הכא דמוכחא מילתא שרוצה להזיקו בידים. אמנם מה שנהגו עכשיו בבית חומה לעשות חלון סתום כצורת חלון, שבמקום צורת החלון הכותל דק ומציירים בו צורת חלון, אינו בכלל זה, כיון דלא מוכח שרוצה לפתוח אח"כ, ולכן אין יכול בעל החצר לעכב עליו (פ"ת).

ואפילו אחד מהשותפים כו' - פירוש, ולא תימא דשותף דפתח ביתו פתוח לחצר ונכנס לחצר כל עת שירצה, מותר לפתוח ג"כ חלון להחצר, קמ"ל דלא, והטעם משום דמצי למימר שותפו עד השתא כשהיית בביתך לא בעינא אצטנועי ממך, השתא תראני דרך חלונך אפילו כשאתה בביתך (סמ"ע).

או פתח רשאי - ואם אומר לחבירו, חצר זה לכשאקחנו אני נותן לך רשות שתפתח עליו חלונות וכי"ב לא מהני (רע"א).

לא מהני חזקה - משום דבאיסור עשאו, ולכן אפילו כשיש עדים שמחל לו או שנתן לו שטר וקנין על זה, לא מהני כיון דיש איסור בדבר. אבל לה"א דס"ל דבחלון כנגד חלון מהני, וס"ל דהאיסור בקפידא תליא, ומשור"ה בחלון נגד חלון דלא רגילי להקפיד כ"כ מהני בהו חזקה, ס"ל נמי דמהני אפילו בפתח נגד פתח מחילה גמורה או שטר וקנין, דלא עדיפי מקוטרא ובית הכסא (סמ"ע), וי"א דהטעם, משום דיכול לומר סבור הייתי שאני יכול לסבול ועכשיו איני יכול, והוא מטעם מחילה, ולכן אפילו אחר ג' שנים יכול לומר שסבור הייתי שאני יכול לסבול ומחלתי לך לכן שתקתי לך כל זמן שאני יכולתי לסבול, ואין מחזקת ג' שנים ראייה דמכר לו, משא"כ בשאר חזקות דבין שמכר ובין שמחל אינו יכול לחזור. ואז מובן למה קי"ל (סי' קנה סל"ו) בבית הכסא ואינך דלית להו חזקה, אבל מחילה בפירוש דעת י"א דמהני (נתה"מ).

כופין על מידת סדום - לכאורה קשה, כיון דבהפתח זוכה בד' אמות כנגד הפתח, א"כ קשה מאי שנא מחלוקת חצר (סי' קעד ס"א), באם אחד רוצה שיתן לו חלקו על מצר שלו, שג"כ הוא מידת סדום למחבר, ופליג שם הרמ"א וס"ל דצריך להעלות בדמים עד שיתרצה חבירו, א"כ ה"נ יהיה יכול לומר אני רוצה שיהיה פתח שלי בכאן כדי שאזכה כאן בהד' אמות, ואם יפול הגורל שיהיה פתח שלו בכאן יצטרך השני להעלות בדמים כמו התם. ועיין סמ"ע שם (ס"א ד"ה וי"א דאין שומעין), אלא נראה דכאן מיירי בשכבר חלקו החצר ולא עשו כותל ביניהם שמחלו זה לזה ההיזק ראייה, ומ"מ אסור לעשות פתח כנגד פתח, ומשור"ה כופין אותו על מידת סדום, דדוקא אם יש לו זכות באותו מקום שרוצה לזכות בו, השני יכול לומר לא אתן לך הזכות שיש לי באותו מקום כי אם בדמים, אבל כשאינו נותן לו משלו מאומה כופין אותו על מידת סדום. א"נ דמיירי באופן המבואר לקמן (סי' קעב ס"ו-ח) שאינו זוכה כלל בהד' אמות שלפני הפתח, וכיון שאינו נותן לו משלו כופין אותו על מידת סדום. ואתי שפיר נמי מה שלא כתב שיטילו גורל, כי גורל לא נתקן רק במקום שחולקין גוף הקרקע, דזה נלמד מחלוקת הארץ, כמבואר לקמן (סי' קעג ס"ב), משא"כ הכא שאין כאן חלוקת גוף הקרקע אין בו דין גורל. ואם אחד חסר מעט ואחד הרבה, אם זה משלים לו החסרון המועט, כופין אותו על מידת סדום. ודוקא כשאין בו רק חסרון מעות, אבל אם יש לו חסרון בגוף הקרקע, יכול זה לומר הקרקע שוה לי דמים הרבה (נתה"מ).

אלא ירחיק משהו כו' - הא דסגי בחצר השותפין בהרחקת משהו ובחצר אחרת צריך להרחיק עד שלא יוכל לראות, שכן בחצר השותפין אף על גב שהוא ראוה אותו, מ"מ כיון דאינו רואה אותו דרך תשמישו תדיר, אינו יכול לעכב עליו, משא"כ בפותח חלונו לחצר האחרת (סמ"ע), היינו דווקא בחלון בגובה פחות מד' אמות מקרקעית החצר. דהשתא טענת בעל החלון שיוכל להציץ מהחצר אינה טענה. דלמעלה מד' אמות אין יכול להציץ, היינו להלכה, אבל למעשה, תלוי במנהג המקום והזמן (פ"ת * תוס' יו"ט).

אם אינם גבוהים ארבע אמות כו' - פירוש, כשחלל הפתח או החלון מתחילין מלמטה קצת תוך ד' אמות, אף על גב דגבהו נמשך למעלה מארבע אמות, יכול זה לפתוח

כנגדו, דהא בלאו הכי בני רשות הרבים יכולין לראות בו דרך אותו חלון או פתח, דסתם עיני בני אדם ההולכים ברשות הרבים רואין כל מה שהוא נגד עינם מן הצד תוך ד' אמות (סמ"ע), עי' סמ"ע ואין דבריו נכונים (ש"ך), הדין עם הש"ך, דיכול לומר דבני רשות הרבים רואין אותי כשאשתמש למטה, אבל כשאשתמש למעלה אין בני רשות הרבים רואין אותי, ואתה תראה אותי אף כשאשתמש למעלה (נתה"מ).

ע"ל סי' זה סעיף י"ד כו' - כאן שייך הג"ה דלקמן המתחלת פתח לר"ה (ש"ך).

יש מי שאומר כו' - ראובן יש לו חלונות מביתו לחצר בית הכנסת, ועתה באו הציבור לפתוח חלונות מבהכ"נ לחצירו של ראובן והוא מיחה בהן. ראובן יכול למחות שלא להניח חלונות לחצירו, כי מאחר דשכיחי רבים בחצר בהכ"נ או בבהכ"נ עצמו, כל שכן דשכיחי היזקא ולא יוכל לאיצטונעי בתשמישיו ואיכא קפידא. אבל הציבור אינם יכולים למחות בחלונותיו אם חצר בהכ"נ זה הוא מקום כניסה לרבים כמבוי מפולש או שאין בו שום תשמיש צנוע, אלא הוא כמו חורבה או גג. אבל אם הוא מקום תשמיש אפילו לרבים לפעמים שעושין בהם דברים צנועים יכולין למחות, דלא גרע ממבוי שאינו מפולש דהוא לכל בני המבוי שיעשו בו צרכיהם ויכולין למחות. אמנם אם אין ההיזק הרבה לראובן הנ"ל בפתיחת חלונות בהכ"נ לביתו או לחצירו לא היה לו להעמיד עצמו על מדת הדין, רק היה לו ליכנס לפנים משורת הדין ליתן כבוד לאלהיו, וכופין על זה, ואף כי יש פוסקים חולקים ומ"מ זה אינו אלא לפי רוב ההיזק ולפי ראות עיני הדיין (ש"ך * רמ"א).

פתח לרשות הרבים כו' - ר"ל שמזיקו בענין שאין בני ר"ה מזיקין אותו, כגון שהוא גבוה יותר מד' וכה"ג (ש"ך).

חנות כנגד פתח כו' - האי כנגד לאו דוקא הוא, אלא צריך להרחיק עד שלא יוכל לראות בביתו וכדמסיק (סמ"ע). שזה היזק קבוע תמיד - ראובן ושמעון שכנים אצל

רשות הרבים, ושמעון הוציא בליטת בנין חדש לרשות הרבים לפני חלונו, וראובן טוען נגדו ומוחה בידו שאם יעשה הגדר ההוא מונע ממנו ההבטה לאורך השוק אשר הוא רואה מביתו, הדין עם שמעון וטענת ראובן אינה כלום, דהיזק ראייה שנינו, מניעת ראייה לא שנינו (פ"ת).

בבית חבירו - לאו דוקא בית אלא ה"ה לחצר חבירו (סמ"ע).

כיון שאין לו טענה - אינו ר"ל שאין לו טענה שקנהו מאתו או מחל לו לראות בביתו, דהא לעמוד ולהסתכל לא מהני ביה חזקה וטענה וכמ"ש הרמ"א בסמוך סעיף ז', אלא הכי קאמר, צריך ליזהר בראיה שהוא נתפס כנגב עליה, והיינו שאין לו טענה למה הוא רואה לתוכו. והרמ"א כתבו ללמדנו, דאף דאין כונת הרואה לראות ולהיזק בראיה ההיא, וגם אם אפילו אינו רואה לשם, מ"מ אסור לעמוד נגד בית חבירו להסתכל דרך שם, מפני שיהא נחשד בעיני הבריות שעומד שם כדי לראות, ולכן נכתב "צריך ליזהר", ולא כתב לשון איסור (סמ"ע), כל כך הזהירו חכמים בעון זה שמסתכל בבית חבירו, עד שיהא נתפס כנגב בשביל זה כיון שאין לו טענה על זה למה הוא מסתכל. ומה שכתב עד שיהא נתפס, ר"ל כל כך הפליגו באזהרת דבר זה עד שבא לכלל דנתפס כנגב בשביל זה (ט"ז).

ע"י שר"ע (ח"מ סי' קנד סכ"ב): הוב"ד לקמן הערה 42.
י' ע"י שר"ע (ח"מ סי' קנה סט"ו): הכותש הריפות (פי' חטים הנכתשים במכתשת) וכיוצא בהם בתוך שלו, ובעת שמכה מנדנד לחצר חבירו עד שנדנד כיסוי החבית שעל פי החבית, (וי"א שאין צריך כל כך, רק שינדנד הכותל קצת), ה"ז מזיק בחציו וחיוב להרחיק כדי שלא ינדנד, או יבטל מלאכתו שמזקת. ואם הזיק בעת הנדנד, חייב לשלם שהרי מכחו בא הנזק: הגה ואפילו נבנה החצר אחר שבא המזיק לכאן, צריך המזיק להרחיק נזקו. וה"ה אם אין מזיק לחצר,

אלא שיש חולי הראש לבעל החצר וקול ההכאה מזיק לו, צריך להרחיק עצמו:

ביאור: מנדנד לחצר חבירו כו' - פירוש, כותל של חצר חבירו, ומה שמסיק וכתב עד שמנדנד כיסוי החבית כו', ר"ל כשהחבית עומדת על הבנין (סמ"ע).

נבנה החצר - ואף דכל הסומך בהיתר א"צ להרחיק אח"כ, הטעם, משום שיכול לסלק ההיזק בקל. ועוד דהכא הרי הוא מזיקו בידיים אח"כ. וכאן שמחדש בכל יום בהכאות, ואין צריך לסלק הזיקו רק שלא יתחיל לעשות ולעסוק בזה, כדינו של עכשיו כך יהיה דינו אח"כ, יכול לסמוך (נתה"מ).

י' ע"י שר"ע (ח"מ סי' שפד ס"ב): היה מכה בפטיש ויצא גץ פירוש: שביב יוצא מתחת הפטיש כשמכין בו על הסדן מתחת הפטיש והזיק, הרי זה חייב:

י"ו ע"י רמב"ם (מלכים פ"ו ה"ט): כל אילן סרק ב מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו, וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוץ אותו, וכמה יהא הזית עושה ולא יקוצנו, רובע הקב זיתים, ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו.

ע"י ט"ז יר"ד סי' קטז סק"ו: מצינו שאסרו חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות דאיתא בפרק החובל (דף צ"א) אמר רב האי דיקלא דטעון קבא אסור למקצציה ואמר רב חנינא לא שכיב שכבת ברי אלא דקץ תאנה בלא זימנא ואמרין התם דרב חסדא חזי לדקל דקאי ביני גופני א"ל לשמעיה זיל עקרניהו פירוש שעושין היזיקא ביניקת הארץ לגפנים והם חשובים יותר וכתב הרא"ש שם וכן אם היה צריך למקומו מותר עכ"ל ומזה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אף על פי שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליה ותמהתי שבטור לא הביא דין זה בשום מקום מן קציצת האילן הנ"ל רק בסמ"ג סי' רכ"ט הביאו.

י"ז ע"י שר"ע (ח"מ סי' קנה סכ"ו): מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו, קוצץ כמלא מרדע ע"ג המחרישה ובחרוב (פי' חרוב אילן של חרובין) ובשקמה (פי' שקמה אילן שעושה מין תאנים מדבריות), כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר. וכן אם היה נוטה על בית השלחין של חבירו, או על בית האילן, קוצץ (אפילו בשאר אילנות) את כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר:

ביאור: כמלא מרדע - כדי שלא יעכבו מלהלך שם מחרישתו (סמ"ע).

ובחרוב ושקמה כו' - הטעם, שצילתם מרובה. ובית השלחין משקה אותו תמיד, ולאחר ההשקאה צריך לזריחת השמש עליו והצל קשה לו, משו"ה קוצץ כל הענפים אפילו של שאר האילנות (סמ"ע).

י"ח ע"י שר"ע (ח"מ סי' תיז ס"ד): אילן שהוא נוטה לרשות הרבים קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ברוכבו, ומניחים מקום פנוי משתי שפתות הנהר כרוחב כתפי המלחים שיוורדים שם ומושכים הספינה, וכל אילן הנמצא ברוחב זה קוצצין אותו מיד, ואין מתרין בבעליו שהרי מעכב מושכי הספינה: